ఆచార్య రంగా

గ్రంధకర్త:
కవిరాజు, కవిశేఖర
జి. జోసపు

ప్రాప్తిస్థానం:
'వాహిని' పత్రికా కార్యాలయం
బకింగ్‌హామ్ పేట పోస్టు,
విజయవాడ-2

Rs 07P00

పీఠిక

వ్యక్తుల చరిత్రల సమాహారమే దేశచరిత్ర. ఉత్తమ వ్యక్తుల చరిత్ర దేశ చరిత్ర సారము. ఆచార్యరంగాగారు నేటి యాంధ్రోత్తమ వ్యక్తులలో నొకరు. ఈ కావ్యమున ప్రాస్తావికముగా దళితులైన యాంధ్ర జాత్యుత్తమ వ్యక్తుల చరిత్ర గూడ కలదు. శ్రీ వెలగపూడి రామకృష్ణగారి చరితము కలదు. ఈ గ్రంథము నాలుగైదు దశాబ్దుల తెలుగుదేశ సాంఘికచరిత్ర యనవచ్చును. చరిత్ర దృష్టితో జూచినచో నిది యత్యుత్తమ గ్రంథములలో నొకటి యని చెప్పవలయును. ఈ గ్రంథకర్త కోసపు కవి. ఈయన హరిజనుడు. తెలుగుదేశములో నీ కాలమున హరిజనులలో పెక్కురు కవులు కలరు. ఇంతమంది హరిజనకవులు ఇతర ప్రాంతములందున్నారో లేదో చెప్పలేము. ఆధునికాంధ్రదేశపు పురోభివృద్ధి నీ హరిజన కవులు పతాకాభూతులు. కోసపు చాలా మంచికవి. కవులు పేదవారనుటలో నీయనను చెప్పనక్కరలేదు. కవులు నూటికి పదిమందిలో నొక్కడు ధనవంతుడు. ఈయన పేదరికము రెట్టింపు. ఒకటి వియగుటవలన, రెండు హరిజనుడగుటవలన. ఈయన పద్యరచనాశక్తి ఉత్తమజాతి చెందినది.

అభ్యాగతులు తృప్తి నందనిదే కబ
ళంబు ముట్టని యట్టి రాజరాజు

ఈదృశ్యముగా బూర్వకవి రచనా సంప్రదాయ మెరిగినవాడు

పాలెంట్లబట్టి బాసికంబుల గట్టి
సంక్రాన పెండ్లిండ్లు జరుపుచుండు

ఇది బాల్యక్రీడల వర్ణనము

పుష్పగర్భంబులో బొంగారు రంగుల
పుప్పొడి నాజూకు పొరలవిప్ప

ఇది యొక మర్మ కవిత్వము

"ఉదయ సంధ్యారాణి యొడినుండి తులగించు
రక్త బంధూక హారతుల గురిసి

ఇది ఈయన కల్పనా చతురిమ

మరి ఈ గ్రంథములో శీర్షికల క్రింద ఆచార్య రంగాగారి జీవిత ఘట్టములు నిరూపింప బడినవి. కొన్ని ఘట్టము లత్యద్భుతమైన ఖండకావ్యములుగా నీ కవిచే వ్రాయబడినవి. "కర్షకమూర్తి" యన్న శీర్షిక క్రింది పద్యములు నేటి రైతు జీవితము

అభిప్రాయములు

గౌతు లచ్చన్న యం ఎల్ ఎ

శ్రీ జి జోసఫు కవిగారికి నమస్తే

మీ 20వ తేది వుత్తరం మీరు పంపిన కావ్యం అందినది

హృదయంగమంగా కావ్యం వ్రాసి ధన్యతాభాజనులైనందుకు నాకు చాల సంతోషంగా ఉంది మీ కావ్యం సామాన్యప్రజానీకానికి కూడ సులభగ్రాహ్యంగా వుంది

ఇట్టి కావ్యం రచించినందులకు నా అభినందనములు

జైహింద్

లచ్చన్న

అభినవతిక్కన

తుమ్మల సీతారామమూర్తి

బోర్డుహైస్కూల్ పండితుడు

అప్పికట్ల పోస్టు
వయా-బాపట్ల గుంటూరుజిల్లా
8—7—958

ఆచార్యరంగాగారు జగమెరిగిన ప్రజాసేవకులు భారతావనియందలి కర్షకులలో కార్మికులలో నేడు కన్పించుచున్న చైతన్యమునకు వీరే మూలకారణమనుట యతిశయోక్తి కాదు వీరి మనుగడ నొక కావ్యముగా నిర్మించిన శ్రీ జోసఫు కవిగారు ధన్యులు రాజకీయ నాయకుల జీవితగాథను సాహిత్యభాషలో నిముడ్చుట సులభమైన పనికాదు అయినను జోసఫుగారు దీనిని కవితారూపమున సృష్టించుట మెచ్చదగినపని

ఇట్లు

తుమ్మల సీతారామమూర్తి

కృతిస్వామి దంపతులు

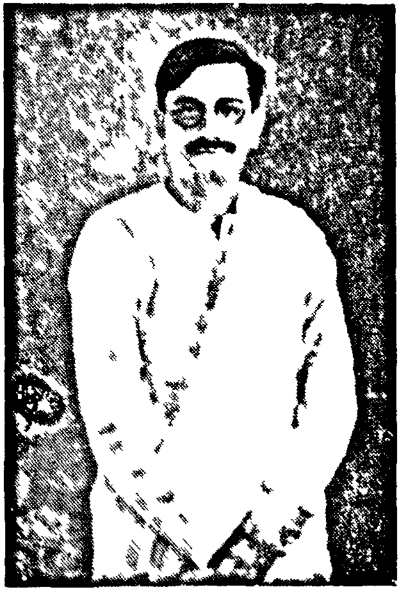

దాన ప్రభుశేఖరులు వ్యాపారులు
రాజశ్రీ పాములపాటి
బుచ్చినాయుడుగారు

ధర్మపత్ని మగువ మాంచాల కృతిస్వామిని
శ్రీమతి పాములపాటి
వేంకటసుబ్బమ్మగారు

అంకితం

స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలకు ఔదార్యానికి రైతుజీవనం
అలంబనం అని నిరూపించిన

రైతు పెద్ద

శ్రీ వెనిగళ్ళ సుబ్బయ్యగారికి

విషయసూచిక

	అవతారిక	1
2	సహకార వ్యవసాయం	26
3	సాంఘికన్యాయం – సహకార వ్యవసాయం	42
4	సహకారీకరణ – సహకార వ్యవసాయం	68
5	భారీవ్యవసాయపు ఆర్థికలాభాలు – సహకార వ్యవసాయం	93
6	యాంత్రికీకరణ – సహకార వ్యవసాయం	2
7	క్రామిక వ్యవసాయం – సహకార వ్యవసాయం	49
8	సహకారసంఘాలు – సహకార వ్యవసాయం	9
9	ఆచరణీయత – రాగలపరిణామాలు	238
0	పునస్సమీక్ష	268

కృతిస్వామి ప్రశంస

శాంతి దయా టాక్ష వికసన్నవ దీప్తుల దొల్కరించి ప్రే
మాంతవచ ప్రసూనముల హారతి పెంపున లోకమేలు సు
స్వాంతుడు పావనుండు భగవంతుడు సాముల సాటిబుచ్చి భూ
కాంతుని నేలు - పుత్రికుల కాంతమను దీప్త శుభార్ద్ర దృష్టితో

గానముల ప్రోవు సూరిజన కోటి మిత్రుడు శాంతిదాంత వ
ర్తనగలవాడు దీనులవరంబుల దీర్చుచు దివ్యతతో
వినయ వివేక భావముల శీలములందిన యం నీడు శో
భనపు చరిత్ర త్యాగులకు సారము పూజ్యులదర్శనీయమై

అడిగిన నెట్టి మానవునికైన దయామతి గ్రుమ్మరించితో
డ్పడికన శాభిషేకముల స్వాగతమిచ్చి రసైక దృష్టితో
వడి కరుణింపగా దగిన బాంధవుడై కవితా ప్రపూజ్యుడై
గడగనుఅం నీడు భువి కాంతుడు నిర్మలదాన మూర్తియై

శ్రీసతియచ్చమాంబను ప్రసిద్ధగ పెండిలియాడె బుత్రికల్
శేమిన సుఖపు దెరలవీరి గుణంబుల మిన్నయై సదా
ప్రేమమరంద బిందువుల భిక్షనొసంగెడి రత్నమాంబ నుం
బ్రేముడియం నీడు మఱు పెండ్లినియాడెను వంశవృద్ధికై

వినయము సత్ప్రవర్తన వివే గుణంబుల శాలవాలమై
వినుతిగడించి దిగ్వలయవీథుల గ్రుమ్మరు రత్నమాంబ శో
భనము వజీర్నమాంబను ప్రభాసగుణాఢ్యుడునైనబుచ్చి నా
యని గనియెన్ దెఱుంగులకు యభ్యుదయంబులు దొల్కరింపగన్

స్తుతులకు పొంగిపోవడు ప్రతున్న పుటార్తిన క్రుంగిపోయెడిన్
బతితుల రక్షణార్థము దపంబొనరించును జ్ఞానసిద్ధితో
గతులపలంచు దేశము సుభస్థతి భాసిలగ గ్లానర్పగా
సతతము బుచ్చి రాట్ప్రభు విశాలగుణంబుల కల్పభూజమై

పూనకమైన భాగ్యముల పుష్పాడి గద్దెల గొల్వు దీరి వి
జ్ఞానము జిల్కు వర్తిలున సాధులతోడల ప్రోవన్నెట వా
గ్దానమునైన చేయు ప్రమదంబున జాజులగుప్పబోసి యొం
తేని చలించి జంకడవి నీతి జిక్కని మార్గదరిసై

చెమటకు మారు రక్తమును జింది పొలంబుల సాగు చేయుచున్
అమితపు బంటలన్ గరిసెలందున గూర్చియు దార భావనా
గమనికతోడ పేదలకు శాను లిచ్చుచు దానశౌండుడై
విమలయశంబుతో వెలసె విశ్వము జోహరులందజేయగన్

దుగ్ధాన్న దానంబుతోపాటు ఛాత్రుల
కు ధనంబు ముంగొంగు గురిసినాడు
తన పేరు లో ంబు వీఁగూడదను నిష్ఠ
కవిపోషణకు కఙ్కణ కట్టినాడు
పరసత్వమున దూచి జాతిభేదము మాని
సత్కృతుల్ గొనఁ జేయి చాచినాడు
చెదలువా తెఱజి జీర్ణించు కవ్యాల
సిరి సింగారంబు చేసినాడు

మాట మధురంబు హృదయంబు మాలి పండు
చూపు పుట్టుక తేనె జుంటారులజల్లు
వదనసౌ ల్య భాగ్య విన్యాసగరిమ
గలి వర్తించు బుచ్చిరాట్ క్షా విభుండు

పులదరిద్ర జాతకపు గావ్యములఁ బరి ంచి దీక్షనై
నవరణ చేయఁగల ప్రశస్త వదాన్య గుణప్రశస్తితో
భువనమునందు చేకొని ప్రభూత రసైక కవిత్వసంపద
స్తవమున కంజలించుచు విధాత రచించిన ప్రాతమూర్తిగా

పాలి సర్వోత్తమ భవనము
వి విగ నిర్మింప మూడువేలకు పైగా
స్థిరమతి దంపతు లిరువురు
కరుణ దయచేసినారు విశ్రుత

కండరంబులనైన ఖండించి యిదుగాని
యానినమాటలు దప్పనట్టి మేటి
తనకున్న సొంతంబు ధారవోయునుగాని
కాఠిన్య మెరుగని న్నతండ్రి
అస్పృశ్యతా జాడ్యమణప జూచునుగాని
పెంపొందచేయని ప్రేమరాశి
అడిగిన ప్రాణంబునైన నిచ్చునుగాని
కం ంపవెలువని సత్యమూర్తి

యమృత గుణముల వ్షంచి యలమటించు
గందు పేదల రక్షింప కరమునెత్తి
త్యాగము వెలార్చు సాత్విక దానశాలి
రమ్య చరితుండు బుచ్చిరాట్ప్రభువరుండు

పూనిన భాగ్యదేవతల భోగపువృష్టి బోగిపోవడె
తేనియ నిచ్చలుండలచు దేవెతలంపుల వాక్తాళితో
వానత యిచ్చెనా యది శిలాక్షరమై తగ మెచ్చియిచ్చెనా
ఏమగ పాడిగాగ బొలయించును సత్కృతు ల్లసిల్లగన్

యూరపుఖండ మంతటను గోవక పర్యటనంబు జేసి బం
గారు సమాన భావములగాంచి కుతూహల సంభ్రమ ప్రభా
ధీరత ఖర్చుకై వెనుకదీయక పెన్బడి స్థాపితార్థమై
పోరెను కృష్ణధీయుతుని ప్రోద్ధతభావబల ప్రదీప్తి తో

తాత మరియు చెల్లి భర్త తో బంపిన
ఇరువదివేల్ ప్రేమ పరతనంది
నిర్గుణుండు నన్నపనేని వేంకట సుబ్బ
యకటాక్షవీక్షణ హర్షమంది
బంధుసందోహంబు భర్త్రై బనిచిన
కాంచనరజితంబు కానుకలంది
ప్రకృతి సౌభాగ్యంబు భాసిల్లవ స్వైరు
పచ్చని నాజూకు బయలు గందు

మన గవర్నరు శ్రీ ప్రకాశ్ జనకువలన
గడ్డ సాత్రించి కట్టించె కాలేజిని
భారతీదేవియధ్యక్ష బాంధవమున
తెఱచె గోపాలరెడ్డి మందిరపు దలుపు

జ్ఞానసముద్రుడై రయితుసామలపాలిట ల్పభూజమై
స్నానము పానముల్ మరచి జంకకనిచ్చలు సేవ జేయగా
పూనినరంగనాయకుడుపోసెను ప్రాణముశాశ్వత ప్రభా
మానతవ్వగునట్టులమనోజ్ఞప్రణాళిక వ్రాసి యిచ్చుచున్

కాలేజివృద్ధికోఆక్తై
మాలిన్యములేని ప్రేమమలుపుచుదయతో
జాలెరూకలగుప్పుచు
పాలింపదొడంగె త్రి పంటలుపండన్

అరవిధ భావముల హారతితో నిజభర్త్ర పాద మే
మారక బూజసేయుచు సమస్త శుభంబుల గ్రుమ్మరించి శ్రీం
గారర సాధ్వి సత్కృతుల గాంచుచు వేంకటసుబ్బమాంబ సం
భారము లంది సద్యశము బారులుదీర్చ దొడంగె దీక్షమై

గడుసుదీన పలనాటి గడ్డలందు
విజయగణభేరి శబ్దించి విస్ఫురించి
వాలనియశంబు తెలుగుల పాలికొసగి
వీర విజయంబు గాంచిన ధీరురాలు
మగువ మాంచాల కావ్యసంపదల వి
వే చాటిన విబుధిమ్మ ఏటుకూరి
నరసయ కవీంద్రు భావవిన్యాసమహిమ
భారతులొసంగి మెచ్చ నీరవనిత
శోభితచరిత్రి వేంకటసుబ్బమాంబ

దుఃఖకాండంబుల దొడ్డ యిల్లాలునై
వ్యాములందున వెజ్జురాలు నగుచు
ఘోరవిపత్తుల గొప్పగొప్ప జెలియాచు
దీనత కాశ్రయ దీపమగుచు
అతి నిరాశానవ మందోదయంబు నాచు
శోకాదిదశయందు జ్యోతి యగుచు
బోరలు కష్టాలలో ప్రోయాలియై సంది
యంబుల దృఢనిశ్చయంబు గలిగి

తీవ్రపరితాప దైన్య తికల గవము
వినుచు కన్నీరు డించుచు విసుగుపడ
శ్రద్ధనై గారవించును జాలిపడుచు
శోభిత చరిత్ర వేంకటసుబ్బమాంబ

గణనకు యసెంబ్లి సెక్రటరి గద్దె
నెయ్యమునుగోరు వేంకటప్పయ్య చిన్న
మాంబను ద్వాహామాడ్ నితాంత త్రి
కే ము గడించుచున్నాడు దినదినంబు

నెయ్యపు విద్యముం బొడిపి శాస్త్రుల కాశ్రయ మందజేయగా
ఖ్యాతలంపులం దల దీనుల ప్రేముడి నాద ంపగా
య్యన శేరదీసికొని గాయమొనర్చగడంగు వేకటు
ఎయ్య సుధీమణీ చకె భాసురమై తగు భారతంబులో

శ్లిదమైన గల ప్రాజ్ఞుడు వీరుడు లోకమాన్యుడై
ల్లజగంబు టాగతుల యింతి నాథ కుమైన నీ మే
ల్లని ధన్యజీవితము తముం గొనన ప్రా సం
ల్లటు నీ తప ఫలము భవగపూజిత బుచ్చిగాట్ప్రిభూ

నీతి బద్ధులై నిలువనీడ భుజింపను తిండిలేక యు
ఖా తురులై సతీసుతుల యార్తనినాదము నాల ంచుచున్
యాతనతోడ జీవితమునంత వ్యయించుచు దేబ ంచు మా
జాతి లేదుము ప్రభుచంద్రమ భారత పుణ్యభూమిలో

రామయలింగర్డ కవిరాజు దయామయదృష్టి నాంధ్ర భా
మామణి పాదసేవలకు మాన్కొని విస్తుల తాపభారమున్
సాములశేయుచుంటిని గిరావలయంబున రొమ్ము నొడ్డిగా
నీ మనుజేంద్ర నాశ్రవల నిగ్గుకులేదు ఫలంబొంతయున్

కవినై భాస్వదఖండ భోగముల భాగ్యనూన్నత ప్రాంత సం
భవ సంతోష తరంగడోలికల వైవైగాల రంగండనై
భువి మారేగుచు బంగడిన్ బదులు బాబూ గారదాద్ర్యమున్
బవలున్ రాతి గుండు నాశ్రమల దీగ్పన్ యత్నమర్పించుమా

తెలుగుం దల్లి బందుచా రుల నె తేజేయు సర్వస్వ శో
భలతో కొచ్చని వెత్తి ప్రాంజినుకులన్ వంచి కూలారి కే
వల దౌర్భాగ్యత గుందు వాగతి భూపా దారిలేదా మదాం
ధ్రుల భాగోన్నతి జీవితాంగణము లందున్ బుచ్చినాయాగ్రణీ

కాలము మారిపోయిన యుగంబులు దాటిన లోకపూజ్యులై
వేలని రంగనాయకుని దీపిత జీవిత కావ్యకన్య ప్ర
స్వాల టు దివ్య సహవాసము జంద్రదిగేశుల తకున్
బూలమహాళ్ళ వ్ధలుచు బూతువు మారక బుచ్చిరాట్ప్రిభూ

విషయసూచిక

	ప్రుట
పూర్వభాగము	
ఏరువాక	2
జన్మస్థానము	8
బాల్యము - విద్యాభ్యాసము	2
ఆంధ్రోద్యమము	28
ఆంగ్లవిద్యాభ్యాసారంభము	82
గ్రంథాలయ పునరుద్ధరణ	8
9 7 సం॥ ప్రాముఖ్యత	
రాజ య ప్రవేశము	89
బ్రాహ్మణేతర ద్యమము	40
సంస్కృత విద్యాప్రచారము	43
కెంకయ్యపంతులు	44
యువజనాభివృద్ధి దేశభావనలే ప్రాముఖ్యము	47
వేదగ్రంథపఠనము	48
చాంప్రాన్ పోరాటమువలన ఉత్తేజితుడగుట	50
వివాహము	5
కుటుంబజీవితము	52
అర్ధాంగి	53
కళాశాలా విద్యాభ్యాసము	56
రైతు పత్రికా స్థాపన-ఇంగ్లాండు ప్రయాణము	5
ఆంగ్లదేశమున విద్యాభ్యాసము	60
మహాత్మునితో సంబంధము	68
ప్రధానాచార్యత్వము	1
రాజ కములు	74
ఆవేదన	7
జైలు	ˉ9
కర్షకమూర్తి	80
నిర్మాణ నిపుణుడు	90
ఉద్యమకర్త - మహోద్యమము	92
విద్యార్థ్యుద్యమము	95
శాసనసభలయందు చాకచక్యము	96

నూతన నిర్మాణము	93
వీరపూజ	94
రైతాంగ విద్యాలయములు	99
వయోజన విద్య	00
సాహిత్య సేవ	04
ఆంధ్ర గ్రంధాలు	108
హరిజన నాయకుడు	09
వ్యాసములు	09
జమీందారీ రైతు ఉద్యమము	0
రీసెటిల్‌మెంటు ఆందోళన	
ల డను ప్రయాణము	3
అడవుల సందర్భమం దా ాన్యని యఖండ కృషి	4
చేనేతవా చేయూత	4
క్షామబాధితులకు సహాయము	5
ఆదిమవాసుల ండ	2J
బర్మాయాత్ర	22
హరిజన సేవ	24
గ్రామపునర్నిర్మాణ సమస్య	32
కేంద్రశాసనసభలో సేవ	35
శా ్మికులకు	36
సాన్ కాంగ్రెస్	8
ఆంధ్రరాష్ట్రకాంగ్రెసు అధ్యక్ష్యము	39
95 సం రాష్ట్రకాంగ్రెస్ ఎన్నికలు	4
955 సం ఎసంబ్లీ ఎన్ని లు	143
ప్రతిభాస్వరూపము	144

పూర్వ భాగము

ఏరువాక

కారులు తొల్కరించినవి కావ్యపుగ్రామముల రాజయోగ్యం
గా నవీన భావముల గంధపు మొక్కలనాట నెన్నికో
ఏరును బన్నినాడు ప్రకటకృత రమ్యపు టేరువాక బం
గారపు మేడితో వెలుగు గుంటెడు రంగడు ప్రేమరంగడై

జన్మస్థానము

శ్రీరా ల్లగ బుధజన
భూరిస్తోత్రాభిషేక పుణ్యవృష్టిచే
ంతులందిన మేటి
భారతదేశం ్త్రి గా హుళ్యము చన్

వలపుం గల్కు జివ్వి నిస్తులిత భావస్ఫూర్తి రాణించు ని
ష్ఠల బండించి సుగంధపుష్పములు పూజాద్రవ్య న్మాచరీ
ంల మాహాత్మ్య సుతైక శోభికలయుం మన్ దూగి దిగ్దేశ
ములు బుప్పించిన మేటి మా భరతసామ్రాజ్యంబు శౌర్యాగ్రపటిన్

విజయ మహాంక్ బదను బెట్ట రణాంగణ సీమ నేక కీ
ధ్వజముల నెత్తి శాత్రవుల దర్ప సమాహత ర వాహినీ
వ్రజముల దాండవించి యనివార్య పరాక్రమ విక్రమంబు తో
నజిత యశంబు దాల్చి నడయాడెను దిక్కులు గౌరవింపగన్

సానదీర్చిన క్రొత్త జాతిరత్నంబులు
తులకించు వేదుల గొలువు దీరి
పుష్పాడి సదురైన బురుజు హజారుల
వీరుల విజయాల హారమంది
పచ్చతోరణములు ప్రభలీను పందిళ్ల
మునివరేణ్యుల సీరి గోధ లెటి
విచ్చి విచ్చని కమ్మ విరజాజి తోటల
శిల్పవేత్తల సృష్టిచిత్ర మెఱిగి

అతులసంగీత విద్యాప్రహ్లా నాద
భవ్య పరిపాటి మాధురీపాక మెఱిగి
రోషచరితల బూజించి త్రుళ్ల తూగి
ప్రతిభగాంచు ప్రపూత మా భరతమాత

ఒక్కొక్క రక్త బిందువున కొక్కొక్క వీరవరేణ్య గాంచి సాం
పెట్ట చరిత్రలందు విజయేచ్ఛల గత్తి సాము నేర్పి భూ
భుక్కులు భక్తమై బనుపు పూవ్వు లారతి పల్లెలన
ర్త్విక్కుల విజ్ఞప్తి నది దివ్య దఖండ మహామహోన్నతిన్

తన సుహాస కీర్తి మంతన మెల్ల నిజ దేశ
ముక్తికై విలిచిన పురుషవరుల
తన సుధామయ జీవితంబును స్వాతంత్ర్య
దీక్ష కర్పించిన వీరవరుల
తమ నిక్కపుం ద్యాగ ధనరాశి దాస్య బ
ద్రోలింప బంచిన దాతమగల
తమ కౌమరారు ప్రాయమునెల్ల జనఘంట
కల ప్రేమాయు సగడిన గండు దొరల

తన మహోన్నత వీరగంధంబు దిశల
వ్యాప్తి గావి పరస్త్ర వాహమై దు
గత్తినూరిన శూరుల గనిన మాత
మాతలకు మాత భరతసామ్రాజ్య మాత

యమల విరింపులేక యులియంచులు పోవ నుచ్చలేక గం
యమితరు మంగళప్రదల యభ్యుదయంబుల పుష్పపూజతో
విమల విశుద్ధభావముల బె మిచు పెట్టని కోటగోడలై
ప్రమదము నచ్చు గ్రుద్దు వాగుసంతము శత్రవ భీకరంబుగన్

ఏ తల్లి రతనాల పాతర బెలించి
గుప్పించె పేదల కొంగు బలియు
ఏ తల్లి సిగ పైడి పూతల వాసించి
ఘొలయించె దిక్కులబ్బురము నెంద

ఏ తల్లి పౌరుష ఖ్యాతిని చాటించి
మ్రోగించె ఖండఖండాంతరముల
ఏ తల్లి జ్ఞానంపు జ్యోతుల వెలిగించి
దర్శించె బోధలు తెల్లడింప

అద్భుత త్యాగ పటముల నారగోల
దిశల వర్ణించి యే తల్లి తేజరిల్లె
ఆ మహోజ్జ్వల భారతాంగన తల్లి
ప్రౌఢ పూజ్యాంఘ్రులే విధృతంబు

శాత్రవ గర్వంబు శమియించు వారాశి
రతనాల బంగ్లా స్వాగతము నంప
రిగె పూవులవంటి శాలుల బండించు
భూదేవి ముత్యాల పూజలంప
ముల్లోకముల కీర్తి ముగ్ధల నరియించు
వీరులు విజయాల హారులంప
అకలంక మధుర భావాలాపములు దేవ్య
రత్నవిధ్యేయులు సన్నుతింప

మొలక వజ్రాల నవరంగముల పసందు
దికటంబుల మెఱపించి తేజరిల్లె
కీర్తి సౌజన్య నగరా ... లుపు
భరత సామ్రాజ్య చరిత సంపదల కడ

కనుము నితాంత సంపదల కాంతిని శాంతిని జన్మక్షేత్ర రా
జుల నెఱపించి పండితుల స్తోత్ర విశుద్ధ నినాద శిక్షా
కరున గ్రహించి వైరిజన గర్వమడంచి బలంబు మించి వ
ర్తిలు జిగిజాను క్రొందెనుగు దేశము పావన భారతంబు గో

పూజితులైన దాతలు పుట్టిన గడ్డ నిసర్గ శౌర్యవి
భ్రాజిత భోగ భాండముల దారుల దీరిచి జాతు తేని దీ
క్షా జవతత్త్వ మున్నెలల సంగరవీధుల బోరు సల్పి నీ
రాజన మందుకొన్న గుణరాశి ప్రపంచము బిస్సల్లగన్

వీర్యగాత్రి విషదిగ్ధ విప్లవంపు
జ్వాలలుద్భూతమై రేగి జాలువారి
నిలయ వన్న నాంధ్రకీర్తి ఫాలమందు
ప్రై మునుముందు దమపరి బోతరించు

ఇందు —

పరువు బండించి విఖ్యాతి శిబిరమై —
శాత్రవు గుండె ఝుళిపించి సమర నరు
విజయ కన్యల బెండ్లాడి విజృంభి గ
మహిమ గన్నది గుంటూరు మండలంబు

బాలచంద్రుని కత్తి పదనుతో మొలచిన
పలనాటి యుద్ధ కావ్యముల జదివి
భాస్కర ప్రముదాన వార్ధి యందూగిన
వినుకొండ పుణ్యగాథను జపించి
ఖడ్గ తిక్కన శౌర్యగాథలో రేగిన
క్రోధాగ్ని ధూమముల గొలత బట్టి
సంగనామాత్యుని సిరితోడ బూచిన

తెలుగు దుందుభి దిశదిశ శబ్దించి ఎంపు
నెత్తురుల తేనె మాగిన కత్తి సలిపి
గెలుపు గ్రొన్నెలతాల మేడల నుభించి
మహిమ గన్నది గుంటూరు మండలంబు

మలలలో దీండ్రించు పులి జున్ను గడ్డల
బలిమితో దేగల బండగాండ్ర
బుసలతో గలుగుల విసము గ్రక్కుచు నాము
కన్న త్రాచుల పెంచు గారడీండ్ర
పొగరెక్క మదమున నగములతో బోరు
కరుల మచ్చిక సేయు గండడీండ్ర
రివ్వు వ్వున నంతరిక్షాన బరువెత్తు
పక్షుల మరలించు పట్టగాండ్ర

వైరిజన శౌర్య రసమయ వర్షమందు
బచ్చికండల జంటతో బంతులాడు
పుత్రులం గాంచి తులతూగు పోతుగడ్డ
గి ంతు గడ్డ ఒం నారు గరువు గడ్డ

విరాట వాఙ్మయ కావ్యమాధుర్య
వ్రాసి రాచెడి క్రొత్త ఘాతలంబు
వేమన ఇద్ధ వివేక తత్త్వాబ్ధి త
ంగాల దో న రసభూమి
అప్పయ ఛందో మహా శాసనోద్ధతి
ప్రథల కుట్టూగిన ప్రాంతనేల
ముక్కుతిమ్మన ముద్దు ముద్దుగౌతి కుమారి
వంపు టూహాల జక్క కులుకు నెలవు

ప్రముఖ నన్నయ తిక్కన భట్టుమూర్తి
విమల నవ్యాతి నవ్య కవిత్వ మధుర
కాండముల బ్రద్దలించిన గిరువు నేల
మండితంబగు గుంటూరు మండలంబు

పోరు పోసంగనేని పొలివోవని నిస్తుల వజ్రధైర్య సం
భారము నెక్కబెట్టి పగవాంద్ర నరంపుల నేల గూల్చి దు
ర్వార ప్రతాప రాజసము బంచెడి సంతతు నిద్రబోని బం
గారును బోలు పుత్రకుల గాంచు బదేపడ వీరనారియై

ఎన్నో కొండలవంటి సూత్రములనెన్నో రాజ్య తంత్రార్థపున్
బన్నాగంబుల జిక్కు ప్రశ్నముల సంభావించి బ్రహ్మాండమున్
ఛిన్నాభిన్నము సేయు పుత్రికుల యాశీర్వాద సౌజన్య సం
పన్నత్వంబును గావ్య గర్భములలో వాక్రియించు శ్లాఘింపుచున్

నాగార్జునాచార్య నవ్యశైల్పిక కళా
రమణీయ భావాల క్రమమెంతొ?
కొండవీడ్పురి రెడ్ల కోటర భావశ్రీ
భావాల పూలపై బంతులాడి
అద్దంకి రాజుల నిద్దంపు గోటల
విజయస్మృతిగ వీరభేరి మ్రోగి
అమరావతీ పట్టణానంత వైచిత్ర్య
శిల్ప సంపదల కాశీస్సు లొసగి

జ్ఞానసంపన్నులగు పుత్రి సంచయమును
గౌరవంబున బ్రేమించి వీరధైర్య
కావ్యచాతురీ పతిభల గఱపుచుండ
మానుషంబుగ నుంటు రుషింఙలంబు

తత్సమీపంబున —

పాలుతేనె పొలసి ప్రవహించి నడుచు
నాలవాలమగుచు నాంధ్రభూమి
కడియ మనగ దనరు నిడుద్రోలు పుర ముందు
భాసమానకీర్తి భద్రము నను

మయుని విచిత్ర చిత్రముల మర్మమెఱుంగు విశ్వకర్మచే
యులిచిగుర్చి యుట్టిపడి అర్చిన క్రొంజిగి శోభనాంకమున్
మయమయి పొంగు వీరహనుమంతుని భకరవిగ్రహంబు ని
ర్మయమున శిల్పపండితుల ప్రజ్ఞకు మ్రొక్కుచు గానుపించెన్

పూనిన భాగ్యదేవతలు పొంగులువారినయంచి నిత్యక
ళ్యాణము పచ్చతోరణముగా మదిసెజ్జల క్రుమ్మళ్ళతూగి స
న్మానము లంద జేయుచు సుస్థిర శుభోదయ వీరకార్య సా
ధానమ మర్త్యలోకము ఘనంబున దన్ను వరించి మెచ్చగన్

ఈ గ్రామంబున —

తరతరాలుగ దివ్య విద్యావిలాస
ప్రభల విహరించి సామాన్య ప్రాభవమున
పలపుపలరారు రైతుల గొలమునందు
గోగినేనివంశం బొందు గోచరించు

పాపపుణ్య భేదభావాల దర్శించి
న్యాయవర్తనమున సమువనేర్చి
కనికరమున పేదజనముల [illegible]
నెగడినారు గోగినేనివారు

కట్టించినారు భాగ్య పరంపర వ్యయించి
సత్రాల పేదలు సంతసింప
త్రవ్వించినారు పాంథజనుల బడలిక
దరలించు బావుల దయవహించి
వేయించినార లువ్విళ్లూర్చు నుదక శ్రే
ష్ఠమ్ముఁ గొనఁగ తటాకములను
నెలకొల్పినారు భక్తులు మూఁడు వేళల
దేవుని పూజించు దేవళముల

వైరుల క్షమించినారు దుర్భర విషాద
గాధముని గిన దీనుల కడకు జేర్చి
కరుణ దీవించి రక్షింప గడఁగినారు
నీతి నియమముతో గోగినేనివారు

కవుల నుద్ధరించి కళ్యాణమర్పించి
[illegible] సనాదరించి పలుకు నేర్పి
తేనెకైత పూల తేజీల నూరేగ
నేర్చినారు గోగినేనివారు

రాజ యూఖండ రణరంగ సమిల
దీక్షమై మీనాల దిద్దినారు
దవిలి ప్రతిష్ఠతో తహాశీలుదార్ పద
వీ ఎరికల నెక్కి వెలసినారు
క్షేత్ర దేవిని పూజచేసి పుష్కలముగ
పంట బండించి పేర్వడసినారు
సంపలతో సమానంబైన వెక్లను
ధర పెట్టిగొని మేప మర నారు

రంగా

సులభమైన వస్త్రాల వసూలుజేసి
బా పడు పేదవాండ్ర గాపాడినారు
కూ లినాలల బడుగు ముంగొంగు బులియ
గురియ నేర్చిరి ధాన్యంబు గొఱ తలే

గో నేని వంశార్ణవ కోటియందు
గర్భబద్ధంచు విగ్రత త్యాగమూర్తి
జ్ఞానసింధువు శాంతి సంస్థాపకుండు
కుందు నాగయ్య యను నొక కరుణశాలి

అభ్యాగతులు తృప్తినందనిదే గబ
ళంబు ముట్టని యట్టి రాజరాజు
పెరవారి ఒలు గుల బరువుదీర్చక తన
పనిముట్టనొల్లని భద్రమూర్తి
సిరులతో దుల దూగి మురిసిన గొలువృవ
సపరాధుల క్షమించినట్టి ఘనుడు
పరుల కన్నీటి క బరు గాథలకు గుంది
దయను వర్షించు వదాన్య రాశి

పుణిం గావించి జల్లెడ బో తేల్చి
దీర్చినను దన హృదయంపు దీవుందు
దుర్గుణ మొంత దొరకని గొప్ప తండ్రి
త్యాగులకు త్యాగి నాగయ త్యాగమూర్తి

పెదవులతో గద్దించును
హృదయము ఎయూషవార్ధి శేన కోపం
ఌ దయానందము జిందును
ముదాన వైరుల క్షమించు బొంకని మదితో

సాములపాటి వంశమును పావనముం గావింపనై సదా
ప్రేమ మరంద బిందువుల పేదలపై గురియించి దాన దీ
క్షామయ తత్త్వరాశి యన గా దనరారిన యచ్చమాంబనుం
బేమడి పెండ్లియాడెను వినయ నాగయ వంశవృద్ధికై

వీరి నిశ్చలదాంపత్య వీధులందు
పదియు దొమ్మిదివందల వర్షమున న
వంబరేడవ తేదీన ప్రథమమందె
బాల రంగా ర్యశోజ్జ్వల పావనుండు

వేంకటప్పయ్య లక్ష్మమ్మ వెనుక ప్రీతిగ
లక్ష్మినారాయణుని ప్రేమలాలనమున
గాంచి దాంపత్య ధర్మ సమాహితంపు
బంటు బసించి కీర్తిని గ్రామమోనిరి

బాల్యము - విద్యాభ్యాసము

పూనికవార్ధి పెద్దయల పుట్టుగు బాళువ కూలు నాయధ
ాసమునందు నింకొకటి సాగును కూలును తటుణంబ వెం
తేని జనించి భోరున ధ్వనించు మరొక్కటి గర్వస్ఫూర్తియం
దూనిక నిట్టి ఘోరపతనోత్పతనంబులు గానవచ్చెగా

ఒకతరంగము పుట్టి యుద్ధృత దార్ఢ్యంబు
దొలగించి వెంటనే తొలగిపోవు
ఒకతరంగము పుట్టి యుజ్జ్వల స్వాతంత్ర్య
మొదవించి దరి జేరి యొరగిపోవు

ఒకతరంగము పుట్టి యుత్పాతము నొంది
గుబగుబలుగ మ్రోగి కూలిపోవు
ఒక తరంగము పుట్టి యున్నతరాజ్యము
స్థాపించి దశత దరలిపోవు

ఒకతరంగము పుట్టి మహోన్నతాశ
యములు గట్టించి సాధించి యనము గిరి
విజయరణభేరి మ్రోయించి విట్టవి ?
వెడలు జ్యోతియై వెల్గు దిగ్వ్యఘులంద

ప్రొద్దుపొడుచును సృష్టి సపూజ్య గతిన
వెలుగ దేదీప్యమానసంప్రణనమున
ప్రొద్దుక్రుంకును చీకటి పోతరించు
సృష్టి సర్వంబు మాయగా స్పష్టపడును

బాహ్య మానవసంఘ సంబంధ విధుల
మానస వసుధాస్థలి మార్గగతుల
తత్పరాపర విషయసద్ధర్మ తతుల
పారమార్థిక మహాత్త సంపదల కలన
సకల కార్యప్రసిద్ధి సంస్కార విధుల
దవిలి యుద్గమనాధ పతన విభేద
కథలు దోలెంచునంతలో గన్నుమాడ్పు

ముందు పెద్దలు వదలిన ముఖ్యకార్య
ధర్మములనింప నొక్క ప్రోద్దండమూర్తి
పుట్టి భూలోకమున కెత్తి బోతరించి
రాలిపోవును ప్రకృతి ధర్మమునకొఅగి

దారుణముల్ సహించి యతి దార్ఢ్యక చర్యల రూపుమాపి తే
జోరమణీయ పద్ధతుల సాంఘిక జీవన త్యాగసంస్కృతా
వీరుల రక్తమాంసముల వీధుల పూవుల బట్టి పాన్పుపై
దీరి సుఖించి రాగముల దీయును దేశము మెల్ల స్నైరగన్

ఈ మహనీయు లెల్లెడల నిచ్చిన చేవ దివ్యసేవలన్
కొందఱల్ ప్రసంగముల గూర్చి విమర్శన సేయ బూని కో
గా మరి పట్టె నేడు యుగములు పూర్ణత కెన్నాడు తా
నో మరి తన్మహోత్తరపు ఋజ్వల శక్తుల విప్పు చాటగన్

అవసరమైన యెల్ల సమయంబుల యందున వీరపూరుష
ప్రవరులు శక్తి సాగరులు భాసురమూర్తులు పుట్టి దేశ వి
ప్లవముల నెంచి మార్కొని ప్రభాతము గూర్తురు జ్యోతులై దా
రవనమునందు వెగ్గదురు పూనిన దాస్యదవాగ్ని నార్పగన్

రసములు తొమ్మిది గలిపిన
పసగల శౌర్యంపు టుగ్గుపాకపు రుచి కో
కసరక ముద్దుల రంగా
పసిబాలుని తల్లిదండ్రి పావన దృష్టిన్

పెంచ దొడగిరి రూపరేఖాంచితంపు
భద్రముల గాంచి ముందు శివాజినంటి
వీరవరుడు గాగలడన్న విపుల దృష్టి
స్పష్టపఱచి మహోల్లాస సంభ్రమమున

అన్నప్రాశన జరిపింప నమలవస్తు
పుంజ మొకపక్క తాటాకు పొత్తమొకట

బెట్టివిడిచి పరీక్షింప విలువ గలుగు
వస్తువుఁ గాంచి ముట్టను వాంఛ నిడక
తాటియాకుల పొత్తంబు దట్టి తెచ్చె

వచ్చిన ముఖ్య బంధువులు వర్గముతో మతి బెప్పెలందియున్
మెచ్చిరి విద్యలో గల యమేయ రహస్యము సంగ్రహింపగా
వచ్చిన వేత్తవై యొకట నాయకుడౌనని దీవనంబులన్
గ్రుచ్చి నుతింప మ్రొగ్గిరి యకుంఠిత మోదము జెంగలించుచు

వెన్నెల పింగసాని బలిపించు హొరంగు ఒయ్యళ్ళపాన్పుపై
గిన్నెకుమార వీరకుని గాంట జరిచి బుజ్జగించుచున్
బున్నెము పూజ్యతంగదుర బూర్వసరేంద్రుల వీరగాథలన్
దిన్నగ జెప్పు దజ్జనకదేవు డుమానకి రోజు రోజునన్

స్వాతంత్ర్య సమరవీరములవిగో పెంచిన
శౌరోజి ప్రతిభలో నలకలేరి
అఖిలభారత దాస్యమణప దీక్షగొన్న వె
డ్డిన్ బరన్గతల పడావులేరి
మాతృదేశక్షేమ మహిమకై పోరిన
హర్యాముని శౌర్యంపు సామునేర్పి
ఘనమైన రోసంబు జిందిఁ లజపతి
రాయ్ ధైర్య భావాలరాశి బోస

భారతీయ ప్రతాప విస్ఫారచరిత
విస్తరింపంగ గోరిన వీరవరుల
కతల గుమ్మెట శ్రుతులపై గదలరేప
తెల్పు జనకుండు మానక దినదినంబు

కౌమారంబను కాలవాహానికి భంగక్రాంతి సంధించె వి
ద్యామాధుర్యరహస్యముం దెలుపు కల్యాణ్ ముద్దాడి యెం
తో మర్యాద మహాభిమానముల సంతోషంబు గుంభించి శా
మా మాదంబుల దారినల్లగను జయంబూనె సంరంభమున్

తన వంశంబున శ్రీమంతుడగు విద్యాసాగరుం డొక్కడై
నను లేడన్న కొఱంత దీర్చుటకు బంతం బెంతయో పూని పా
వనియౌ యద్భుత రంగనాయకుని భాస్వత్కీర్తి పుష్పాల స్యం
దన మస్తంబున జేర్చ నేర్పరుల చెంతన్ విద్య నేర్పింపగా

ఆస జగిర్చె సందుకొని నైదవయేడు ముదాన సక్షరా
భ్యాసము వేదసమ్మతముగా జరిపించిరి గొల్యజవితా
శ్వాసముల బాలతోటవలె జక్కగ బెంచను దల్లిదండ్రి సం
తోసపు బిల్లగాడుపుల దోలిరి ముద్దులమూట గట్టిమిటా

శిఖిని సత్పుత్రఫలముల దేల్చి చూచి
మంచిలగ్నాన గురువుల మన్ననమున
వృద్ధి బొందింప రంగాను వీధిబడికి
దరల బంపెను రయమున దండ్రిగారు

పిల్లవాని చదువుపై బ్రీతి లేదు
ఆటపాటలయందున నాసలేదు
తిరుగ మరగిన పిల్ల సోమరుల వెంట
ప్రొద్దు బుచ్చును వేళకు బువ్వ దినును

తండ్రిగా రిహాయ్యంబు గనుగొని

బడికి పొమ్మని కసరుచు బ ఘుమముగ
పలక బలపంబు గొనిపెట్ట బోమలాడి
పంపు నవ్వాని చెచటనో గెడవైచి
నట్టి గెలుప్పని ప్రేల్చుచు బాలువాడ
గట్టు బుజమున దగిలించి కాలు గొలది
పరిగె పొలమే సృష్టించు చెత నట్టి
పాట జూచు విమర్శించు చలువిధాల

పలుపుల బట్ట గొనకంబుల గిట్ట
సంక్రాంతి బెండ్లిండ్ల బరువుమిండు
బరిగె ట్టలమేల్మి పరువంపు దాంపత్య
పేర్మిజీవితము వర్ణించుచుండు
తొండల మండీల దండి సందడి జూచి
వెజు గంది దొంకల కురుకుచుండు
బుఱ్ఱబిట్టల బట్ట బూని యుచ్చుల నో
కొంకు కుట్రల జూచి కోపగించు

బొమ్మరింటల సాముల పూజసేయు
జొన్నబెండ్లతో ప్రభలను సున్నితము గ
కట్ట గూడాడు కొంచు నట్టి ముఱి
తన్మయత్వంబుతో గొంటెలనడు గాపు

ఎం స దివ్యయామినుల పాసను మిగ ద్రావి త్రేపుమన్
నింకిస ప్రేమతో ప్రణయని ర్మల సీ ము లాలవించి ది
మ్మందమున ప్రమోదమున మారె ఆ శకుల కలనాద మం
దుండి ప్రవించు మాధురుల యూటను బల్ దెగద్రావు త్రేపుమన్

రమణీయ పుష్పాలరాశిలో ఒలింపు
పుప్పొడి చిన్నెలో ముచ్చటించు
పైడిఛాయల లేత పల్లవంబుల జిగ్గు
టందాల గాయలుతో నాడుకొనును
మలయించు దక్షిణ మందమారుతి విహా
సంచారి హాయిగా నవ్వుకొనును
పచ్చికబీళ్లలో పవళించి భువనాల
మోహించు ప్రకృతితో ముద్దులాడు

క్రొత్తనాజూకు దనముల సొప్పు బోసి
ప్రణయసౌందర్య మహిమల బ్రస్ఫుటించు
క్షేత్రలక్ష్మి విలాస సంపూర్ణ తత్త్వ
భోగమహిమము వర్ణించు బలియు చెందు

అమృతానంద సముద్రవీచికలతో నాట్యాడ గోరాడు ఫే
నములం దోచు ఏ[illegible]నిల సుగంధశ్రేణి కాశ్చర్య భా
వము గుంఫించుచు గుంపులై తిరుగు చార్భాటించు మత్తాళి వ్రా
తముతో జిత్ర విచిత్రపుంగితుల సంధానించు మోదంబునన్

వంగలరా నై ఎలక రకో ను రంగుల పూలకన్న ముం
గొంటు పండిడి పుష్పమలకుం బలింపు సుగంధవాహనా
వంగము బారవేసి మరందపు బిందుల జిల్కరించుచు—
హంగుల నవ్వోడన్ ప్రకృతి భోగము వర్ణనసేయు నేర్పుమై

రాగలయాక్ష్మవతార సంతోషమును
వింతవింతల రంగుల వెలువరించు

గంగా

ప్రకృతికాంత నుపాసించి ప్రస్తుతించి
కాంతు దరించి శ్రీనాథ కాళిదాస
ముఖ్య రవి పెల్లి కవుల్లు నిడసలువు

వీరచరితల కుబి తబ్బి బ్బెందు
పవ్వాకంబు శోధకు ండిపోవు
నమల గూసాద గతులకు ముక్కు సెందు
పైరుపచ్చ నగులపై ఒప్వాళించి

జాలరులల్లి మేడల పసందుగ దీరిచి తమ్మపూల ము
త్యాల సరాలు క్రొంజిగురుటాకుల పచ్చలబట్టు గూర్చి గో
గాలికి దేలి యాడు గింగాని మనోహార సస్యజీవిత
శ్రీలకు బొంగిపోవుక పరిమళ దృష్టి మహార్హ్య సంపదా

పచ్చికపీళ్ళపై బరువై నొకసారి
యుబ్బ గంతులువైచు నొకసారి
వరివెన్ను పసందు బిగ్గట్టు నొకసారి
కంది పూల నగాయు గాంచు నొకట
పెసరపూ రేకుల ప్రేమించు నొకసారి
జొన్నకంకుల సొరు జూచునొకటి
చెంగావి గడితో స్నేహించు నొకసారి
ములుగోల కలిమికై బులియునొకట

రాద గట్టన జంకక రంకెవైచి
తోకబైకెత్తి తలవంచి దూకుబెట్టు
కాడికోడెల సిసలైన గడుసు దనము
గాంచి మురియును లోలోన గర్వపడుచు

దేశము భోగసంపదల దీకొను నట్టులోనగ్ర జీవితా
శ్వాసము మండుటెండలకు వర్షపుటలికి గాచి నిచ్చి యం
యానముతో నప్రకృకుల సమర్పణ జేసెడి రైతు శ్రేణిప్ర
జ్ఞాన దృష్టి కావ్యముల సన్నతి సేయును ధర్మ భావనన్

తిండి లేక వెంలి జీవించిన మేనున కంటిసీతో
ను గులుబడారి దుమ్ములను మూరొకని వేడ్పెడి పేదపల్లెక
రండిని చేర బిల్చుకొని సెబ్బసలాడుచు గద్దివిప్పు బల్
దం గ బెట్టి యాదరణ దన్పును శాంతిని బజ్జ ంపుచుర్గ

రాజయ రహస్యార్థ రమ్యగతుల
ధర్మసందేశ కారుణ్య తత్త్వ విధుల
చారుషోపేత భావాల ప్రకృతి పార
శాలయందు సంపాత్రిగ జముప్పుచుండె

వెడలక పొమ్మెగు పథగమెం
వ్రశన్నిజ్ఞ జేస యట్టిపు దిట
బువ్వ దినబెట్ట జగమించు బుజ్జ ంచి
యునుప గోముసుల్లాసి హారముసేసి

కొరి త్రిప్పుటంబుల గొని తెచ్చి యిచ్చి
ఎడికిపోదు నటంచు ఎట్టు పట్టు
పప్పుబెల్లంబుల వడిగ బెట్టిన జాల
చమువుకొందు నటంచి సాకుజెప్పు
పలకయు బలపంబు గలము గా తముల
గొనిపెట్టు డని కొంత గొణగు చేష్టు

ఈ పూఁగాదులే రేపు పోయెదనంచు
వాయిదా వేయుచు వంకబెట్ట

నిన్న బిలిచి రాలేదన్న కోపముచేత
కొట్ట దలచిన పంతులు కోపమునకు
నేమటంచు జవాబును నీయనలయు
నంచు మారాముసేయుచు నంగనేము

ఎంతగ్రవించినన్ ఒకులకేగక విద్యను సభ్యతాపర
న్వాంతయు నా జూపక ప్రభాత కుసార సమీరణ లిడా
ంతతిపొందు నాశకొన నర్మోతి గొల్పుచు శాద్వంలల
ంతెన మొప్పగా బ్రకృతి సాధ్విబరీ విహరించు స్వేచ్ఛచే

ప్రకృతి విచిత్రభోగముల శాలసేయుచు సాంపార్థ్వ ప
చ్చకల ఒయన్యయందు నివసించు సుఖంబుల చల్లగా నీవి
చి ల పస దుతో వలపు జిందిల మచ్చికనాకు కుట్టు నే
యొకట మహాత్ముడై వెలయు నుజ్వల కీర్తిని సంగ్రహింపగా

కన్న కుమారకుండు ఎత్యకాంక్షిత కార్యము దీర్చకుండు
న్నతడై ది తల్లివరికించి మల్పను చేతగాని యా
పన్నత జిక వ్యాధి బడి స్వర్గము జేరుచు అక్క మగడు
దిన్నగ జేర బిచ్చుకొని దీనతతో వచియించె జాలిమై

అక్కా మంగమ నీకు నాకుగల బ్రహ్మానంద సంబంధపు
జ గాఁము వేరుజేసినది యాశాన్యృతి నార్పించి నీ
పెక్కల్ పక్కల జెర్చి కన్నసుతులన్ బ్రేమైక భావంబుతో
దిక్కెంతేని వరింప బెంచకొను నీదే పేరు లో . బిగో

చనుబాలిచ్చి పెద్దజేసి ప్రేమ ప్రాచ్య భాషా సుధా
ధార గ్రోలింపగ నేర్పెమొగ్గ మహా ప్రేమాను బంధంబు రా
శిల వజ్రంబును మించి దృఢమయి బంధించు తల్లి రాలిపో
వె నిమేషంబున స్వర్గభూతలము నందెవ్వారి కెవ్వార గో

అస్థిరంబైన వితమాయా ప్రపంచ
బంత ర[illegible] సురంధధారాత్మకంబు
కోపమును రేపు మోహంబు గొలుపు నందు
నలుగు దండల గూర్చు రంజితు బ[illegible]

రణరసాభిమానముల కావ్యముల బాయింప నెంతయో
వినయము జూపి భ్రుకుటిని విప్ప నితాంత పరాక్రమ ప్రగా
ఢరమున బారు దుర్మరణ దేవత గృష్ట దల్లులెవ్వరో
దరమగు బిడ్డలెవ్వరో గదా మఱిదప్పన భూతలంబునన్

అకుంఠమైన ఖండముల కాహుతియై నరిలేని జీవతన్
గుతుల చేతపట్టుకొని కావిడరిద్రము వెంట నంటగా
ఎకుల కైవశీకరింపు దిరుగు గాలకలెందరో విశ్వధాత్రిపై
రక్షణ లేక ప్రాణముల రాల్చుచు నుండిరి కంటినిటితో

స్వామి కృపాకటాక్షమున జాలినవారలటంచు నా
నామము మాసిపోయినను నాకు విచారము లేదు బిడ్డలన్
ప్రేమరసార్ద్ర భావముల పెంపున సాకెడి బంధులెందరో
క్షేమము భూమినుండిరను ఖ్యాతమహాత్మ ఘనీభవించుటన్

పుట్టినవారు గిట్టెదరు ఆర్జిత పాతిక వస్తుసంపదల్
నెట్టకు వట్టదే ప్రతిభమే కొను త్యాగులు వీర ధర్మపున్

ఘట్టమునందు పౌరుషప్రకాశ మహాత్మ్యము నందడింపగా
నెట్టన సేన జేసనలె నెత్తురు కండలు జెంచి యిచ్చెను

దేశము బాణభూమికల దేవత శ దోసిల్లి శా
ధాసమరంబుతో ధయద దాస్యదవాగ్నిని కూలి క్రిగి యా
వేశము మాని సౌఖ్యముల వీడి మహంత నికృష్టకష్టని
శ్వాసముతో గునారిలుచు సాగుచునున్నది బాష్పధారతో

వాగ్మిష్ఠాత్మ సముద్ర ఘోషవలె భరతస్వాతంత్ర్యనాదంబులో
స్వాతంత్ర్యదివ్య కావ్యాంగమున బ్రహ్మభేరి మ్రోగుచున్ దివా
రాత్రంబుగల కుంజలెంమమదు హోరాహోరిగా గురు స
త్పురుష శ్రీశిక్షా విధానమహాము బోధించునో పార్వతీ

పరదేశంబు స వర్ణవర్ణమయమై భావాల యుగాగ్రణమై
వరహాలంబుల కల్గినై మహాత్మ శంధకీర్తి సంపన్నత
గనె మొప్పారిన జన్మభూమిని సదా కాంక్షించు మర్త్యాంశ దు
ర్భర ఘోరాషమైన స్వర్గసుఖ సౌభాగ్యం బకే

ఉత్కంఠంబున కొందరు ప్రస్త్రోద్రేక వినూత్న రీతిచే
ఏడుగో గొందరు అశ్వఘాటులు సమాశ్లిష్ట ప్రమాదాస కొం
దరు కారాగారంపు బాధ దెబ్బలకు ప్రాణజ్యోతులర్పించి కొం
దరు న్యాయమతి భావిభారత మాతార్థమే కలంగాంచుచు

షుగకాలంబున కష్టమింపు ధనకాంక్ష భోగ సౌంద్ర్య ర
క్షణ ప్రార్థము జన్మభూమి విశేషద్రోహ దాష్ట్యం గం
ర్చిన దుర్మార్గుని చారిత బునకు బేచీలేని నైర్మల్య శో
ధన పుంజీకటిమంచు ప్రోంబాగలు సంధానించి గన్నెటితో

వాషింగుటన్ మహాబలసముద్రుడు పుట్ట
అమెరికా దారిద్ర్య మణచినటుల
అల శివాజీ పుట్టి యఖిల భారత దాస్య
శృంఖలంబుల బోరి త్రెంచిన యల
గారిబాల్డి జనించి గర్భశత్రుల జెం
ఇటలీకి చైతన్య మిడిన యటుల
నెల్సన్ దయాళు జన్మించి యాంగ్ల ప్రతాప
సామ్రాజ్యదేవిని సాకినటుల

పుట్టి మొలత్రాడు గట్టిన పురుషవరుడు
విప్లవంబల మాహాత్ముని విజయ వీర
పైన జాతీయగీతాల బాడ దగును
దేశము సుఖైక డోలల దేలియాడ

కులుకుం బంగరు పట్టు పానుపులతో గోరాడి పన్నీటితో
జలకంబాడ సుఖంబులం గొనిన స్వేచ్ఛాపూర్ణ గంధపు గా
డ్పులతో వెంచ యున్న దేశమున మర్త్యుం డార్తనాదంబుతో
గలగుం బ్రాణము గల్గు నను నవతె గిట్టాల బంధాలతో

అంధకారంబుచే మ్రగ్గు చలమువెందు
దేశము స్థితి దొలగింప దీకొనంగ
వలయు బ్రతిమాతృదేవి పుత్రులకు వీర
కథల వచియించి రోసంబు గలిపె పోస

పూనిక విద్యలో గల యపూర్వరహస్య వినూత్న భావపు
దేనెను ద్రాప నీతులను నేర్పిన జర్మను విప్లవకున్న రం
గాను విశిష్ట వర్తనునిగా నొనరింప గడంగు వానిలో
నానిన శక్తి ప్రజముల యాశయమెట్టుల తాండవించెనో

భావియుగంబు వీని కనువంకల ముందరఁ బూలతోటయై
పూవుల బిందెలన్ గొనబు పుప్పొడి చల్లని పిల్లగాడ్పులన్
వీవఁ దొడంగి దిగ్విజయ భేరుల మ్రోయ సముంచిత ప్రభా
భావము జూపుచున్నయది; భద్రముగా సవరించు సోదరీ.

వినిపించెదవు గాక వీరవరేణ్యుల
పౌరుష యుద్ధ కావ్యాల గుట్టు
వెదజల్లెదవు గాక వీరభారత కీర్తి
కర్పూర కాండ ప్రకాండ రజము
భాషించెదవు గాక బహు దేశచరితల
భావాల నగముల బ్రద్దలించి
తినిపించెదవుగాక తెలుఁగు గబ్బంబులు
తేర్చిన రసముల తేనె జున్ను

రక్తసంసిక్తమై పొంగు రాజకీయ
రంగమందు ప్రధానపాత్రను వహించు
అధినాధుని రీతి తయారుజేసి
కీరితి వరించు మన యింటిపేరు నిలువ.

అనుచు వచియించి యా సోదరి కంజలించి
భర్తపాదాలఁ బూజించి బాలకులను
వేఁడి కన్నీట ముద్దాడి పెనఁగులాడి
తనువుఁ జాలించి స్వర్గంబు దరలిపోయెను.

జ్ఞానము శీలవర్తనము సర్వశుభంబులు ఆలవాలమై
దీనుల నాదరింపఁగఁ విధేయత జూపెడి పెద్దతల్లి సం
తానము లేక గుండెడి కతంబున బిడ్డల యందరందు రం
గాను మురబ్బిగాఁ బెనుప గాఁ దలపెట్టెను సంబరాలతో.

తీపితీపి పదార్థాల దినుసు నిచ్చి
వచ్చిన యతుల విహరించు పాటు జూచి
చనవుతో వీర కథలతో సాత్వికునిగ
దిద్దుచుండెను పెత్తల్లి దినదినంబు

తల్లి పోయినగాని పెత్తల్లి వలన
మానసంబున శోక మింతమార్పు గలిగె
విద్యయందున నభిమాన విధపు రేఖ
విస్ఫురించెను భావాలు విస్ఫుటముగ

పరిచితుడైన రైల్వేపని వాడొకడు యుక్తము భావ విధి సం
బరమున రంగనికును భారతవేదము రామగాథలన్
స్థిరమగు వీరకావ్యములు చిందు రసోచిత పౌరుషాంకముల్
మురువున జెప్ప విద్దెపయి బూర్ణముగా గలిగించె మక్కువన్

రంగయ మానసాబ్జమున రాజిలు గొండలవంటి జ్ఞాన స
న్మంగళ చిహ్నముల్ గని యనంత కృతార్థత జెంది ప్రేమ స
త్సంగతి నింపు యత్యధిక శ్రద్ధవహించెను విద్య నేర్ప గా
మంగము ఆంజనేయ గుణమాన్యుని సన్నిధి సంతసంబుతో

విద్యయందు మహోత్సాహ విభ్రమంబు
రేగె మానక మరవక రేపు మాపు
బహు వెడలుపై గ్రంథాల బట్టి దలగి
చదువుచుండెను బంతెల్ల సమ్మతింప

పాలతుక నవ్వునంటి యొక పున్నమ వెన్నెల నాటి రేయి త
మ్ముళ్లలు దను శ్రద్ధనై చదువు పోకడ జూచిన మేనమామ ప్రాం

తాలి తలియుండుచో నితని తెల్వి నే డెఱు సంతసించునో
బులుపున నంచు బల్కుటను బొందిరి దుఃఖము విన్న బంధువుల్

ధార్మిక గుణుండు విమల విద్యా స్వాహాం
రామసామి గ్రంథ భాండార మొండు
ఆంజనేయుని యాధిపత్యమున నమప
స్థాపనము జేసె ధనము నెంతయొ వ్యయించి

పుస్తకభండారం బన
మస్తుగ గల యట్టి మంచి చరిత్రల్
నిస్తుల సంతోషంబున
విస్తరత జరింప దొడగె విజ్ఞతకొరకై

నసలలు చదివిన కతమున
బ్రవిమల దేశాభిమాన భావోద్రేక
ప్రిణస్వార్థులు పెంపుగ
హావణించెను ధైర్యకాంతి లంజము రాస గన్

పదియు నొమ్మిదివందల పదియునగు మ
వర్షమున మేనమామ దివంబు జేరె
దనకు గల లక్షమాకల ధనము గ్రి
మించె రంగా వినీతితో మేనమామ

ఎప్పుడకైనను బుద్ధిని
తప్పక యింగ్లాండు పంపి దండిగ విద్దెన్
చెప్పింప గవలె నంచును
నుప్పొంగె ము దాన దండ్రి యుజ్జ్వల మతితో

ప్రాథమికవిద్య ముగిసెను పదవయేడు
పైన బడ జొచ్చె తల్లికి భ్రాంతిలేక
విద్య మాన్పించి వ్యవసాయ విద్య నేర్ప
గోరిక చిగిర్చె గాలానుగుణ్యముగను

ఆంధ్రోద్యమము

జంపని యాంజనేయ గుణసాంద్రుడు రంగనాచిక్ర భూమిలో
సొంపెసలారు భావముల శోభ గ్రహించి మహాభిమాన
త్సంపద నింపు భావియుగ శౌర్యసముద్రునివంటివాని గా
వింప దలంచి మేల్కొలిపె విశ్వజనీన రసౌషధీమ్యతిన్

ఉజ్జ్వలంబైన యాంధ్రమహోద్యమంబు
పదియు దొమ్మిదివందల పదియుమూడు
వర్షమున బుట్ట బాపట్ల వరపురాన
జరిగె బ్రథమాంధ్ర సభ మహాసంభ్రమమున

పూనిక నాంధ్ర సంస్కృతిని పూర్ణముగా బునరుద్ధరించు వ్యా
ఖ్యానము సంఘసంస్కరణ కావ్యవిచారణ యాంధ్రజాతి ని
ర్మాణఫలంబుతో గలుగు మాన్యత భాషను నాదరించు క
ళ్యాణ సమన్వయా సభల యందున దేల్చి వరంత దక్షతన్

రంగా ఈ సభకు విచ్చేయని కతంబున

అచట జరిగిన సకల వృత్తాంతములను
వంగరాష్ట్ర విభాగంబువలన గలిగి

రేగిన యరాజకోద్యమ రీతులన్ని
దెలిపె రంగయ కాంజనేయులు బుధుండు

భారతంబున హూణాల పౌరుషంబు
పక్వమగుటయు పరిభవులై పాలనంబు
జేయు టాదిగ భూరి ప్రసిద్ధ విషయ
రా విధానము బోధించి సిసలుచేసె

ఉక్కుబాకుల మండి నోరగి కీర్తినొన్న
ఖడ్గతిక్కన శౌర్యగాథ లందు
భాషాభిమానియై పగిన రఘు దేవ
రాయల సౌజన్య రాశియందు
పుత్త్రుల పుత్త్రుల బోకొడ్డి పోరిన
రాణాప్రతాపుని ప్రతిభయందు
రక్తరంగంబున శక్తిరూపించిన
సంయుక్త పౌరుష చరితలందు

రేగి తళ్కొత్తి దిశల బరిమళించు
పౌరుషంబున వీణల బలుకరించి
హృదయగోళంపు నాడుల క్రిక్కిరింప
బోధసేసెను నావేశ పూరితమున

అక్బరు పాలనమందు జీర్ణించిన
కుటిలంపు నీతుల గుట్టునెల్ల
ఔరంగజీబు మహాదైవభక్తిలో
దాణకించు దుర్మార్గ దోహదలముల

కాకతీయాంధ్రుల కదన సామర్థ్యంబు
నడిపించు గెల్పు జెండాల విధుల
మహారాష్ట్ర శౌర్య సామ్రాజ్యలక్ష్మిని శివా
జి గడింప నగు తంత్రప్రగతినెల్ల

దేవరాయలకీర్తి పందిళ్ల యందు
విజయనగర సామ్రాజ్యంపు వీరకన్య
హారతుల గొన్న విజయ విహార కథల
బొల్లు వోకుండ నచ్చుల పోత బోసె

వ కరువుగారి ఆవేశామృత సదృశవాగ్ఝరీ ధారలం గ్రోలిన
రంగా శాలకుంబు

ప యించె లక్ష్మణ పండితు వాందూ ము
హమ్మదీయ యుగము లాదరాన
వీరభద్రుని యాంధ్ర వీరచరిత్రల
భావాల రసముల పదనుబెట్టి
రామమోహనరాయి రాజిత సంఘ సం
స్కరణ త త్త్వంబుల జక్క జదివి
బుద్ధమునీంద్రుని సద్ధర్మ బోధల
పరి ంచి పడికట్టి బరువుదూచి

చంద్రగుప్తుని కీర్తిని సాంద్ర మహిమ
అలయశోక విద్యాసాగరుల చరిత్ర
విలువ గొనియాడి పౌరుష వీధులందు
విజయకన్యల బెండ్లాడ విశ్వసించె

వైభవంబున వెన్నారు భరతభూమి
కారువేల మైళ్ల దూరమందునుండి
వచ్చిన మహాంగ్ల వీరుల వశ్యమగుట
సిగ్గటంచును లోలోన జింత నొంద

వ. అత్యంతావశ్యక కార్య వ్యగ్రమనస్సుతో రంగా పలుకుండు

మరల మన మాతృభూమి బంధురత మిస్ర
పుంజములు బాసి స్వాతంత్ర్యభోగ కలన
దేసల నూరేగు బ్రిట్టులో దెలుపుమంచు
ప్రశ్న వేయుచు జంపని పండితుండు

పరువము భోగభాగ్య పరిపాటి విశాలసుగంధశక్తి దు
ర్భరమున ధారబోసి మన ప్రాక్తన జీవిత సత్కథాళులన్
స్మరణకు దెచ్చి రక్త మధుమాంసము జలిచి చెండి వైచుచో
కొటను స్వతంత్ర జీవితపు తోరణ హారము సంతరింపగన్

అనుచు జంపని యాంజనేయార్యవరుడు
వీరర ద్ధ్వాక్కుల విస్మరింప
దేశసేవాభిలాషియై చేజరిల్లి
సంస్కృతాంధ్ర కావ్యంబుల చదువసాగె

మానవపోవె లైబ్రరి యాజమాన్యసేవ
ప్రాప్తమయ్యెను రంగాకు బడి పోక
చిరుగుపిల్లల గుమిగూర్చి యిరువురీతి
వీరగాథల వినిపింప విలువ జూపె

వీని యధ్వర్యమున మహావేశ పటిమ
లలము దేశాభిమానుల యధ్యయనపు
దరగతి యొకటి ప్రారంభదశ వహించి
పెంపు జెందుచు దిశల వ్యాపింపసాగె

విద్యయన్నను వ్యవసాయ విధమటన్న
మన్ననము సేయు రెండు సమానమన్న
దృష్టి బోటూర్కి కాదని దెప్పకుండు
నొకటి విడనాడి ముదము వేరొండు సేయ

ఆంగ్ల విద్యాభ్యాపారంభము

కాలము పెక్కు భంగులుగ గంతులవైచుచు మోహనంపు దె
జీలగుఱ్ఱాల జంటపయి జెన్నువహించుచు నాంగ్లభాష క్రొం
బూల సరాల హారతుల పుష్పాడితో జగదేకకీర్తి వ
జ్రాల మహాళ్ళలో ముఱియసాగె నిరంకుశతత్వ సంపదన్

క్రమమొప్పన్ మన రంగనాయకుని ధైర్య స్థైర్య గంభర చి
హ్నము ప్రేమార్ద్రితి గాంచి జంపని బుధుండానందముం జెంది ఆం
గ్లము సంపూర్తిగ నేర్చుకొమ్మనుచు వక్కాణించి సేవించి చి
త్తమునందున్ వెలిగించె సంబరపుజ్యోత్స్నాసూత్రపుంజంబులన్

గురువుగారి యభ్యుదయ వాక్కుల గ్రహించి
మాతృదేవిని దర్శించి మనవి జేయ
జదువుకొన్నంత వరకికి చాలటంచు
దృప్తిపడుమట దండ్రితో దెలిపె గోర్కె

కరణముగారికిం దనకు గల్గిన గొప్ప వివాదవల్ల జే
కురిసి నలుంగు లందల చి కట్టడ హార్యము నభ్యసించినో
నెఱుకగు కోర్టువ్యాప్యముల యే వ్యాదిగోష్ఠ రహస్య తంత్రపు-
మరుగులటంచు ఎగానుకొనె మానసిక హర్షము నేర్పింపగా

పదియు దొమ్మిది వ దల పదియునాల్గు
వత్సరంబున నిడుబ్రోలు పాఠశాల
యందు జేర్పించె యాంగ్ల విద్యా మరంద
వార్ధి దోగాడు తెలపులవాలు సూప

ఆంగ్లము సైన్సు సబ్జెక్టులందు దప్ప
మిగత విషయంబు లన్నింట మిన్నయయ్యె
శాలయందు నుపాధ్యాయ వర్గమందు
కొందఱను మించి శక్తిని బొందుపఱచి

తోడిబాలుర కుల్లాస దోహదంపు
ఉజ్వలస్థితికే యూహారు దిరిగి
చెమ్మలల జింది గిలిస బిసెంటుడే కు
అర్ధము వఖాలు జేసె నెల్యంబునందె

శ్రమం రాపిడికెంతేని జంకుపడక
పాఠముగుర్తింకులు గురువుం పూజ్యపద
పద్మశుశ్రూష జేయుచు శాంతము ను
జదువుచుండె విసవక యశ్రద్ధలేక

కష్టఘట్టాల మధురిమ స్పష్టపడి
కావ్యరాసుల నొ ంట గా గిలిం

ధారణాశక్తి బుద్ధిపరిసారణమున
నప్పగించి నుపాధ్యాయు లడలిపోవ

తడియక చింతసేయక నిదానముంతయు లేక క్లాసులో
నడిగిన నెట్టి ప్రశ్నలకునైన జవాబును సాదరంబుగా
గుడికొని యీయ నేర్చెను యసుంతధైర్య వినూత్న భావపుం
బరిమళ గంధవాయువుల పాతరవిప్ప నిమేషమాత్రలో

స్వాగతంబిచ్చి వీరుల భజనసేయ
ప్రతిభ జాటిన రుద్రమ్మ రామతీర్థ
వీరవర్యుల కథలతో విద్యమంది
తెలుగు సైతకు పన్నెల దిద్దినాడు

అనవసరపు సంభాషణ
మొనరింపగ నోచుకొనక యుద్రిముతో
మననముసేయును మోఘుల
పునీత రసవత్ చరిత్ర గ్రంథాల—

సహచరుల యందు జగడాలు సాగినపుడు
ప్రేమగసంపుతోడ బరిష్కరించి
యుద్వికల గూర్చి యెంతేని దిద్దుచుండు
బుద్ధిమాటల పన్నరుపుము చెట్ట

ఎల్లప్రజల హృదయాలు పల్లవింప
జేయు జాతీయగీతాల సేరించి
శ్రావ్యముగ పాడి యుద్రేక సముద్రముకు
బంపు స్వాతంత్ర్య విజయ లాభమును బొంద

స్వాదు రసైకభావముల సారము జిమ్ము ప్రశస్త నీతి కా
వ్యాదుల జక్కగా జదివి యాదరమొప్పగ సంతసించి ప్ర
హ్లాదునివలె జీవిత విలాసము భంగ సాగనంపుమట్ల
మాదిరి కష్టదైన్యముల మ్రన్నన గొందగడంగె దీప్తమై

తెలుగువాడల నాడు ప్రబోధ్యనించు
ప్రణుత వీరేశలింగము పంతులయ్య
బోధనోద్యోగ శౌర్య సముద్రమందు
స్నానమాడుచు ప్రదీప సంతసించె

పూనిన జ్ఞానభాగ్యముల పొందుప వేడుకలేచి తుంగభ
ద్రానది నస్వతోయముల తానము జేసి విశుద్ధ చిత్త స
న్మానముతోడ కొండల సమంబగు మూర్తి ట దివ్య కావ్య సం
తాన పరంపరల్ చదువు దప్పక రోజు క్రమాన వీడకే

రంగయ దేశభక్తి బరాక్రమ విక్రమ తత్త్వరాశి గం
బొంగిన సద్గుణాత్మము లపూర్వగతిన్ దన జ్ఞానవార్ధిలో
బొంగులు పెట్ట భావముల పొంకడ కుందల లూచి మెచ్చి నే
భంగుల వేడ జొచ్చిరి శుభంబుల జాజుల కిమ్మగాడ్పుతో

ధీరత నచ్చు బుద్ధి ననుశీలక ట్లన నవిలో సనా
ధారణ శక్తి జాండముల దర్శనమిచ్చి నవీన భావ సౌ
దారత తో గుణోత్తములు దల్లడి మంద ప్రపూత కావ్యముల్
నేరిచినాడు రంగయ వినిశ్చల సాహసశక్తి పెంపునన్

పేదతనంబుతోడ దురపిల్లుచు విద్యను నభ్యసింపగా
వేదన జెందు బాలకుల వృద్ధి జేతము గట్టుచున్న పా

నాడు గొల్లకొల్లగ హాయముజేయుచు నంబరంబుతో
నావరణీయ వాక్కుల వెలార్చెను బంధుర బంధుభావనన్

తన మహాప్రేమ కారుణ్యధనముగొన్న
బీద బాలకులెందరో విలువ గలి
శ్రీల దేశోన్నతస్థాన నగులందు
నెలవు గొనుచు నూరేగుచున్నారు నేడు

19 ౧ - 19 6 సంవత్సరంబులందు

రంగయ తెలివి నోర్వని
సంగడికాండ్రెల్ల ద్వేష సంభ్రమ వశులై
పొంచి గెలువం జాలక
వంచి మైత్రీ సమైక్య పావన బుద్ధిన్

ఆంధ్రభాషావిశారదులనిన విరుగ
జిలుకరించును విశ్వాస శీకరముల
వెలువరించు రావెళ్ల వేంకయార్యు
పూతచరితంబు పచ్చకప్పురపు బూల

★

గ్రంథాలయ పునరుద్ధరణ

మూలల దాగి ప్రాపకము బొందక మిక్కిలి చింత నొందు గ్రం
థాలయ మాంజనేయుల ప్రయత్నముతో పునరుద్ధరించి క
ల్లోల విలోల వెల్లన నిరూఢిత యూరపు ఘోరయుద్ధ వా
ర్తాళిని నంద జేసెను ప్రజాళి రంగము బద్ధ దీక్షతో

భాష నుద్ధరించి బహుభంగుల శ్రమించి
శ్రేష్ఠ కావ్యతతుల సేకరించి
వలపు తెలుగు కైతవన్నె చిన్నెల
దిద్ద నేర్పినాడు ధీబలాన

వృద్ధి జెందిన గ్రంథాల సేకరించి
వృద్ధిపఱచెను భాషను నుద్ధరింప
వారవారంబు భూలోకవార్త తెలుపు
సభల జేయించు పత్రికా చర్చ జరుపు

1917 సంవత్సర ప్రాముఖ్యత

విద్యచే మాటచే జ్ఞానవృద్ధిచేత
సంఘబలముచే ప్రజ్ఞా ప్రశస్తిచేత
మార్పు జెందె రంగా యసమాన నియత
జీవిత చరిత్ర శోభాభిషేకమంది

సృష్టి విషయాల శోధించి స్పష్టపఱచు
సంఘమొందు హైస్కూలులో సన్నుతముగ
స్థాపన మొనర్చి దాని యధ్యక్ష పదవి
జితగించెను క్రొంబూల సిరుల నంది

బ్రహ్మచర్యోపయోగ సంపదల తీరు
దైవభక్తిలో బంగారు ధర్మనిష్ఠ
రామతీర్థ వివేకుని రమ్యచరిత
మర్మమెఱిగించు దోడి డింభకులకెల్ల

బాలకులందఱందు గుణవంతుడునై మదరాసు విశ్వవి
ద్యాలయ పట్టభద్రులకు దగ్గని ప్రజ్ఞను గోతరించి భూ
గోళము దేశవైభవపు గుట్టులు బట్టులు గారిచే హై
స్కూలున పేరు బొందె గురుకోటి సెగ్గని గంతపంపగన్

ఉపకునెత్తురు తనలోన నుద్భవించు
కొలది నిజదేశదాస్య శృంఖలల ద్రెప
్పలు గు దేశంపు కవిని దొలకరించి
గెలుపు గత్తెలకు శివమెత్తించుచుండె

ఆంధ్ర భాషాపితామహు డైన వాడ
త్యాగి వీరేశలింగము గ్రంథ పఠన
నూతనోత్సాహ గౌరవానూనభ
భావసౌజన్యముల నలవాటుజేసె

పంతులుగారిశక్తి ప్రతిపత్తికి దేశపుటభివృద్ధికై
పంతములాడిపోరిన యవారిత విక్రమ సేవకెంతయో
సంతసమందివ్రాసెనొక చక్కని వ్యాసము నాంగ్లభాషలో
వింతగ దత్ప్రభావిభవ విశ్రుతమున్ గొనియాడి మెచ్చుచున్

కట్నని షేధంబు గ్రామధర్మమును గూర్చి
గ్రంథాలయోద్యమ ఘనత గూర్చి
పౌరోహిత క్రూర పద్ధతి గూర్చి స్వ
రాజ్యోద్యమ ప్రభాప్రతిభ గూర్చి

ప్రతివత్సరము గ్రామగ్రామాన జరిగించు
దౌష్ట్యంబు తెలుగు జాతరలగూర్చి
వైధవ్య చింతతో క్రాల్మాలు స్త్రీలకు
మరుపెండ్లి గావించు మంచి గూర్చి

పరిసర ప్రాంతముల కేగి పలువిధాల
గెల్పుమై ప్రచారంబు గావించు దమము
పుత్రకు కాంగ్లమును నేర్ప బూజ్యమనుచు
నిచ్చకాల దిగ ప్రోత్సాహమిచ్చుచుండె

రాజకీయ ప్రవేశము

తెలుగు శక్తుల ధీకొల్పి తేజరిల్లి
యువకునెత్తుటి నరముల ను జ్వాలించి
చిత్రబృంద నిసర్గ సమ్మేళనమున
సఫల కృషి జేసె నాంధ్రోద్యమాంగణమున

చెం గందరగోళంబు చెన్నపట్ట
ణపు గవర్నరు పెంట్లెండు విప్పుపజచె
శాసనం గొందు ఒడులలో జదువు వాండ్రు
రాజకీయములో జొరరాదటంచు

శాసనంబు ఘటింపక శక్తిలోల ది
అనిబీసెంట్ ప్రవాహకార్యము గురించి
పలువిధాల నాక్షేపింప బడెడి సభల
యందు శాగ్గాని వాదింప సందుకొనియ

సిరులుప్పొంగె నెల్లూరు పురమునందు
జరుగునాంధ్రోద్యమ సభల కరుగుదెంచి
గొప్పయోధులతో పాటు కోడి రామ
మూర్తి నాయని దర్శించి మురిసిపోయె

బ్రాహ్మణేతరోద్యమము

మాలలు మాదిగల్ పనికి మాలిన వారని శూద్రజాతి క
ష్టాల సహించి నెత్తురు ప్రవాలముజింది పొలంబులన్ సదా
కాలము దున్నువారను ప్రగాఢసమస్యలతో గులాలతే
డాల రగిల్చె నిప్పుకలురాల గడం రి బ్రాహ్మణోద్యమున్

సింహాసనేలు సిరిపూలదండల
ధరియింపనర్హత దగదటంచు
వేదమంత్రరహస్య విస్ఫురార్థభావాల
చెఱకు రసముగ్రోల జెల్లదనుచు
పాఠశాలల విద్యాలయుల పఠియింప
స్థానంబు లొసగుట దగదటంచు
రాజ యజ్ఞయ రణరంగసీమల
జెరలాడ నెంతేని జెల్లదనుచు

ప్రాతబడి బూజు పట్టిన పలుకుములుకు
గముల బూజించు పండిత ప్రముఖదౌష్ట్య
చరిత నరికట్ట బ్రాహ్మణేతరులు సంఘ
మొండుస్థాపించినారు ప్రచండగతిని

౧౦ గా

బ్రాహ్మణేతర సంఘసంబంధ కథకు
మొదట విముఖతె జూపించి చివర కా
లాంతరమున సుముఖులై నితాంత శ్రద్ధ
గలిగి వర్తింప గోరి ఎదను జ్వలించి

పౌరోహిత్యంపు విశేషలింగము
సభిమాన సూత్రాల సవరించి
కులభేద రాక్షస కుటిల వర్తన ఘోర
శాస్త్రాల బద్ధత జక్కసేయు
అస్పృశ్యతా జాడ్య మంతరింప నికృష్ట
విప్లవజ్వాలల గతి మాన్ప
పౌరోహిత క్రూర పరిపాటి విపరీత
భావాల చర్యల నధిక్కరించ

పురుషులకు వలె స్త్రీలకు పూర్ణమైన
హక్కులను గలిగింపగా నాసచేసి
ప్రజల కృషిసల్పె సాంఘిక రాజకీయ
బలము చేకూర్చె చైతన్యములు ఫలింప

బ్రాహ్మణేతర ప్రముఖుల మార్గమెంచు
సభ్యులుగ నెన్నుకొనకున్న సాగబోదు
మన స్వరాజ్యోద్యమ కథాక సమటంచు
స్థిత గుంటూరు బ్రాహ్మణేతరుల ప్రథమ
సభను పన్యాసమిచ్చె గర్జనముతోడ

నవ్యకాంగ్రెసు లీగు పత్రికలను
పంచపాత్రింత ప్రజలకు నొసకపెట్టి

రైతులకు స్వరాజ్యప్రాప్తి ఎఱుక గూర్చు
నంచు నొప్పించి సంస్థ నెప్పించె బోరి

బెజవాడ పురమున విరివిగ జరిగిన
యాంధ్రమహాసభ కరుగుదెంచి
యీ సభా విధవంబు నందున బ్రాహ్మ
ణాబ్రాహ్మణ వైరముల్ బయలుదేర
బ్రాహ్మణేతర ముఖ్య పండితుల్ విధి నిషే
ధములతో గొన్ని ధర్మముల నమలు
పఱచిరి జాతీయవాదుల సమ్మతి
నొప్పింప వెడలిరి సభను వీడి

క్షత్రిబృందారకులతోడ ఖిన్నులుండి
కదల కుండె స్వరాజ్యభాగ్యాల ప్రాప్తి
గోరుకొని తీవ్రకృషి సల్పు వీరు డగుట
కల తలెన్నని అరక గమముకొనిన

విరసము ప్రజ్వలించి యవివేకమతంబు వెలార్చి బ్రాహ్మణే
తరులను సంఘ ధర్మ సమతన్ బలె న్యాయముగా గణించుటన్
గురుకుల పూజ్య వేదికల గొందఱు శూద్రుల నిల్పి కావ్యముల్
[illegible] పురోహితావళిం స్వస్తని చెప్పిరి పౌరుషంబుతో

కరణము కోపమూని యధికారి ప్రతాప మహాగ్ని ఖండముల్
గ్రిరి యహంకరించి కనుగోనల నెత్తురు చిమ్మరించి క
చ్చెరుల జయించి యెక్కువగ శిస్తు వసూలును జేసి పోటితో
దిరుగుచు గష్టనష్టముల దీకొన జేయ గడంగె గండడై

వే సూత్రంబు గ్రహించి బాలురకు సర్వోత్కర్షు నిప్పించి యు
త్యాశాపాశ నిబద్ధ చిత్తమున ద్రవ్య కౌర్య మార్జించుచున్
మీసంబున్ దెగదిద్దు కర్ణము కథామేయింపు దంతాగ్రముల్
రాసుల్ రాసులుగా బడున్ పవను వార్తల్ నిండె నాంధ్రోర్విలో

సంస్కృత విద్యాప్రచారము

ఉత్తేజ మొదవించి యూరూర బాలుర
కాంగ్ల భాషాభ్యాస మందఖండ
భావంబు బండించె బ్రాపత్తితో దాను
సంస్కృతకావ్యాల జక్క జదివి
తెలుగు ప్రబంధాలు తులదూచి తూకించు
చవులూరు తియ్యరసాల గ్రోలి
సంస్కృతభాషను జదువ వయోజన
పరశాలలను స్థాపనము చేయు

బ్రాహ్మణోత్తము లొప్పక బహువిధాల
వ్యసనము జెమర్ప జంకక పండెమొ
ధీరి బ్రమోయించి గీర్వాణ విద్యయందు
శక్తి బండించె యువజన సంఘమునకు

బ్రాహ్మణులు ప్రజాస్వామిక భద్రమునకు
జేరుకొనకుండ్రకుల సభల్ చేయువాండ్రి
గలసియైదవరాష్ట్రింపు బ్రహ్మసభను
జరిపె దండిగ నిడుబ్రోలు పురవరాన

ఈ సభానంతరం ప్రాజ్ఞశేవ చేసి
కత్త సాధింప గడ రి కాని క్లాసు
సంఘ మొదటివాడగు చే ందునొక
కుండె దప్పెద్రిమోప నద్దండముగను

99 సంవత్సరము మహాసభను నిడుద్రోలు పురమున జరిగెను

వెంకయ్యపంతులు

తెల్గు పదాల తీపిని గ్రంచి
బోధింప జలిన శ్లోకంబు
పేదవిద్యార్థుల బిలిచి యుచితవిద్య
పంచిపున్నెము గొన్న మంచివాడు
విజ్ఞానరాసుల విస్ఫురించు నున్న
ఆడంబరముజూప నట్ట ఘనుడు
సంఘసంస్కరణకై శక్తితో బోరాడి
తేగంబురాల్చు జాతీయవాది

పత్రికాదేవినారాధించు రసికవరుడు
ఘనత వీరేశలింగముగారి భావ
విధుల బాటించి వర్తించు విబుధ వరుడు
నైతికుల జెందు వెంకయ్య రమ్యమూర్తి

పాఠశాలయందు బ్రతిభ బుష్పించెడి
రంగగారి జ్ఞానరాశి దూచి

గావికాలమునందు భద్రాలవరియించు
శ్రీమంతి జేయ సన్నుతించె

పరిసాచంత్రము రంగనాయకుని గోడన్ బండికై వాలి వి
శుత్రసౌభాగ్యపరం పరల్ చిలుకు నా జూక్కైన క్షేత్రాలకే
కతమే తేరి ప్రశస్త సృష్టిమహామన్ గన్నార వీక్షించుచున్
కతలన్ వ్రాసి వచించు జిత్రముగ వెంకట శర్మ డానందవ –

వినిపించు నొకనాడు వీనుల కింపుగా
వర్డ్స్‌వర్తు కవిత్వభావనముల
తినిపించు నొకనాడు కీట్సు కవిత్వ
ప్రకృతి మహాద్భుత రమ్యగతుల
జల్లించు నొకనాడు షెల్లీ కవిత్వంపు
మీగడ తరగల మిసిమిపాలు
అందించు నొకనాడు వర్షించి గోల్డ్‌స్మిత్
కైతల కాటుక కంటి ముద్దు

చేమకూర వారి చిన్నారి ముద్దుల
తేనెకైత మిసిమి తిండి బెట్టి
మొల్లతల్లి పలుకు మల్లెపూ దోటల
సృష్టి చిత్ర గతుల సెప్పుచుండు

పుష్పగర్భంములో బంగారు రంగుల
షప్పాడి నాజూకు పొరల విప్పి
గ్రుడ్డులో బిడ్డకు కొసరి యూపిరి బోసి
ప్రేదించు మర్మపు విధుల జెప్పి

కమ్మగాడ్పు పటాణిగా గింట మురియుచు
బరతెంచు తావుల మరుగు విలిచి
వీచికాడోలికా వీధుల నర్తించు
చిలిపి తుంపురుల ప్రసిద్ధి దెలిపి

కటి చట్రాతి బ్రవహించు కాల్వనీళ్ళ
దారి జీవించు చిటి కప్ప తత్త్వశాస్త్ర
మహము బోధించు చర్చాసమంచితముగ
ప్రకృతి కాంతను పాలించు భక్తుడగుట

జననముతోడనే ప్రకృతిసాని మనోహర పాఠశాలలో
విని నిపేరిమ నేరిచిన విద్య ఫలించి వివేకవాసనా
గుణసహితంబుగా దిశలకుం బరవంగ గురుండు వేంకయా
ర్యుని ప్రవృత్తి సూక్ష్మల ప్రయోజనకందల పుష్కలించుచున్

అపజయం బెన్నడేని సమార్జనం బు
సేయనట్టి జ్ఞానోదయ సద్ధిరేఫ
ప్రతిభ వర్షించి యే చోట ఫస్టుమార్క్సు
గొని పరీక్షల సంగ్రామమును జయించె

అర్థశాస్త్ర ప్రాముఖ్యత నందుకొనిన
గోఖలే కీర్తి నార్జించె గొదువ లేక
యనుచు మద్రాసు దసపేర ననువుపడిన
* మందిరము దెలుపుచు రాయివ నవి జేసి
సకల వెంకయ్య శ్లోకులో ననువదించె

మేటిమేధావులైన రమేశచంద్ర
దత్తు దాదభాయ్ నౌరోజి ధైర్యధనుల
యర్థశాస్త్ర ప్రవీణుల యఖిలభార
తాపని దాస్యఘోరబంధాలు త్రెంచె

అనుచు వచియింప రంగయ్య హత్తుకొనుట
వాస్తిమున జనసంఖ్య తయారు జేయ
నాజ్ఞనిడినంత బూరించి యధికమైన
శక్తి జూపించె బంటుళ్ళ సన్నుతింప

కరణముసేయు కొండెములగాంచి సహింపక పేదరైతులస
గరుణను మేలుకొల్పి యలగా పొలమంత కపేలకీయగా
దొరలకు జెప్పపై కొను ప్రతున్నపుటాపదలన్ దహించుచున్
నిరతము సేవ జేయుటకు నిబ్బరమున్ జెమరించె ధీమతిని

యువజనాభివృద్ధికి దేశభాషలే ప్రాముఖ్యము

ఆంజనేయులు వెంకయ్యలాజ్ఞ బొంది
ప్రతిభ విద్యార్థి దశయందె రాజ య
విద్య సాంతంబు బఠియించె విపులంత్రి
శా పుహా నెత్తె నాంధ్రాంగ్ల భాషలందు

ఆంగ్లేయ భూరి రాజ్యాంగ నిర్మాణ వా
ష్టరి దేశదేశాల సంప్రదాయ
నీకుల రాజ్యాంగ నిర్మాణ చరిత మ
హా పూరుషావళి ప్రతాప కథలు

ప్లేటో రిపబ్లిక్కు ప్లూటార్కు రచయిత
చారిత్రములు బిపిన్ చంద్రపాలు
రసవదుపన్యాసరాజి కాంగ్రెసు మహా
ధ్యక్షుల జీవితాధ్యాయచయము

తదితర పురాణ కావ్యశాస్త్రముల నెల్ల
బుద్ధి వైశద్యభావాల బొందుతోడ
రాజయాభిమానంబు రగుల పఱచి
పొల్లుపోకుండ చదివె సంపూర్ణముగను

మక్కువతోడ భారతపు మట్టుల జక్కగ నభ్యసించుటన్
తిక్కన రాజకీయ గుణదృష్టిని నన్నయ శబ్దరాశిలో
నెక్కొను నర్థనైపుణిని నెట్టన నేరిచె నెఱ్ఱనార్య సాం
పెక్కు కవిత్వపుం బడతి కిచ్చెను సంపగి పూలహారముల్

వేదగ్రంథపఠనము

రామకృష్ణ పరమహంస రామతీర్థ
స్వామి శ్రీ వివేకానంద సాధుజనుల
పావనంపు టుపన్యాస ఫణితి నెల్ల
పరగ పఠియించె నాంధ్రాంగ్ల భాషలందు

ఆర్యసంస్కృతి సంఘసుధార్యాప పాత్ర
దీనజన రక్ష భారతదేశ నీతి
సందర్భదాయార్థ తత్త్వ ప్రసంగరుచులు
ప్రతిఫలించెను వేదాల పఠన వలన

క్రైస్తవ బోధకుండలుపు క్రైస్తవ వేదమహాత్మ్య మాన్యుకీ
నిస్తుల సత్యధర్మముల నీతిని హైందవ వేద ధర్మ ప్రక్
శస్తత గోల్పనిశ్చలత కులపూజ కులాల భేద వి
న్యస్తతయున్ ఫలోక్తుల వైచిత్ర్యప్రస్తుల భక్తి వైభవో
మస్తగ ఋగ్వేదము మంటగ హైందవ తత్వముంచి దా
వాసవ ధర్మమార్గముల వలునెత్తించెను న్యాయమద్ధతో

తనదు క్రైస్తవ పీఠ సుశాంత విభులు
ఘన యహింసా పరిశ్రమ సామ్య పరిశోధ
సమమటంబను సద్వ్రత సమ్మతములు
అనుసరింపను కొనియెను సమలు పట్టు

అంటుట దోషమంచు బహిష్కారము సేయుచు నూరిబైటకుం
గెంటిన మాలమాదిగల పచరిత్రల నుద్ధరింపగా
గటులుగొట్టుడన్ గాలి గాండము పీనులకన్ మంటలై
యుండి కై సగ్రజుల మారిన మూర్ఖత కంతు లేక యే

సంధులం గోరు ద్రవ్యంబు జాలినంత
కర్రిరేగాని సంఘసంస్కరణ విలయ
ధర్మముల బార్పి చర్చింప దలచినపుడు
పంక్తి నూరి ప్రజలు కోపంబు రేప

అరిమను భారతంబును విశేషత నేలు సుమహాత్మ భూమిగా
యుపకృత అగ్రరాజ్య ప్రముఖుల శాసనధర్మ పద్ధతుల్
గరము భజించి తద్వివేకముగా దిరుగాడు మహాత్మకీయులం
దర సమదృష్టి నేయుటకు దార్యనె మార్దవ చిత్తశుద్ధితో

చంపారన్ పోరాటమువలన ఉత్తేజితుఁడగుట

చలమత్యుంగ దురంత కష్టములతో చాంప్రాను లో నీలితో
టల పోరాటము రేగె హూణుల ముటాటాటోటు బో ద్రోలి వి
ష్టుల సత్యాగ్రహ దీక్షగాంధిముని నాంధుండూర్జిత స్వాంత దీ
ప్తుం తో బూనె పరితాప మేఘ నికరంబుల్ మింటగోరాడగన్

కైర రైతు సంఘంబు సంకీర్తనమున
గాంధి వీరవరుని నాయకత్వము గడి
యించుట బ్రిభుత్వము రిమీషనివ్వనపుడు
ష్టు దలబూని పన్నుల బాధమాన్ప
తీవ్రకృషిసల్పినాడన్న దివ్యహాక్కు
విని మహానంద భాగ్యంబ లనుభవించె

దక్షిణాఫ్రికాలో గాంధి త్యాగమూర్తి
స్నేహమబ్బిన నొకరైతు చెలుని వలన
ప్రజలక్షేమంబు వాంఛించి పడినపాటు
తెల్లబోధింప హృదయంబు పల్లవించి

ప్రాచి వహించి మంత్రికుల ముఖ్యుల మెప్పుల సమ్మతం బతో
మాచవరింపు రైతులకు మాన్పిన పల్లపునీటి కాల్వ గా
ణాచిగ బాఱు శాసన మనంతముగా సవరించి కర్తతో
బూచెనుభావిభద్రముల భోగము సానులు గా గిలింప గా

బ్రహ్మణాధిక్యగౌరవారంభంధలు
తెరల వలెనంచు నస్పృశ్యతామహాగ్ని

శాస్త్రజ్ఞానతరులార్చి సంభ్రమసమాన
భావమువెలార్ప గృషిసల్ప భావ్యమనుచు
వ్యాసము రచించి తొలుదొల్త బ్రచురపఱచె

వివాహము

పూనిక విద్యో బడియు దొమ్మిది వందల యిర్వదేట స్కూల్
ఫైనలు క్లాసులో మొదటి వాడగ గెల్పుల పూలదండలన్
గానుకలందె దిగ్విజయ కాంతలు వ్రాయు చరిత్రవాణి క
ళ్యాణ సువర్ణ వార్షికముల హాయి జెమర్చెను సంబరాలతో

శాస్త్రమంతరించె గ్రాఫనిర్బగవటు
పరిశుభ్రప్రభాత భావమూరు
తములు పోషించి తనరారు క్రొంజాళ్ళు
వలపు పద్మముకు విలువపూసె

శ్రీరామువంశ గౌరవ విశిష్టత నిస్తుల సౌమనస్య వా
త్సలత సిద్ధశీలము విశాలత జ్ఞానవిశే వాగ నా
లీలలు గల్గు కన్నెను గడించి వివాహము సేయ దీక్షతో
త్తాల ముదంబుతో దలచె దండ్రి కుమారుని మేలుగ రుచిర్గా

బంధువులెందరో వలస వచ్చిన యల్లుగవచ్చి మేలుగా
విందుల నారగించి బులిపించుచు వేనకువేలు కట్నపుం
బొందున బిల్లనిత్తుమని బోధలు సేయుచు బ్రోత్సహించుచున్
డెందము కందళించిరి కడింగిగ రంగయబుద్ధినెన్నుమన్

వెలగా సుజయు ఎచ్చమాంబల తప ప్రాశస్త్యపుణ్యంపుత్రా
తలు దిగ్దేశములందు నిండుకొను ప్రాపంబుల్ గుబాళించి భా
ాలగా ాలు వరాలభారతిని గాశీర్వాద ంవాంతం
బలచే బెండిలిసేయు నాగయ సుదం నీజూపై రంగారుచుక్కా

కపురాాపనసేయు పద్యంచనా కళ్యాణ గానాలకో
నసీయాంచి వాద్యఘ ఎతె న ధాత్రి ప్రయోగాలకో
నవదాత పరిభా ష్యరూపుడగు కన్యాదాత గెంగాస నా
వధర్మంబున బెండ్లి జరసీసల్ గ్రా పూజల్లకో

కుటుంబ జీవితము

శ్రీ రంగాగారి ప్రథమసోదరుడు వెంకటప్పయ్యగారు

చుట్టుపిగిలి న జ్ఞానంపు మరలవిప్ప
స్కూలుఫైనలుక్లాసులో శిక్షముగాంచి
అతి ముదంబున వ్యవసాయ మనువుకేసు
పాటు పడినాడు వేంకటప్పయ్యగారు

తిక్కవైననాడు దీనుప్రార్థన
జెత్తించు పేరు శేఖరుండు
నిజము దప్పకిందు నిండుసముద్రము
గష్టకాలమందు గదలకుండ

ద్వితీయ సోదరుండు లక్ష్మినారాయణగారు ఎం ఏ బి యల్
పంపశీతయందు తీర్ణుడై

రాజ్యశాస్త్ర రసహాస్యంబుల
నేరి వాసిగాంచి మెరసినాడు
ఆశ్రయించినట్టి యభ్యాగతులెల్ల రి
సత్కరించినాడు గారవించి

కామికా మునగు క్షీరంబు సుకూర్పు
భోరాడి విజయంబు గొందినాడు
అభ్యాగతులకరి యాత్రయు మొదలించి
జీవనవృత్తి గల్గ జేసినాడు
పేదవిద్యార్థుల ప్రియముగా రావించి
వేతనంబుల సమర్పించినాడు
మాతృదేశక్షేమ మహామకై జైలుకేగి
తపియించి కన్నీరు దనివినాడు

అన్నగారన్న దైవంబన్న మిన్న
భక్తి పుష్పాల బూజించి పరిణతిలోన ని
వర్ణనము సేయ నొప్పెన భద్రమూర్తి
వినయగుణుండు లక్ష్మీనారాయణుండు

అర్థాంశ

భావము సుప్రశాంతము ప్రవర్తన నిత్యము మంగళంబు పై
తీవిభవంబుజాజుల ప మళసౌవ్యము శోభ మెంకు సం
జీవి సమానమాప్తులను రివరంబు లోసంగు భారతీ
దేవి - బాగా చెవరుదేలరు దేశము పరదేశము సిసన్

ఆంగ్లదేశంబెగి యాంగ్లభాషా మహా
పరిపాటినేర్చిన భాగ్యరాశి
వివిధదేశంబుల విశ్రుతరాజకీ
యరహస్య మెఱిగిన యధికురాలు
నిఖిల విద్యల ధర్మనీతి ప్రకాశికా
వనవీధి విహరించు పలుకు బోడి
ధర్మాజ్ఞ మీరని పావన సౌశీల్య
తూర్యంబులూదెడి దొడ్డతల్లి

కష్టకాలంబులెన్నేని గడుము కొనిన
యనిన మాటలు దప్పనియట్టిమేటి
యతిథి జనముల బూజించు నన్నపూర్ణ
పరమ సౌభాగ్యమేరువు భారతమ్మ

పసుపుం గుంకుమ గాజుపూసలకు భాస్వత్కీర్తి సౌందర్యముం
బెసగల్పించి పవిత్రజీవిత కథావృత్తాంత గంధాక్షత
ప్రసవంబుల్ గుసుమించి శాశ్వత లసద్దక్షిణ్యముం గూర్చెడిన్
సిసరౌతాలిని భక్తి సంప్రభలతో సేవించు నిష్ఠాద్యుతిన్

ఉదయసంధ్యారాణి యొడినిండి తులకించు
రక్తబంధూక సౌరకేల కురిసి
ప్రకృతిసౌందర్యంపుబట్టు పాన్పులగులు-
గారాబు సొబగుల కాన్కలొసగి
సంపంగి క్రొంజిగి చప్పరంబులనాడు
వలపుగాడ్పుల తలంబ్రాల బోసి
హృదయంపు టందాల సదనాన విహరించు
[illegible] పుష్పాడి సొత్తు గత్తకిచ్చి

అప్పుం దెన్గు దనములనారం బోల
కర్తివజ్రాల మండీల క్రీడసలుపు
తెన్మకోనాథు విజయ ప్రతాపభేరి
దిశల శబ్దించు భారతీదేవి దేవి

చిన్నమ్మ పుస్తెలోసరి గొన్నభవ్యహం
ఎక్షేత్రభాగాల విలువ దెల్పి
వీరనాగమచేసియారంబోసన శౌర్య
పరిపక్వగాథల బరువుదూచి
రుద్రమాదేవి నిర్ణిద్ర ప్రభా ధుర్య
రత్నాల హేతిభారమును గొలిచి
మేవాడ రాజ్యలక్ష్మి విశ్రుతప్రాజ్య
జయంకిశీధ్వనిస్థాయి నెతిగి

ఆరిపోయిన స్వాతంత్ర్య మధిగమింప
పంలు రాణిరిశ్రమజేయు భర్త్రవ వ
ఎద్మముం భ . యూజించి భరతదేశ
దాస్యము కి గ్రాణంబువానవిచ్చె

రాజ యు సమరరా్యాన విహరింప
గోరు ఎదుగు వంటి కుజ్జవాంద్ర
కుకుక నెత్తిరేగు న దేశభ వాం
పోతపోయుమింపు యూటపూట

ఆలోచనలో గష్టపు
గాంంబున నీతిబోధ కలుపును దు ఖ

జ్వాలల నార్పను తాలిమి
మాలిమి తో మగని శౌర్యమర్మములందున్

పుష్టిని యింటిలో సిరుల పుట్టల కుప్పల నారబోసి జ
బట్టి వరించి యేలుకొను భర్తృగృహాంబున గీర్తిరాసుల—
దట్టల గొల్లబట్టి ఘనతన్ వనితా జనశీలగాథల—
దిట్టత యూడసేయు గుణదీప్తత భారతి శ్రీ పెంపునన్

కళాశాలా విద్యాభ్యాసము

ఎమకేంచి యాంగ్లభాషా రహస్య
మెఱుఁగవలెనన్న తలపుతో స్థిరముతోఁ
చెన్నపురి కలకత్తాది శ్రేష్ఠనగర
వైభవంబుల దర్శించి వచ్చె రంగి

పుత్రకుని యభ్యున్నతి కార్య పుష్పవనము
సిద్ధి గావించి దిశలవ్యాపింప జేయు
పట్టుదలతోడ దండ్రి ద్రవ్యంబు గూర్చి
ప్రేమ నంపించె కాలేజి విద్యకొఱకు

స్తవనీయాంచితమై తెలుంగులకు విద్యాకేంద్రమై యొప్పు వై
భవ విజ్ఞానమరీచి వీచికల భాస్వద్దీప్తి గుంభించి వా
స్తవ విఖ్యాతికి మూలమై ప్రతిభ సంధానించు నయ్యూరు కై
వ కాలేజిని జేర్చె విద్యకజవన్ సంతోషభావస్థితిన్

భావి యుగాల బాలకుల బంతులు తన్నొ నాడు శ్రావ్య పుం
స్రోపున గమ్మ కప్పురపు బూజలహారతి సంస్మరింప సం
భావితమైన భావముల పవ్వతరాశిని బ్రద్దలించి క్రొ
త్తాపుల జిందసాగె జరితల్ దలవాల్చి నమస్కరింపగన్

ఎంతటి కష్టకావ్యములకేని పంచిన మాత్రలోన న
వ్యంతరు ధైర్య సంపదల పెల్మిని దిన్మసురార్థ క్షత్రా
సంత విశాల భావముల నవ్యత బోధల కప్పగించి వి
భ్రాంతిని గొల్పు చుండును పరాజయ కాంతరు దోల లొగ్గకే

వ్యక్తులు నక్కలందరు మహాద్భుతమంది స్తుతింప హారణా
శక్తు వెలార్చి [illegible] ధులు సాకెను కేవడిప్రశ్నలన్ మహో
ద్రిక్త [illegible] లిచి తెగ జవాబుకొసంగి క్లానన
దు [illegible] పూజ్యసంప్రశ్నల సున్న తో [illegible] యుప గా ఎన్

కొండలవంటి శాస్త్రముల [illegible]రి పంచును రాజ యబ్రి
హ్మాండ వినూత్న ఘట్టముల మాగతదేశచరిత్ర పారు దో
ర్దండ బలీయ కావ్యముల [illegible]నసూత్రి మెతింగి పండి తా
ఖండలు దై బహూ [illegible]ముల గొవమందె కుశాగ్రబుద్ధితో

రైతుపత్రికా స్థాపన - ఇంగ్లాండు ప్రయాణము

వ ములపాటి కృషగుణ పంద్యు డు [illegible] [illegible]
గ్రాకుము గ్రామమేని యధికంబగు ద్రవ్యము బొగ్గినెప్పి స్ఫ
గ్రామమునందు [illegible] టి రాజిలజేయ దలచి యొండుకో
నీయుఖ్యున [illegible] సేర్పిరి చక్కని [illegible]

జనకుని వాంఛితార్థము సార్థకరూపము నొంది కర్తతో
దొణించలాడు ప్రాప్తములతోటల సంపగి కమ పూలు పూ
చెను మన రంగనాయకుని నొందిన జ్ఞానము పిచ్చలించు కా
రణమున నాంగ్లవిద్యను మురబ్బిగ నేర్చెను నాక్స్ఫర్డులో

ఆ కాలము ప్యాస్‌పోర్టుల
కై కష్టము కలదుచాల ఆయాసముతో
దూతలు బెట్టిన యత్నము
సాకల్యముగా మొదల జాలకనా పై

చెన్నపురి కార్పొరేషను నంపా ఎరి
జయము బలింపు మేయరు త్యాగరాయ
చెట్టిగారిని దరించి చెప్పుకొనియె
తం మనోత్కృష్ట కార్య గుంభనము నెల్ల

అంచిత దేశభక్తిని నితాంత పరాక్రమ తత్వరాశిని
గాంచి కుతూహల ప్రథల గంధపు గొంతల గారిలంచి హా
ఎంచి మేమకేగుటకు వీలగు నాసతి ప్యాసుపోర్టుని
ప్పించెను రంగనాయకు సఫలపతి కార్యమునద్ధి చెందగ

వెలు గల తులలేని విలువ కందని మేటి
న వస్త్రాల బస్తాలకై
భ త సామ్రాజ్య పౌరుష ఖడ్గాల
నుక్కు పెట్టెల నిండు నుబుక వోన
అతులిత రాజ యూర్థ శాస్త్ర గ్రంథ
సముదయంబును హృదయమున దాచి
ప్రేమాభిమానంబు జెంచిన జనకుని
దీవన క్రొంజాజి పూవులంది

భూమిగోళమందు బుధుల సన్నుతి గాంచి
వలపు లొలుకు నాక్సఫరు నందు
జ్ఞాన భాగ్య మధుర నవ్యత వికసించి
విద్య నభ్యసింప వెడల గోరఁగ

తన్ను గనపార గాంచి తల్లిగారు
సుహాసు నిద్రించి పరమ సమాధి నదికి
వచ్చె గడసారి పూజ లర్పణము సేయ
దలపు బాస గట్టి జేరి తన్నేటిని నిలిచి

పసుపుం గుంకుమ పూలహారతులలో బన్నీరు ప్రోక్షించి వె
క్కసమై పొంగులువారు భక్తిన నమస్కారంబు గావించి సం
తస పున్ భాగ్యమహాభిమానముల సంగానించి దుఃఖాపు మా
నసమున్ బూజలు జేసె కన్నగవ నిండన్ గారు బాష్పాలలో

అంటిన దాస్యశృంఖలముల నారి స్వేచ్ఛ వరింప జేయుటై
గంటలు గొట్టి రే బవలుగా భవనంబున బోరుసల్ప నా
వంటి కుమార వీరక ప్రభావుని గాంచిన నీదు గర్భ మ
న్నింటను ధన్యతాను జననీ తపమేమని చేసికొంటివో

నవమానంబు ముమోరు నన్ను గని యానందైక భావాలలో
జవ రాలించిన నీబుణంబులను దీర్పన్ నోచగా జీవితే
శువ నల్లాడెడి నా వృథాబ్రతుకు భూగోళంబు ధ్యానింప మ
కున్నవ జూపెట్టెదు పూజసేయుటకు సంకోచించు ప్రాల్మాలుమన్

మరణసమాధి యందయిన మానకనన్ను గురించి ప్రేమతో
నిరతము దేవదేవునికి నీ వొనరించిన దివ్యసేవలే

పరిణతమయ్యె నోయన బ్రపంచము మెచ్చిన దివ్య విద్య గో
వరము లభించె నీతపము పండెను శాశ్వతధన్యరాలవే

ప్రకృతి జన్మన నీ గుణభావభరము
హాప కున్నను భావిజన్మమున నైన
తీర్చుకొందును నీ సమాధి దగ్గర
గతిపోచనుగా బట్ట గురువకొంచె

అనుమ కలపోసి తలపోసి మనుపగాన
భక్తి దల్లి సమాధిని ప్రాకి ప్రాకి
పాలుకన్నీటి మున్నీట బ్రొక్కు బుచ్చి
సెలవు గైకొని సాగె వ్యాకులత తోడ

పరదేశంబున మాతృభూమి విజృంభింపన్ గోరి సాగించి చే
రెను మట్టిన్ గొని మూటగట్టుకొని రెండేళ్ళ తండ్రి క్రమ వి
స్తరసంరంభము తోడ బెద్దతలి పాదంబులన్ గనన్ గొల్చి సం
బర మొప్పారగ నాడె విద్యగలుగన్ బ్రహ్మానందభాగ్యస్థితిన్

ఆంగ్లదేశమున విద్యాభ్యాసము

శ్రీ వెలగపూడి రామకృష్ణ - ఐ. సి. యస్. గారి పరిచయము

వెలగపూడి వంశ్య విద్యా సరస్వ
శాంతి దాంతి దాన చక్రవర్తి
కవుల పట్టుగొమ్మ కళ్యాణమయమూర్తి
ప్రథిత రామకృష్ణ పండితుండు

గారతి రాజ్య శృంగార జయస్తంభ
మాంధ్రి పతాక పుణ్యముల పం
ఆంధ్రాగ్లి భాషా రహస్యార్ధ నిపాత
సర్వదిగంత ప్రిశాంత త్రి
పాశ్చాత్య విజ్ఞాన పరిపక్వములరా
మధుర కవికత్వ సంపదల మూ
అకలిత రాజ య విమయ దుర్గం బ
భ ంత జా ష్టు గొమ్మ

సుధరవాక్కు గు ంచు మ్మోఘుండు
కవుల మందార తరువు నాగముల కప్ప
ఆశ్రిత జనావనం బన కవ్యంత సను ను
వెలగపుడి రామకృష్ణ వివేకధనుడు

కొండలవంటి కార్యముల గుప్పట బట్ట ముజ్వల పరిధ
మండలమున్ వెలార్చి యను మాత్రముగా నటుచేత జూప యు
ద్దండల స్వాగత ప్రసవధామ మును నంది కీర్తి బరి
హ్మాండము లించిన మహా ఘనశాలి చరిత్ర ంగగ—

అలది ంటెల వంటి తక్కువులకావ్య గరి నితే పరా
ల మాధుర్యతరంగ లిగలపై సంపారమ
ధ విజ్ఞాన మహత్వముంగరుచు విద్యానందనోద్యాన
గ వర్తించెని తర్కకోమలాపు సామాన్యాంబె ర్ణింప గల

చెలికాదైరసదిద్ధ కావ్యరచనా రాలు పొంగించి యూం
ధ్రిల వెప్పించి కవీంద్రి నాతతుల కెంకో ప్రేమ నర్పించి దా

తలచేసందిన విక్రమ ప్రభు సమాత్య స్థాన సింహాసనం
ఇల బుచ్చించిన కీర్తిశౌండు నృపుర్ పూజించి స్తోత్రింపగ

చేయెత్తి దానంబు జనునేర్చెనుగాని
పల్లెత్తి లేదని పలుకలేదు
శరణన్న రక్షించి జయమందెనుగాని
క్రోధాగ్ని దృష్టిని గరియలేదు
ఆశ్రయించి వారి కండగూర్చెనుగాని
దయ దప్పవర్తింప దలచలేదు
కను పేదవారలగారవించెనుగాని
ముక్కోపమును రేప నిక్కలేదు

చిరవిత్తగ యాచక శ్రేణి కనలి
తనదు దర్బారు నమల దారనలిన
విను వజెందని డెందంబు విస్ఫురించి
పైని క్రొంబూల పుప్పొడి వానగురియు

తనదాన మహిమంబు ధన గర్వమున మూగ్గ
కరిచ మూర్ఖుల కుండె కత్తి పోటు
తన భాగ్య భోగ విద్యావైభవ స్ఫూర్తి
కను పేదవాండ్రకు కల్పవల్లి
తనకల్మి గంభర వననిధి వీచికా
హస్తాలు నుల కాశ్రయంబు
తనమేల్మి క్రొంజూపు తళుకు మేడలనీడ
గీను బ సుఖయించు దేవభూమి

తన వినూతన ధర్మతత్త్వ ప్రసక్తి
కవిగజంబులు విహరించు కనకసీమ
అతుల కవితాసుధా భాండమందుకొన్న
కీర్తిమయమూర్తి శ్రీరామకృష్ణవిభుఁడు

శర్కరపరిశ్రమల వృద్ధిసన్నుతించి
గండుపేదల రక్షింపఁ గడఁగినాఁడు
పండిపోయిన నేనుఁగ పాఁడిగాఁగ
గురియు ద్రవ్యంబు పేదలు మురిసిపోవ.

చదువుల గద్దియ నెక్కను
విదితముగా నాక్స్ఫర్డు విద్యాలయమున్
చదివెడి రామయ కృష్ణుని
పదిలపు స్నేహంబు రంగ బాపుజి కబ్బెన్.

మంత్రియై సర్వసామ్రాజ్య నిర్వాహక
క్రమ ధర్మముల గూర్చి గఱపు నొకట
దాతయై పేదల దరిలేని బ్రతుకుల
తీరును వివరించి తెలుపు నొకట
తండ్రియై తద్దేశ ధర్మ మర్మంబుల
ప్రీతిమై జెప్పి చర్చించు నొకట
ఒజ్జయై యాంగ్ల భాషోద్యోగ మాధుర్య
శర్కరఁ దినుపించి సాకు నొకట

జ్ఞానసిద్ధికి వలసిన సర్వ ధర్మ
విధుల శ్రద్ధమై ప్రేమ నేర్పించి దేశ

నాయకునిగ వీరునిగ విప్రము నిగను
శీలవంతునిగ దయారు జేయుచుండ

ఆకు సుఘరుడు విశ్వ విద్యాలయాన
దోడు దొరికిరి జ్ఞాన సంధువులు గా
పేరు గాంచెడి శ్రీకృష్ణ వీరభద్రి
యలను మిత్రి బృందారకు లాపులుగను

ఆంధ్రి విజ్ఞాన కోశంబు నా
అర్థశాస్త్ర సర్వస్వ మహార్థ మర
పర్వతంబుల బెకలించి ప్రతిభ గాంచి
విద్య నభ్యసించుచు నుండె బిడుగురితి

ఊడలు సాగిన జ్ఞానపు
టాడంబరమెంతి జూపనట్టి ప్రిస
మూహాపు పి తరగతి
నోడించెను సమ కాలురు బటి లంగ

అటుగొంత కాలంబునకు—

ప్ర 7 దాస్యదవాగ్ని నార్పుటకై పోరాడిన గాంధీజీ
యమహోద్యాపు చండఖండనము విద్యాభ్యాసము జయ ని
ష్ప సమానంబగు కుజ్జీకబురు ముప్పుగ గాంచి యా బున
భ్యాసనంబెంతయు మాని భారతము నాయన్ వచ్చి రుగ్రాగ్ర న్

పదుగురి తోడ రంగయు వివాద నిస్సహనతే నయిన
చదువుమాని కోవమున సాగెను భారత వి జేర ద

హృదయగభీరభావము లరీతి గ్రహించిన రామకృష్ణు డా
పువలను జేసెకారణము పూర్ణముగా వివరించి చెప్పుమన్

గురువుగారిమాట గోరిమన్నించెను
రంగనాయకుండు భంగపడక
భావికీర్తిభాగ్య భద్రాల వరియింప
నవసరంబు జ్ఞాన మనిదలంచి

మరుసటి వర్షమె సీయసు మాన దలంచి మహాభిమాన వి
స్తృతమతి సార్థకమ్ముగ జరితంబుల జక్కనభ్యసింప దు
స్తరతపమైన శక్తులనుజాటి సముద్రసమాను డైన స
ద్గురువరు రామకృష్ణ విభదోహద వాక్కుల జిత్తగించుచున్

ఇతడే దేశమునందునున్న నితడీయే విద్యల నేర్వగా
మతిసారించిన మాతృదేశ విమలామ్నాయంపు టాచార ధీ
రతలన్ మానక కట్టు జుట్టు తెలుగుడ్డన్ రామకృష్ణయ్య పం
డితునిన్ బోలిధరించి వగిలు మరెంతే స్వాభిమానంబుతో

ప్రముఖ డాక్టరుకార్లైలువద్ద గురిగ
చదువుకొన్నాడు సాంఘికశాస్త్రమెల్ల 1922
బ్రిటను ట్రేడ్‌బోరుడుద్యోగ మీయవరు దు
జేజెమాలెల మహామహుల జేరి కొంత
తడవు లండను నగరాన స్థాయి జెందె
స్టాకుబట్లర్ మిసమ్మల సాయమునను

ఆవేసవి కాలంబున వచ్చు ఎడ్యుకేషనల్ ఎసోసియేషన్న
సమ్మేళనాలు Bango లేబరు కీ సెర్చి రిపారుసెంటు సమ్మక్

స్కూలు Sea bo obgh ద్వారా సోషలిస్టులతోను కమ్యూ
నిస్టులతోను పరిచయమేర్పడెను అక్కడనే ఈయనకు దస్తు సోద
రులతోను G D H Coe H N Bas and page A no
Hob on M s w ke n on p o H e oy D Rad o d ల ద్వారా
సోషలిజముయొక్క ముఖ్యసిద్ధాంతములను తెలిసికొనియె

రంగనాయకుప్రభారాశికి రొంగిబెర్రి
యిల్స్ఫర్డు నొకనాడుమాతవు నిటలి
జర్మనీ ఫ్రాన్సాది జనపదంబులకేగి
సహకారరైతుల సంఘ విధుల
సోషలిస్టుల సంఘశోభిత విధ్య క్త
ధర్మాల పద్ధతి మర్మమెఱుగ
క్షేమమంచు వచింప జిత్తగించి తెదాజ్ఞ
నాయూప్రదేశాల కరుగుదెంచి

వివిధ సంఘోద్యమ బల బీతి సరస
వలయును క్షేమ జ్ఞానసంపదల బ్రోవు
జుకొనియు ముదంబున జనివనగర
శ్రేష్ఠతగ్రహాంపనాసతోఁ జేరుకొనియె

ఇట్టి కొంతకాలంబుండి నానాజాతిసమితి ఇంటర్
నేషనల్ లేబరు ఆఫీసువారి కార్యక్రమంబుల జక్కగ
పరిశీలించెను వేసవికాలానంతరంబ మరలి యింగ్లాండు
జేరి ఆక్సుఫర్డు విశ్వవిద్యాలంబున విద్యాభ్యాస కార్యక్రమంబున కు
పక్రమించి లేబరుక్లబ్బుతో నధికసంబంధ మేర్పఱచుకొనుటచే ఇంటు
రు నేషనల్ లేబరుగ్రూపున కీయనను సెక్రెటరిగా నియమించిరి

ప్రొఫెసరు మాక్ గ్రిగార్ he Adoea e of sma hodd ngs J A T R he an hom o Wo ds co om e ops p o H క్లె he cu ho o unemp eymen G D H co e ల యొక్క అధ్వర్యమున వివిదోద్యమములను గురించి యధ్యయనము గావించె. ఇందువలన ఆయన ప్రజానీకమును o gan se యథార్థ స్థితిగతులలో శాస్త్రీయమైన పరిశోధనలను జన వారి న్యాయమైన కోర్కెలను గూడా తెలియ జేయు శక్తి యుక్తులను గలిగియుండెను

వివిధదేశాల కరుడెంచి వివిధ కార్య
గతుల బరికించి వచ్చిన కారణమున
శాస్త్రపద్ధతిగా బ్రజాసంఘములకు
తోడుపడ జొచ్చె జాగృతితో ముదాన

ఆక్స్ఫర్డు విశ్వవిద్యాలయ విద్యాభ్యాసానంతరం :-

పాశ్చాత్య విజ్ఞానప్రసవ భండారంబు
హృదయ జగంబున బదిలపఱచి
నవ్యాతినవ్య విన్యాస సౌజన్యంబు
జంటిగేసెల జిమ్ము జుట్టి జుట్టి
అతులిత రాజ యగ్రంథ సముదాయ
క్లిష్టసమస్యల క్రీర్తిసేసి
మహాతార్థశాస్త్ర సమూహాలి ర్వ ర్వ
భావాల సామగ్రి బండ్లకె క్తి

మరభరంగులకై నను సారగిపోని
వీరధైర్యాద్రి శిఖరాల విఱ్ఱవీగి
ఆక్స్ఫర్డున విజయకళ్యాణమంది
మహిమతో మాతృభూమికి మరలివచ్చె

1923-1927 సంవత్సరములందు మూడు పర్యాయములు యూరపుఖండమున కేగెంచెను ఆఖరదఫా కులపతియగు శ్రీమతి భారతీదేవిగారితో ఇంగ్లాండు దేశమునకు బోయిరి ఏతత్సమయంబున దక్షిణదేశపు దూది పరిశ్రమ - ఆర్థికనిర్మాణమును గురించి The Eeonom e o gan a on o he eo een ndu y పైనొకథీసిస్ నుతయారుజేసి ఆక్స్ఫర్డు విశ్వవిద్యాలయమువారి సమర్పించెను ఆ గ్రంథప్రాశస్త్యమున కాశ్చర్యము జెంది B Le బిరుదంబును ప్రసాదించిరి తదనంతరంబు స్వదేశంబున కరుగుదెంచి వివిధోద్యమంబుల భాగ్గొని ప్రజాసేవ జేయనారంభించెను

మహాత్మునితో సంబంధము

భారతభూమికి తపము పండిన రీతుల పూలకోటలో
గారణజన్ముడై యుగయుగంబులు మేల్కొని ప్రస్తుతింపగా
గౌరవనీయుడై వెలసె గాంధిమహాత్ముడు హైందవ ప్రజా
ఘోరతమిస్ర దాస్యములగూల్చి స్వతంత్రత గూర్పదీక్షతో

స్వాతంత్ర్యేచ్ఛల వజ్రిదుర్గముల దీక్షాభేరి శబ్దించి ప్ర
జ్ఞా ఘోర నిశాతదీధితుల బ్రస్తావించి ఆమ్రేడిని
ష్ఠాతపాత్రధవరాసులన్ గురియువిశ్వస్తుత్యనిస్తంద్ర ప్ర
ఖ్యాతిన్‌గాంచెను రాజరాజుల పరాక్రాంతి విడంబించుచున్

జేనెడుపాత గట్టుకొని చేనదలింపను చిన్నియూచ పు
ల్లైనను లేని నిస్తుల మహాధికశక్తుల దాండవించి స్వ
ర్గానువిధాన రోసమును గాఱలుదీరిచి భూమిగోళపుం
బ్రాణుల నిద్రబోవిడక బందెములాడెను తా నిగుండో -

భువనంబున్ నగసంచయంబులు నభోభూభాగ తేజో మహా
ర్ణవరాసుల్ దల్లందులయ్యెను కలంతన్ వీనివాగ్ధోరణీ
ఏవిశామ్నాయ విహారయాత్ర ఘటనావేశ ప్రభాధుర్య భై
రవ చర్చాభిఘర ప్రతాప కలనా ప్రాగ్భార విస్ఫారతన్-

తొల్లింటిచట్టల దొలగించి క్రొత్త పో
కడ సమకూర్పను గవిసినాడు
అతిశాంతి సమ్మోహనాస్త్రాల ధారచే
జగమును వణకింప నెగడినాడు
వ్యాజ్యమున్ లేని స్వారాజ్యంబు స్థాపింప
కన్నీటితల పుల బన్నినాడు
అస్పృశ్యతాజాడ్య మంతమొందింపనై
విలపించి పోరాడి గెలిచినాడు

హైందవ మహమ్మదీయ సమైక్యమునకు
కుమిలి సత్యాగ్రహోద్యమ సమరతలము
జపముగావించినాడు విశ్రాంతిలేక
మహితగుణరాశి గాంధి సమ్మానితుండు-

ప్రజల తనములన్న పరమవేదాంతంబు
బంచి దుష్టులనుమన్నించినాడు
స్వాతంత్ర్యమే సర్వజనులకు వలెనన్న
నయశాంతిసమరంబు నడపినాడు
సామరస్య గ్రంథసార రహస్యంబు
దేశదేశాల కందించినాడు-
ధరనహింసాతత్త్వదాంతి సుధాజ్యోతి
పంచఖండాల వెల్గించినాడు

భ్రాంతియుల నెమరాడ్చి వంచెనూతు
వంటుతనమున గృహిణుంము హరిపనాశ్రి
చింతదాలించి విగ్రహమున్వేచ్ఛ నాగ
పాఠవడినాను విశ్రాంతిమాత్రమెఱవి.

రాజ్యలాభ ద్వారముల రాగములతో ద్వేషములతో
మాటలకుప్పలతో మనసుమారవి నిష్ఠ కార్యనిష్ఠతో
కలగాడ్డి గర్జనకోటిని ధ్వనించి చెసి యూ
రాజమునూన్ని నా ప్రజల రాజ్యమూనూరాలంబ రింపగా

ఒకనాడు నరకక్తదించువున కర్కానికి వర్గాన్ని మ
హా ప్రాణ దాత్ర మహంవృత్తినియుం వి స్వతంత్ర ధార్మముల్
మకుట పశ్చాత్తాపాని చివరాన్ని గాంధీమహాత్ముని సేవలన్
ప్రజలిష్ట కీర్తితో గౌరవిపాచ్చి ధనము పవమానముల్

శిష్యని రాశక్తి స్వామ
నీ కృతితో రాజ్యం పమాణముపవన్
మహాత్మ తెలిం కృష్ణ
నా హృదయస్థ ప్రశాంతంకరిం గతుమ—

నాటినుండి

గాంధీముని తోడి సహిమాన రావములు
కవితాంగనాకు, చిత్రదైం టాగోర్ తెలిన్
గాంధీ నాకు, ఇద్దరు కలసి మెలసి
నాకు జాతీయం చేయుమ తాపసి!

ప్రధానాచార్యత్వము

గవ్వలవంటి బాలకుల గైకొని తేగపు నానల త్రిప్పి
మువ్వపు విద్దెతో మలచి మానసశక్తుల పెంపుకొసవాయ్
చువ్వలవంటి వాండ్రగను శోభిల జేసెడి నీ తపస్సుకుం
గ్రొవ్విరి కాన్కలిత్తు నివిగో గురుదేవ నమస్కరింపుతో-

తాయముబెట్టి తీయనగు తాలిమిమాటల బుజ్జగించి ఆ
ప్యాయము జెంద బిడ్డలను సంచిత ప్రేమనుసాకు తండ్రివై
పాయక విద్యనేర్పు గుణవంద్యుడ విశ్వగురుండు శ్రీయు పా
ధ్యాయుని త్యాగశీలముల కంజలిసేతు ననంతభక్తితో-

అతని యెంగిలికూత లందిన మాలవ్య
విశ్వగురుండునై వినుతి గాంచె
అతని భావాలాపమందిన గోఖలే
భారతదాస్యంబు బాప గల్గె
అతని జ్ఞానజ్యోతులంటిన సారోజి
కాంగ్రెసు స్థాపనా కారు డయ్యె
అతని మేధాశక్తులందుకొనిన తిలక్
రారాజులకు నక్షరాలు నేర్పె

అతని తేజ రణ గోళమందు దిరిగి
గాంధి చంద్రబోస్ రఘుపతి కందుకూరి
భట్టిప్రోల్ దుగ్గిరాలాది ప్రముఖులెల్ల
మహిమ గాంచిరి కీర్తిసామ్రాజ్యమందు-

సంగీత సాహిత్య సామ్రాజ్యసమల
విహరింప నొకని దీవించుచుండు
భౌతికశాస్త్రసంపన్మహో మహామతో
గర్వింపనొకని నాశీర్వదించు
కవిరాజు బిరుదంపు గద్దెలనెక్కించి
యూరేగనొకని నుబ్బూ తలూపు
ఉజ్జీవనముసేయ నుత్తమశిల్ప కా
వ్యరచన కొకని నాయత్తపఱచు

విశ్వకళ్యాణవేదిపై విస్ఫురించు
జ్యోతిగానొక్కరుని తెరి బీతుసేయు
నొక్కనిలోకైక మూర్తిగా నొజుపుబెట్టు
బ్రహ్మదేవుని కలము చిత్రిమ్ముమార్చి

దేశహితంబు గోరవెనుదీయని శక్తిబొందుపర్చి సం
ోసముతోడ బాలకుల నోములపంటను నీరుబోసె యుం
తేసవరించి విద్యగడి దేరినమేటి జనంబు ... వి
శ్వాసశిఖాగ్ని దప్పడగు శాశ్వతకష్ట కరాళగాధలో

బోధించునొకనాడు భూగోళ ముఖ్యాగు
భావాల పటిమను బ్రద్దలించి
దిద్దుచునొకనాడు దివ్యాక్షరంబుల
తేనెతలపుల గాదెలనువిప్పి
ఆడించునొకనాడు హాస్యప్రబంధాలు
వర్షించు నవ్వుల వనములందు
శిక్షించునొకనాడు సిసలైన దేశీయ
సంగ్రామ చరితల సానబెట్టి

శ్రమసహించిన కాంతితో జవిటిబీటి
హృదయభూముల సాల్బట్టి పదనుపఱచి
విత్తు వెవ్వేరుతల పుల వి త్తనముల
తొలకరించిన ప్రేమపాథోధినిం౦..

అతడహర్నిశంబు నదయాత్మ దయార్ద్రితనిం౦ దీన ర
క్షా తపనీయ పద్ధతుల శాంతిమనస్సున సానబట్టు డు
ద్దీప్తి పథంబులందు బయనించెడి మూర్ఖుల నాదరించుమన్
జ్యోతిగ వెల్గుచుండు పరిశోధన జేయును గుట్టుమట్టులన్

వానిసద్గుణంబు వర్ణించి వ్రాయను
ధాతకైన వాని తాతకైన
చేతగాదు వాని జవిత మ ంబు
పూలతోటరీతి పొలయుచుండు

బ్రతుకలేనివాడు బడిపంతులగునన్న
సామ్యమందు వెఱ్ఱివాలగిలము
పంతులయ్య లేని ప్రపంచవైఖరి
గబ్బుము బోలి గానుపించు

తుప్పుస్వామికమిటి కూర్చె నుపాధ్యాయ
సంఘ కష్టవిధుల సాగనంపు
శాసనముల గొన్ని శ్రద్ధమై పాలకుల్
వాని నాదరింప బూనలేదు

మన రంగాబుధు డన్ని దేశముల సమ్యక్ప్రీతి దర్శించి క
ష్మాని పాండిత్యము భావనాపవేమ సంపాదించి విజ్ఞానలం
0

జ నిధానార్ధక రాజ యముల పచ్చయ్యప్పకాలేజి యం
దున బోధింప ప్రధానంరి గొనె నెంతో ప్రజ్ఞ దీపించమిన్

చూచిరి ఎల్లలు ల్లాయున
నాచార్యు నెగాదిగ నితహా వాంములన్
వాచాలత బోధింపగ
నోచినవాడని హసింప నూల్కొను నంతన్

గాలురచి తన్మృత్తి పరిపాటి గ్రహించిపరాకు జెందగా
బాలక నిబ్బరించుకొని జ్ఞానమరంద మహాబ్ధిరాసులన్
జిలిచి విప్పపంచుటకు జవజర్చెను గాలబాలికా
గాలము బొమ్మలై హడలసాగిరి మెచ్చిరిసామ్మొల్లుచున్

విందులుచేసెడువారలు
కొందరు విజ్ఞానమెన్నుకొని యెడివారల్
కొందరు ప్రేమ నుతింపగ
కొందరు మొగ్గరిపెసుఎడి కట్టలుచిజ్జే

ఇమ్ముగ కష్టముం దెలుపునంతటి కావ్యమునైన వెగా
గమ్మ నితేని పాకములగార్చి మజాఖులు కుప్పళించు భా
వమ్ముల పొందు పర్చి పంపాపలు మెచ్చి గ్రహించురీతి పా
ఠమ్ము పచింపఎకొను హుటాహుటిగా రసదిగ్ధచాతురిన్

రసముల మాటుబెట్ట పదరత్నసమూహము సేకరించి సాం
పెన గున పూర్వభావముల నించి యొసంగు మనోజ్ఞ బోధనా
ల్లనత మరందధారల విలాసములాడిన శాలు రెంచకో
నసలగు రాజయ ర్ణ ంహాము ై చెలరేగినన్నిఎన్

కీర్తికి మూలమై విజయకేతనమెత్త నఖండదీక్షతో
వర్తిలువాడవై భరతభామకు ముద్దులపుత్రకుండవై
పూర్తిగ నవ్యభావముల పుష్పొడివీచుచు విశ్వభారతీ
మూర్తియునై బృహస్పతిగ పూజితుడై గడితేర నన్నిటన్

వ్యవసాయంబు పరిశ్రమన్ ఘనతర వ్యాప్త రసౌజ్యమొం
ద విరాజిల్లిన నంత శ్రేయమను సద్ధర్మంబు పాటించి వా
స్తవ సేవాఫలితంబు లచ్చుపడ నిద్రాసౌఖ్యముల్ ద్రోసిపు
చ్చి విశేషంబుగ దాశ్రమించె ప్రజ జేజే లొట్టి శ్లాఘింపగన్

1930 సంవత్సరమున ఢిల్లీ శాసనసభ కభ్యర్థిగా పోటీచేయుట తగదని వారాక్షేపించుటచే ఆచార్యపదవికి రాజీనామా నిచ్చి వెడలిపోయెను

రాజకీయములు

అలయక పోరు వచ్చెడి భయంకర విప్లవరక్త సంగరం
బులకు దూరంబుగా నిలచి నపూర్వ పరాక్రమమున్ వ్యయించి హూ
ణుల వెడలించి క్రొంగొత్త మార్గము నోచి స్వరాజ్య దీక్షతో
దివురు మనోజ్ఞభావము నొసంగెను భారత రాజ్యమేర్పడగన్

ధీరులజపతిరాయ్ దేశాంతరగతుడై
యమెరికా దేశంబునందునుండి
మాతృదేశ క్షేమ మహిమకై తలపోసి
యాంగ్లభూపుల శత్రువై యడరుచు

ప్రత్యేకకాంగ్రెసు ప్రబల సంస్థను పెం
డెం ఖ్నై గాంధి పండితుని నాయ
కత్వాన కానంద తత్త్వంబు జూపి శాం
తయుత కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వంబొకండు

భారత స్థలియందున వార్యగీతు
నూతన విధానముల మీా దనూలుకొలుప
న యు ననియెడి వాంఛల దొలగించి
పగ్గ గదియించి సాధింపమొగ్గినపుడు

కల తలేర్పడె దేశంబు క్షుదశకు
దేబరింప గ బూని పంజాబురాష్ట్ర
మంతదారుణంబైన వాత్యా ప్రకాండ
దోషబడబాగ్ని శిఖలకు దోసలాగ్గె

శిస్తుదమ్మిడియైన జెల్లింపనేరక
యెదురాడి పోరుట చ్ఛగించి
కచ్చేరులందున గ్రమముగ వర్తింప
దలచని పట్టుతో దారసిల్లి
అధికారులను భయమావంతయును లేని
నిర్లక్ష్యభావంబునిగ్గు పఱచి
నమకు గొంపోవు సామానులకునన్సె
గలిగించు వెత్తల దొలగించి

మాటమాటకు బదులాడు మార్గమెఱిగి
గొరతనంబును ఖోద్రోల దుడుకుపడుచు

శాంతిశ్లోంఘన భయద సమరమునకు
పందెమొడను కొల్పడె భారతంబు

ప్రతిఘటించిన వీరి వీరవరుని బట్టి
సైలుబంధించి పశువులుసైత మాగ
ంపనీ కొనసటి యోగిరము నిడుచు
ఘోరతర కష్టముల నొనగూర్చుచుండి

శాపుక పౌరుషోజ్వలిత భారతరాజ్యము రక్తపాతం
జేవురుతోడ యను చిట్టటి దండగించి ం
భావిత రాజ యరణవాదుల కుందల నెక్కించ వే
దవులు లేపోయె సరదారుల కోపము రెచ్చిపోవగ౯

ఆవేదన

ఏ రీతి హూణభూపు ల
భారతరాజ్యంబు గొనిరి పంతము గో
నే రీతి నరుల గొందెడి
తీరని యోచించి శ్రముల నీకొన సాగెన్

తరుగని దాస్యబంధముల దారొట్టని స్వేచ్ఛ రవంత లేని దు
ర్భరమగు నీచవృత్తులకు గారుషభావము గొల్ల బెట్టి దు
ర్నరణ విచార గర్భ గహ గ్రాణము రాల్చెడి భారత ప్రజా
దరణకు ముత్తదాయక విధం బెవ్వడబ్బునో క్షమ మెప్పుడో

పసుపుం గుంకుమ గాజుపూసలకు నావాసంబునై పొల్పు రూ
పసు లల్లాడగ మోహబంగముల పైపై నాశ జూపింపకే

మనువుల్ భారత రాజ్యల స్వాతంత్ర్యమునకై యర్పించి పోరాడి దీ
మసమున్ గప్పిరి నా సహోదరులు నమ్మ్యా ధైర్య సంతాపము—

కేవల రక్త నిర్ఝరుల క్రీడ యొనర్చి మహాత్ము లెందరో
జీవితగాథ నంతము జేసి స్వాతంత్ర్యతకేరి క్రమ్మాయు దీ
క్షా వివర్తమున్ ముని గి స్వర్గము జేరిరి వారికన్న నా
జీవితమెంత కౌశిక నిషేధ ధనంబుల భోగ చింతనల్

నేనే దేశమునందు పుట్టితినో నేనీ దేశసారంబుతో
నానందము నంది రిగొని బొందన్ నేర్చి సొంపొందితిన్
ఆ నాదేశ నికృష్ట దాస్యలతల న్నాకష్ట కాండంబులన్
నానారీతులుగా శ్రమించి దొలగంగా జేయుటే వ పీసా

కమ్మని పాడిపంటల నిగారముజొబ్బిలు జుంటితేనె పా
నమ్ములు కుప్పతిప్పలుగ నర్తిల సౌఖ్యములోలలాడు దే
శమ్ము విదేశపాలకుల శక్తికి లొంగి నశించి కూటి లో
పమ్మున దేబరించు గతిపట్టెను హేయత తాలసిల్లగన్

వారికన్న నే నెంతటి పాటివాడ
భారతదేశ సంప్రాప్తి కొఱకు
ప్రాణమొసగ బలియైన న్యాయమైన
తప్పులేదు సర్వస్వము ధారవోయ

శ్రీభారతరాజ్యల త్రిగుణవంద్యా పుణ్యభాగీరథీ
ఉల్లాసంబున నాదుశక్తులకు సర్వోత్తేజసౌభాగ్య సం
ఫుల్లత్వంబు ననుగ్రహించి ఫలితంబున్గాంచునందాక ధై
ర్యోల్లాసంబుల బెంపుసేయ గను మా ఉద్రేకమర్పింపుమా

అనుచున్ భక్తినమస్కరించి బలిదై యాప్రాణసంరంభగా
ధను జాత్రించిన వీరవర్యులకు సద్భావంబుతో మ్రొక్కె నే
వసలం బొందిన మహాంగ్రదేవి సమోహా కంబులర్పించి నా
గనుత్యాగంబును మాతృభూమి కొఱకై కేల్మోడ్చి యర్పింపగన్

జైలు

దేశదరిద్రదాస్యముల త్రుంచి స్వతంత్ర పతాక మెత్తగా
నాసలుజూపు ధీరులకు నెకలి దప్పులుగాని దుఃఖ ని
శ్వాసముగాని లేక చెఱసాల తలంబును స్వైరసర్గ సం
వాసముగా గ్రహింతురు పవిత్రజనులు సమ్మతింబున

బానిసవృత్తి పంజర నిబద్ధ నికృష్ట దురంత దైన్య
ధానికర ప్రతోళికల దాఁగొను త్యాగులు పల్లెవాలపై
గానుకలంది క్రొంబసిడి గద్దెల నెక్కిన మాట నేర్చినన్
మానక యెంత మిందు యజమాని గృహంబా కైలు నమగా

కర్మాగారం లోక విఖ్యాతమూర్తి
గాంధిదేవుని యతులితాఖండ నిశిత
ధర్మము కలించె భారత దండయాత్ర
సాస్వాతంత్ర్య సాధన సమరమునకు

వీరాగ్రేసరు లెందరెందరో మహావేశంబు రూపించి దు
ష్కార ప్రాభవ శాసన ప్రతతుల నారాధింప శంకించుచున్
ఘోరాహోరిగ బోరి పంతమున సర్వోద్రేక సంరంభము
న్కారాగారమునందు దైన్యగుణ సంకాశ ప్రమోదంబునన్

రాజ్యకాంక్షా దీక్ష పూజ్య ప్రపత్తిచే
బలుమార్లు చెఱసాల బంధియయ్యె
గాంధి నెహ్రూల రీతి ఘనకావ్య రచనంబు
గావించియుండె నఖండ దీక్ష
భరతజాత్యభివృద్ధికొరకు ప్రకాశికల్
సృష్టించె జ్ఞానవాసితము నెఱప
రైతురాజుల క్లిష్టప్రశ్నల దొలగించు
బహుకంబు లెన్నియో వ్రాదుకొలిప

జైలునందున్న పూవులసెజ్జ నున్న
దేశమంగళ ప్రాప్తి సందీప్తకోటుకు
నిత్యమాలోచనము సేయునేత యవుర
వీనిబోలిన దేశాభిమాని గలడె

కర్షకమూర్తి

దొరలు నృపాలశేఖరులు ధూర్తులు వీరులు భూమి నూయపై
మరల జనించి రాజ్యముల మానుగ నేలగ వచ్చు గాని మ
న్కరతర రక్తముం గురియు కర్షకరాజ్యము మాయమైనచో
దొరుకవు భోగసంపదలు దూగును దేశము లేమి బాధతో

అడవి పక్షుల కెల్ల నాహార మెవ్వాని
కరుణారసంబున దొరుకుచుండు
నల్లజీమల దండు మల్లాడ నెవ్వాని
చెమ్మటల్ సాయంబు జేయుచుండు

సర్వ సస్యం సహా చక్రంబు నెవ్వాఁడు
పృగ్గోళవీథుల దిరుగుచుండు
ఆశ్రయించినవారి కమృతము లవ్వాఁడు
ప్రేమమేఘంబు వర్షించుచుండు
కల్పతరువు చింతామణి కామధేను
వులుగ నెవ్వాఁడు హస్తాలు తొలరించు
అర్థిజనముల జరి సాయంబు నయు
సతము రైతు రాజుడు వృక్షముల పంట

భారతసామ్రాజ్య భద్రపీఠము నెక్కి
పాలింప నాసలు పట్టిగాదు
కోటానుకోటలు గూర్చి కుబేరుఁడై
భోగాన నూరేగ బూనిగాదు
కీర్తిప్రతిష్ఠల కేదారికములు
విహరింప దలపుల విప్పగాదు
వజ్రనిర్మిత హర్మ్యవైభవాలల
పూజలు గొను వాంఛ పుట్టగాదు

స్వార్థ మిసుమంతయే లేక పవలు రాత్రి
ఘర్మజలముల జల్లి యఖండ దీక్ష
పంట పండించు రైతు ప్రపంచమునకు
శ్రేయమైనట్టి వసతి నాశించి గాదె

ఎూపుం బిండెల సౌరుబచ్చికలతో భూదేవి నిత్యంబు గ్రొ
త్తవుర్జించి శుభ ప్రమోదమున విద్యాస్వర్ణ వాణి ప్రస్తుక్
ఛాయారూపము నయ జాలు కృషి సౌభాగ్యంబు పెంపొందగా
గ్రోవల్ జూపుకు గ్రొత్తపోసె నాటించి వాహంబు స—

దేశక్షేమముగోరి యెండలకు నెంతేరక్త సౌభాగ్యపుం
బ్రాశస్త్యంబును ధారబోసి పొలమున్ బండించి ముప్పొద్దులన్
ఆశల్ జూపెడి వాండ్రి కన్నమును సమ్యగ్భంగి వడ్డింపగా
సేసల్ జల్లెడి రైతురేండ్ల ప్రాభవ్ జిత్రించు స్తోత్రించుమన్

పరువపు టెడ్లతో బొలము పాకముచేసి ప్రశస్త ధాన్యమున్
గరిసెల నింపగా వలయుగాని తరింపగరాని లేమితో
మురుగుట మేలుగాదని ప్రబోధలుచేసి ప్రమోదభావనన్
బురికొలుపున్ గృషీవలుల పూనినశక్తి రెచ్చగొట్టుచు—

భారతీయార్థిక సమస్య తీరవలయు
కృషి వ్యవసాయ శాఖా ప్రసన్న విధుల
మొదట బలపర్చవలెనన్న పథకమునను
రైతు రాజ్యంబు స్థాపింప గోరించె

రైతుల వృద్ధికై పవలురాతిరి ఆరికలేని శ్రద్ధతో
గ్రామతలమంతటన్ దిరిగి పూనిక దగ్గని నేర్పు పెంపుతో
నూతన సూత్ర గ్రంథముల నూర్లకు వ్రాయుచు కర్షకాళి చే
యూతగ నిల్చి సుస్థిరతరోజ్జ్వల కీర్తిగడించె దిక్కులన్

★

నిర్మాణ నిపుణుఁడు

అనిసెంబు గాంధిమహాత్ములవలె
భరతదేశ స్వారాజ్య సంప్రాప్తి కొఱకు
పల్లెపల్లెల పట్టణ పట్టణముల
స్థాపనమొనర్చెనభివృద్ధి సంఘములను

ఆంధ్రరాష్ట్రమె గాక యఖిలభారతమును
నలవ నిశ్రద్ధబర్యటనజేసి
మధురగంభీర సమ్యక్ చాతురీమహో
పన్యాసధారాప్రవృత్తి గురిసి
సాంఘిక సద్ధర్మశక్తిలో బొలయించు
విషయమర్మంబుల వెల్లడించి
ఘనతర విఖ్యాతి గార్మిక కర్షక
సంఘంబులెన్నియో సంతరించి

వృద్ధికరమైన వృత్తుల విపులపఱచి
శాంతిసత్యదయా రాజ్యసంప్రదాయ
పద్ధతులనెల్ల బ్రచురింప టుపకుచి
నిగ్గుదేలిన నిర్మాణనిపుణు డవ్యె

ప్రజల కార్యకలాపాల పన్నుగడల
బూని మన్నించనపుడు ప్రభుత్వ భావ
నంబును గ్రహించి యాందోళనంబు రేఁ
ఘనతరంబైన విజయంబు గాంచినావు

935 సంవత్సరములో ప్రజల యభ్యున్నత కార్యంబై గుంటూరుజిల్లా కలెక్టరుగారియొద్దకు రాయబారము వెళ్లి విజయంబు సమకూర్చె

నాగ కోమా రెడ్డి సత్యనారాయణ
మూర్తి మహోధ్వర్యమునను నాంధ్ర
రాష్ట్రపు రైతుల రక్షణయాత్ర గం
జాము మండము నిచ్ఛాపురాన
రంగా మహాత్ముచే ప్రారంభమై పను
నేనువందలమైళ్లు నేగి ప్రజల
మధ్య ప్రబోధంబు మానుగ గావించి
చైతన్యమెంతేని సంతరించి

ఎంతప్రజల హృదయాభీష్టము లను
చెన్నపురి మంత్రి మండలి సన్నిధాన
మందు విన్నప మొనరించి యందుకొనివె
రైతురారేంక్ల భక్తిరాజనముల

1937 సంవత్సరము జూలై 3 తాగీఖున ఆంధ్రరాష్ట్ర రైతు రక్షణ యాత్ర సాగింప ఒడిదె

★

ఉద్యమకర్త

మహిళోద్యమము

వినయము సజ్జనత్వము వివేకము తాలిమి శాంతి సత్యవ
ర్తనమున నొరగాంచు పరార్ధ్యము గాని స్వాతంత్ర్య భా
వనమున గాంత లెప్పుడును బైట జరించుట చెల్లదన్న శా
సనము స్మరించె భారతము చండ తరోద్ధ్రత వి[illegible]

హైందవు లొనర్చినట్టి మహాపచార
విధుల నేకము దేవుని పేర నందు
ముదిత వెత జేసినట్టి తప్పిదము గొప్ప
చేటు గల్గించె భారత క్షేమమునకు

కరుణారసాభిమాన కులగౌరవ పౌరుష నీతిశాస్త్ర వి
స్ఫురణల యందు దానగుణ శోభిత శీలములందు కాంత కే
పురుషుల కన్న మిన్నయను పూజిత వాక్యముల వెల్లడించి స
ద్ధరతి సమానభావముల వృద్ధికి బోరె మహాత్ము డాదృతిన్

రాజరామ్ మోహన రాయలు ఘోరమౌ
సహగమనము నాపగ నొకడై
వీరేశలింగము గారి వితంతు వి
వాహాల జేయింప గాటుపడిరి
పఠిత విద్యాసాగర స్వామి స్త్రీ సంఘ
వృద్ధికై సంతత కృషి నొనర్చె
ఉన్నవ దంపతు లుల్ల సత్స్వాంతులై
స్త్రీ వృద్ధి విద్య కాశీస్సు లిడిరి

గౌరవంబున రాచదర్బారులందు
స్వేచ్ఛ వాదింప గలిగిన పెత్తనంపు
మకుటమొసగను శ్రీమజేసమానసీయ
ప్రతిభ గాంచిరి యెందరో ప్రముఖవరులు

తనకు గల యాశయ విధానములన్నిటి భారతావని
వనితల సంఘసంస్కరణ సాధ్యత గొప్పదిగా గ్రహించి పా
వనహృదయారవింద పరిపక్వపరిమళ సౌమనస్య శో
భనమున రంగనాయకుడ వారిత సేవలొనర్పదీక్షగొనెన్

యోషాపద్ధతివృద్ధి జేయుటకునై గోరాముహింమా ప్రజా
రోషప్లావితభావమేరువుల నాక్రోశించి చెండాడి సం
తోషస్ఫూర్తుల గారుగిర్చి జయమెంతో గాంచి చైతన్య స
దూషల్ దాల్చెను మానినీముకుటమాదున్ స్వేచ్ఛారాపాటిగ

అలంకపరిభావిలాసముల సౌమ్యస్ఫూర్తి బుష్పించి యు
త్కమున్ ధైర్యకీటదీధితుల ప్రాశస్త్యంబు శోభించి మా
నస్వాతంత్ర్యకథా విధానముల విన్యాసంబు జర్చించి ర
క్షకుడై స్త్రీలకు గౌరవం బొసగె రంగానీరుమహాస్వాహ్యై

రాజకీయ విషయ ప్రాభవ జ్ఞానంబు
కామినులకు లేని కారణమున
నిద్ది నైచ్యంబు చెరిగి రంగాగారు
చింత జెంది తెదకు పంతమొడ్డి

రత్తమాశీస్సుతో నాంధ్రరాష్ట్రమందు
రాజకీయ శిక్షణ శిబిరంబొకండు

వెలచె శ్రీమతి భారతీదేవి నాయ
కత్వమున రాజ్యలక్ష్మి సెక్రటరి గాగ

భారతనారీమ ణులకు
వీరత్వము గౌరవంబు పేశల కీర్తిన్
పూరించుచు మహోద్యమ
వీరు డున్నై రంగగారు వెలసెను భువిలో

అంతములేని కట్టడుల నల్లిన పూర్వుల మూర్ఖ పద్ధతుల్
నాంతము ధిక్కరించి వికసన్నవధైర్యముతో రజస్వలా
నంతర సద్వివాహముల న్యాయప్రణాళిక లేవనెత్తి యం
తంతట జోరుపోరి విజయంబును గాంచె జగద్ధితంబుగన్

ప్రాయమునందు భర్తలను బాసి ప్రపంచమువంక జూచి చే
సాయము లేక బాష్పజల సాగరవీథుల బాడబాగ్నిచే
గాయముపీడ దగ్ధమగు కాంతల కెల్ల బునర్వివాహముల్
జయ నఖండ యత్నముల జేసి జయించె జగద్ధితంబుగన్

నేడా సేవలు పూవుల
తోడన్ విలసిల్లి దిశల దులదూగుచు గో
రాడుచు దిరుగ దొంగాను
వాడు రథంబును నెక్కె స్తుతిపాత్రముతో

★

విద్యోద్యమము

ధరణియందున విద్యావిధానమొక్క
ఫక్కనుండక పాలకవర్గమునకు
సనుమతంబగు రీతిగ నమలుపఱచ
బడును భావి శుభముల భావములతోడ

మన దేశంబును హూణభూపతులు సంపాదించి దౌర్జన్య శా
సనతో నేలుచు వారియత్యధిక లాభప్రాప్తికై దాస్య వి
ద్యను నేర్పించుట సప్రయోజక గుణవ్యాపారితన జీవనం
బును సేయంగను మొగ్గె భారతము ముప్పాక్ ఘోరముల్ వాటలన్

ప్రజ్ఞతి నశించి జ్ఞాన సంబంధకథలు
సమయు నెందున నిపుణత్వమమర కుంట
కేవల గుమాస్త పదవులనే వలచుచు
చదువుమర్మంబు వ్యయపర్చసాగినారు

వారు తిరస్కరింప గుణవంద్యుడు రంగయ శాలురందఱన్
జేరి వరించి సమ్మేళను జేస జయంబును గాంచ నెంతయో
ధీరత ప్రోత్సహించి వెనుదీయని ప్రజ్ఞను బొందుపర్చుచున్
బోరె మహోద్యమ ప్రళయ భూమిని గండర గండడై వెసన్

తేరా భారతవీరపుత్ర శుభమూర్తీ రైతురంగాఖ్య
స్వారా దేశ నవీనతత్వ మహతీ జ్ఞానోదయానంద స
త్కార స్వాగత పుష్పహారముల విద్యాదేవి బూజించి యం
తే రాజిల్లు మఖండ వైభవ రసార్ద్రీ భూత చిత్తమ్ముతో

శాసనసభలయందు చాకచక్యము

ప్రతిభ దులతూగు కాంగ్రెసు పక్షవాది
రైతుకూలీ ప్రజారాజ్య రాజరాజు
పార్లమెంటు మహా రణ ఫల్గుణుండు
వాద చతురుండు రంగయ పండితుండు

సత్యమూర్తి వల్లభపంతు శాస్త్రియు
పన్నగిలిన తదుపరి నాచార్య ప్రతిభ
నందుకొని గల్గు వాడొక్కడైన లేడు
పార్లమెంటున నార్థిక వాదనమున
నంచు టైమ్సు పత్రిక ప్రశంసించె నిలిచి

నవరసయోగ సంభరిత సత్పదోజ్జ్వల భావ నైపుణీ
భవముల సేకరించి ప్రతిభా ప్రతివాదుల నెటిజేసి తే
కువ గెలిపించి మంగళము గూర్తురు దేశపురోభివృద్ధికై
ప్రవిమలశక్తి చాటుపడు వక్తలు గొంకని త్యాగబుద్ధితో

మూడకుమాడ వెక్కగల మాటలతో రసపుష్టి భావ సం
భారముతో ప్రసంగమిడి వైరి విహార రణస్థలాల దు
ర్వారత మాత్రిలో బ్రిణయసంగముగా గయిసేసి రీవిమై
డీరి నృపాలశేఖరుల దిద్దిన రామచులింగరెడ్డి ప్రి
జ్ఞా రమణీయ భావములు చావవు లోకము క్రుంగిపోయినన్.

వీరులన్ మాకొంటని శౌర్య సాగర తరంగా రూఢి జృంభించి దు
ర్భర మేధా ప్రతిపత్తి విప్పి సభలన్ వాదించు నప్పట్ల డా

క్టరు పట్టాభిని గెల్వగా దగిన వక్తల్ భూమిగోళంబులో
మరి యెవ్వారలు లేరు లేరని వచింపన్ జెల్లు మమ్మాటికన్

తన విజ్ఞాన ప్రభావిభాసితము చేతన్ విశ్వవిశ్వంబు నె
ల్లను పుష్పింపగ జేసి తాత్త్విక కథోల్లాస ప్రపూజ్యంపు వి
ద్యను నేర్పించిన లోకమాన్యు డగు రాధాకృష్ణ విద్వాంసు దీ
వసలన్ గొందని సంస్థ లేదొకటి ప్రపంచంబు గాలించినన్

గాంధిటోపి గవర్నరు గద్దెనెక్క
తెలుగు భాషాభిమానంబు కొలత బట్ట
శాసనసభా భవనములు సంతసింప
సాంద్రతర కీర్తి గనె రాఘవేంద్రరావు

ప్రేమ బ్రఖ్యాతిగాంచిన వీరవరుల
యసమ పౌరుషానర్గళ త్యాగబుద్ధి
కెంతయును తీసిపోని భాస్వంతు కీర్తి
శాసన సభల గ్రీడింప సాగినాడు
మంగళమయుండు ఆచార్యరంగబాబు

తాలిమి సత్కృపారస నిధాన పరంపర దాండవించు వా
చాలత గల్గి రైతులకు సాయమొనర్పను సౌఖ్యమైన పం
థాల ప్రభుత్వ సన్నిధి వినమ్రత పెంపున విన్నవించుచున్
మేలొనరింప మేకొనె నమేయుడు రంగయ కార్యశూరుడై

సమువు గల్టవైన పదజాలము బుట్ట బట్టి తేనెలన్
గురియు తలంపు గ్రొంబువ్వుల గుప్పుల గుత్తుల సేకరించి దుం
దుడుకును మాలి పల్కనెడు దోయజ గర్భుని వంటి వారలే
సరసన నిల్వ నాకొనగ జాలక జంకిరి భీతచిత్తులై

అవసరమున్న జట్టములనైన బదాబద జీల్చి రివిమై
సవరణ జేఁ రైతులకు సాయమొనర్ప నుపక్రమించు ద
త్ప్రవిమల వీరగాధలు ప్రపంచ పరీతము నోచు వద్దెసల్
దవుడులు పట్టుచున్న యవి ధన్యులు వీరులు సన్నుతింపగన్

గాంధీమహాత్ము డు కన్నిట నోడ న
వాలైన ముతుక ధో వతి ధరించి
పూర్ణస్వాతంత్ర్యంబు గోకడ దెలుపు నె
ల్లని వలివంపు గుళ్లాయి బెట్ట
పెద్దతనంబును దిద్ది సూచించెడి
లావణ్య ఖద్దరు లాల్చి దొడగి
అనికార చిహ్నంపు టమరిక జా ధింప
పట్టుకండవ వల్లెవాటు వేస

శుద్ధమాధుర్య రసముల సొంపు నిం
అర్ధశాస్త్ర గహర రహస్య విధుల
మెదిపి చర్చించు నెడ శార్లమెంటు భవన
మూగి తత్తరించును జవాబీస గ లేక

అగ్గిన్ బోలిన శత్రుసంహాముల విన్యాసప్రజ్ఞా నైపుణీ
బుగ్గిం జేయ గలట్టి యెత్తిగడలన్ బుట్టించుచున్ బట్టగా
బగ్గాల్ లేని నిరంకుశత్వ కల నా వాఙ్మాధురీ ధుర్యతన్
గగ్గోలెత్తగ జేసె శాసనసభా గర్భంబు మార్మ్రోయగన్

భారత వీర దుర్గములపై విజయధ్వజశౌర్య పుంజముల్
దీరి వెలుంగు నంతకును తేజముతో సమరంబు సల్పి బం

గారము గోడ రక్తమును ఖర్చును బెట్టుచు మార్గదర్శియై
తారసితన్ తెలుంగు ధ్రువతారగ దిక్కులు శోభ జెందగన్

ప్రభవమొంచిన యివ్వాని రాజకీయ
సమరవిజయ సంశోభలు శక్తినింపి
భరత సామ్రాజ్యమున క్రొత్తమెరుగులద్ది
దిద్దితీర్చి యఖండమై తేజరిల్లె

తెలుగు శేముషీయుతనిలో తొలకరించి
మూర్తిగొన్నది కవితా పరిపూతపుణ్య
సములు కనుల బులిపించు సరులతోడ
పూచినవి కమ్మదనపు బహ్వాదుల జిలి

గంగానిర్ఝరి గోలునీతని ప్రసంగధ్యేయసౌభాగ్యమున్
భంగిక్షేశియు రైతురక్షణ కళావ్యాపారసంరంభ స
త్సంగత్యాద్భుతశక్తి విశ్వజన వంద్యంబౌచునిత్యంబులే
భంగుల్ వర్ధిలు మేరు ధీరశుభశంభత్కీర్తిసంప్రాప్తచే

★

నూతన నిర్మాణములు

అఖండ ప్రతిభా తేజో విరాజితుండై దేశకాలాను గుణ్యంబుగ వర్తించుచు ప్రజోపయోగకరములైన కార్యంబులు ఎన్నింటినో సంకల్పించి సాధించి విజయ మార్జించినాడనుటకు సందియము లేదు

1923 లో అప్పికట్లలో గుంటూరుజిల్లా రైతుసంఘము

1923 లో హరిజన వ్యవసాయ భూముల సంపాదన సంఘము

1925 లో చేనేత పనివారల సంఘము

926-1927 లో ఒంగోలుతాలూకా క్షామనివారణసంఘము

1927 లో విద్యార్థుల గ్రామ పునరుద్ధరణ సంఘము

1927 లో అంతర్జాతీయ స్వాతంత్ర్య సేవకుల కలయి

1928 లో పశుప్రదర్శనాలు మద్రాసు రాష్ట్రపంచాయతీ సంఘము

1928 లో శ్రీ మాగంటి బాపినీడుగారి సహాయంబున నాంధ్ర రాష్ట్ర రైతుసంఘ నిర్మాణము

1929 శ్రీ రెబ్బాప్రగడ మందేశ్వరశర్మగారి సహాయముతో నాంధ్రరాష్ట్ర జమీన్ రైతు సంఘ నిర్మాణము

1931 రైతురక్షణ సంఘ స్థాపనము

1931 లో లండనులో రంగుజాతుల సమ్మేళన స్థాపన

1933 లో రైతాంగ గ్రంధాలయ స్థాపన

934-44 లో రాయలసీమ క్షామనివారణ సంఘము

1926-36 లో ప్రారంభించిన ఆంధ్ర ఆర్థిక ప్రచురణ 7 పుస్త
ముల నింగ్లీషులో ప్రచురించెను వాహినీ పత్రికా స్థాపన

1942 అఖిలభారత సాస్ కాంగ్రెసు స్థాపన

1944 విద్యార్థి కాంగ్రెసు స్థాపన

1945 లో మార్చిలో అఖిలభారత గ్రామీణ ప్రజలసమ్మేళన

వీరపూజ

దేశౌన్నత్య వినాశ సత్వమున కెంతేస్వాంతమల్లాడి ఆ
వేశోద్భూత పరాక్రమక్రమకళా విద్యున్మయాశేష లక్
రాసుక్ దీర్చిన వీరవర్యుల యఖండత్యాగ కళ్యాణ వి
శ్వాసోద్రిక్తత రాజసేయ దగుస్వేచ్ఛాఘరి శ్లాఘించుమా

స్ఫారబలాభిమాన విపశత్వము సంగర రంగములో
జెరిచి దేశదాస్య విషబీజము ద్రుంచి యశం బొసంగెడిన్
వీరులరక్తపూజల గభీర నిసర్గమహా స్వశౌర్య సం
స్కారముతో విభాగలును జాతి నశింపని శౌర్యవృద్ధితో

భావియుగ ప్రజావాతము ప్రాప్త ప్రాణములొంది ప్రజ్ఞతో
జీవితగాధనం తముజేసి స్వతంత్ర జయానుభూతి సం
భావనగావ్య గర్భముల భానలు వీరులదివ్యగాధ లెం
తేవినుతింపభావ్యముల దీప్తశక్తుల ధారవ యుచున్

ఎ దేశంబు ప్రతాప వీరసుత సింహేంద్రంబులుం జూపు ప్రి
జ్ఞాదాక్షిణ్యత కుబ్బి భక్తిమెయి బూజాగౌరవాధిక్య పు

ప్పావమల్ గానుక పెంపు దెచ్చియిడి ప్రఖ్యాతిన్ ప్రపూజింపదో
ఆ దేశంబు నశించిపోవునను వాక్యంబుల్ నిజంబన్నిటన్

బాలుని వీరగాథలకు స్వాగతమిచ్చిన నాగులేటిలో
దేలి ఘనీభవించి నినదించి విహారము సేయు వాడి ఖ
డ్గాలు భజించు కార్యము పునంబున జెన్నుని కోడిపుంజ రా
గాలకు మేలుకొన్న యది కాంతిలి యాంధ్రము శౌర్యవృష్టితో

ప్రాజ్య వివేకశక్తి పరిపాటి జ్వలించు మహా బ్రిటను సా
మ్రాజ్యపు సార్వభౌమునను మాటల మంత్రము బీటిజేసె యే
వ్యాజ్యము లేక రక్తము వెలార్పక శాంత దివ్య సర్వ సా
సామ్రాజ్యము నందుగో గలిగె మాన్యుడు గాంధి విరాట్ మాత్రలో

ప్రజల శ్రేయోభిలాష సంప్రాప్తి కొఱకు
వినువక శ్రమించు వారంత వీరవరులె
జాతి వృత్తి వృద్ధి వీరజాతి రక్త
బలము పెరువుగ నుపయోగపడట నిజము

వీరాగ్రసరుడై జగంబునకు నావేశంబు సంధించి దు
ర్వార ప్రాభవ శాసన శ్రితుల నాలాపించి సృష్టించుచు—
హాహాకారిగ బోరి రాజలెడి నెహ్రూవంటి జ్ఞానప్రజ్ఞా
వారా — గనమెట్టె దేశచరిత— గాలించి తర్కించి —

భారతదేశ దాస్యముల బద్దల జేయ విదేశమేగి వి
స్ఫారత గోష్ఠహాస్యముల సైన్యము బ్రోగొనరించి వెగ్రితో
వీరులచే బ్రమాణములు వేలకు గైకొని తీవ్రదృష్టితో
బోరె బ్రపంచమూగగను బోసు మహాత్ముడు సంగరంబుతో

అక్షయ్యంబగు శక్తిపుంజముల నాహ్వానించి యుద్రేక దీ
క్షాక్షాత్రంబున భారతీయులకు స్వేచ్ఛాస్వర్గమిప్పింపనై
శిక్షల్ బొం వధింప గా బడి జయశ్రీ గొన్న వీర ప్రభా
కర్షా దక్షతవేడి పొంగులిడు రంగా ధీరుడు గాకృతిన్

విసువంచు నొకనాడు వీరేశలింగము
సంఘ సంస్కరణ ప్రశస్త విధుల
వెదజిందు రఘుపతి వేంకటరత్నము
నాయని సందేశ నవ్య ఫణితి
గొలిపంచు నొకనాడు గురుజాడ జాతీయ
గీతాల గోతాల కెంపు లేరి
బోధించు నొకనాడు పూర్వ సంస్కర్తల
యని వార్యకష్టకావ్యాలగుట్టు

వీరనారీమతల్లుల వీరదృష్టి
విలువ బడి కర్తి తుల దూచి విస్ఫురించు
విజయరణభేరి శ్రుతులశబ్దించిపాడు
ధీరుడై రుద్రుడై శక్తి దీర్చిపోసి

ఆవేశంబును నచ్చు ఘర్ద్ది సభలందత్యగ్రప్రత్యగ్ర సం
భావాతీత మరందమంజుల మహోపన్యాస ధారాఘనీ
ప్రావీణ్య ప్రతిపత్తి గుంభన లసత్ ప్రాభాత సౌజన్య రే
ఖావాల్లభ్యము దేల్చు శ్రోతలు ముగ్ధస్వాంతులై పొంగగన్

స్థిరులై భాస్యదఖండ పౌరుష మహోత్తేజ ప్రభాధుర్య సా
గరముక్ చిమ్మి చరిత్రవాణికి యశ కళ్యాణసౌధంబు సం

బరమొప్పారగ దిద్దితీర్చిన మహాప్రఖ్యాత రాజేంద్రులన్
నిరతంబున్ భజియించి వేడుకొనుచు నెంతే భక్తిపుష్పాలతో

ప్రమదోద్యానము పెంచి ఒ వ్యసను సామ్రాజ్యంబు భోగాల యు
బ్రిముక్కై వ్యర్థముగా వ్యయింపక సదా స్వాతంత్ర్యదీక్షా రణాం
కము బోరాడెడి వీర భారత కథా కళ్యాణితో రోష బీ
ఒము నాటించును గ్డ గ్ట వెనుకంజల్ లేని శౌర్యంబుతో

తెలుగుజోదుల కీర్తి విలసత చరితలన్
ముత్యాలపందిళ్ల బాజసేన
కండకండకు రౌద్ర గాథలు చెమరించు
ఖడ్గాల నెత్తు గఱకుడు
జీర్ణించి పోయిన శిల్పికళా దవి
క్రోశాలు మెఱుపుల గ నుకుదిర్చ
పాషాణతుల్యమై ప్రబలు పెన్పశ్యత
గూకటివ్రేళ్లతో గూలద్రోం

సామరస్య సమత్వ విశ్వాస మహామ
భరతసామ్రాజ్య మొకట బరగువఱకు
నిదుర బోనన్న శపథంబు నిగ్గదన
దే సేవాభిమానుడై దీప్తజెండె

కుమిలిపోయిన పేద కుక్షుల జెలరేగు
నాకలిమంటల కంపలించి
మానిన శల్య సమాధిలో నినదించు
కరుణ గీతంబుల గ్రా ి త్రా ి

బక్కచిక్కిన పేదవారల జగిజంపు
కన్నీటితో మేను కఱగిపోవ
నిజదేశ దాస్యంపు నిట్టూర్పు దుర్గాల
జెలరేగి శౌర్య తంత్రులను మీటి

కవి కుమారుల కన్నీటి కాల్వలంపు
దేశ దారిద్ర్య కథలను దిద్దితీర్చి
ముక్తి గలిగింప రోసంపు మూసయందు
పవలు రాతిరి శ్రమజేయ బాలుపడియె

కలమున జంటితేనియల గార్చి ప్రచండ విపద్దశార్తితో
మలమల మాడు భారత సమాజ విముక్తికై బంతమొడ్డి ది
క్కుల గబళించి రేగిన యకుంఠిత దుస్థితి నాపనెంతయో
దలకొన రక్తవార్నిధుల దాటగని క్షతి రవంత లేకయే

దేశసేవతో నూరిన నాశరేఖ
సహృదయము నాథునిక రాజ్యాంగ సంస్థ
లనెడి గ్రంథంబు వ్రాసి కళ్యాణ శుభము
తోడ గైసేసె దేశ భక్తవరు బెంగ్లి

రైతు రాకేంల్ల కథల పరాభవముల
జూచి మోర్వక కన్నీటి సోన గురిసి
ప్రతిభ రైతాంగ భజనాళి గ్రంథ మొండు
వ్రాసి వీరాంకితము జేసి వాసి గాంచె

క్రాంతి పత్రికాలయము దర్శనము జేసి
అదిరి యిద్దిమా విప్లవ యంత్రగేహ

మా యనుచు బోసు వీరుండమానుషగతి
ప్రశ్న జేసె నాచార్యుని ప్రభ నుతించి

మందేశ్వర వీరాంకిత
మందిరము దెలిచె ననంత మార్గవథత్యా
నందము గొప్పూర్వరు పురీ
సుందరి స స్వాగతంపు స్తోత్రము లోస గన్

వీరారాధన సేయుచు
నూరూరున దిరిగి ప్రజ మహోద్రేకముతో
బోరాడిరెచ్చగొట్టుచు
కరత్వమునచ్చు బోయు దీకొన దీక్షగ

రైతాంగ విద్యాలయము

వీరుల దేశనాయకుల విప్లవమార్గ విగ్రహంబులన్
దీని భజించుచుండు వెనుదీయక దేశము ప్రేమనిత్యమా
హారమొసంగు రైతుల సహాయ మొకింత దలంచిచూడగా
నేరని భారతంపు ఎవి నీంకి కారణ సూత్రమెట్టిదో

కర్షకుల కష్టసష్టాల గనికరింప
ఆంధ్రహాలిక విద్యాలయం బొకండు
ప్రీతి నిడుబ్రోలు పురిని స్థాపితము జేసె
వివిధ విషయాల మర్మాలు విపులపఱచె

దీని ప్రాముఖ్య విషయ సంగీప్తి గాంచి
మహామ బంజాబు బీహారు మధ్య రాష్ట్ర

ముందు రైతాంగ విద్యాలయాల గొన్ని
ఘనత నెలకొల్పి నారు రంగాను బొగడి

రాజకీయ విద్యా రణరంగమందు
విజయఢంకా నినాదంబు విస్ఫురించు
వీరవరులెల్ల నాచార్య దూరదృష్టి
ఫలిత మేయని వచియింప గాడియగును

వయోజన విద్య

ప్రజల కష్ట పరిశోధాల బాలశమ్మి
దేశమునకు క్షేమంబు సందిగ్ధపఱచు
మన్నన ప్రభుత్వ దేదీప్యమాన రత్న
ఖచిత సింహాసనమున సంక్రమణ సేయు

మననీయ మహిత చరితుడు
శనివారపు సుబ్బారావు స్థాపించె వయో
జన విద్యావర రాజ్యము
మునుముందు మహాంధ్రదేశ ముఖ్యు ల మెచ్చన్

మీ దట -

కోరి వయోజన విద్యా
సారఘనసారంపు మధుర జలబిందువు లై
భారత దేశీయార్థిక
భారము దొలగింప రంగ పాల్పడె ప్రతిక

వ్యాసముల గద్దర ప
వ్యాసంబులలో ఋషిశాలి కావలి తోడ్తో
దేశమునందాందోళన
జేసెను పాలకులు శ్రద్ధ జేకొని మొగ్గెన్

1922 సంవత్సరములో వయోజన విద్యా సంఘము నొకటి
స్థాపించి అందు దీపకమగు గ్రంథంబుల మూడింటిని సరళ
మధుర శైలిలో రచించెను శ్రీ దేశబంధు అయ్యదేవర కాళేశ్వర
రావుపంతులుగారు శ్రీ గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావుగారు రాయసం
చంద్రరావుగారు శ్రీ లోకసకొండ సుందరరామయ్యగారు మరికొందరు
మహాపురుషులు వయోజన విద్యా సాధనోపయోగగ్రంథంబుల వ్రాసి
ప్రకటించిరి ఆచార్య రంగాగారు వయోజన విద్యావ్యాప్తికై ప్రధాన
స్థానము వహించి ఎంతో శ్రమించి సేవజేయ నారంభించె వీని
సా. శ్రీమతి వీర భారతీదేవిగారలే

1913 లో స్వగ్రామమందాంధ్ర సారస్వతీ గ్రంథాలయమును
బునరుద్ధరించెను

1930 లో భారతదేశమంత పర్యటన గావించి గ్రంథాల
యాలనుస్థాపించె

923-27లో విద్యార్థులమధ్య సోషలిస్టు అధ్యయనకేంద్రా
లను మద్రాసులోనేగాక ఆంధ్రలో పట్టణంబులందు స్థాపించెను

1933 లో డిశంబరు 23 తేదీన నిడుబ్రోలులో రామానీడు
వయోజన విద్యాలయమును మహాత్మునిచే స్థాపించెను

1934లో ఆంధ్రకైతాంగ విద్యాలయమును స్థాపించెను
వెయ్యిమంది విద్యార్థులకుపైగా పట్టభద్రులనగా తయారుజేసి దేశ
సేవాకార్యసాధనకై బంపెను వీరియందనేకులీ నాటాంధ్రరాష్ట్రంబున

చేరెన్నికగన్న నాయకులుగ విలసిల్లిరి. ఈయన మార్గమవలంబించి కమ్యూనిస్టులు 1937 నుండి తమ విద్యాలయాలనొన్నింటిని స్థాపించిరి.

ఒరిస్సా, పంజాబు, మధ్యరాష్ట్రాలు, బీహారు మొదలగు రాష్ట్రంబులవారాచార్యుని పద్ధతి ననుకరించి, రైతాంగ విద్యాలయాలను స్థాపించిరి.

కీర్తిశేషులు శనివారపు సుబ్బరావుగారి మంత్రిత్వముతో నాంధ్రరాష్ట్ర వయోజన విద్యాసంఘమును 1936 లో స్థాపించెను. ఈసంఘము తరఫున 1938లో మద్రాసు కాంగ్రెసు ప్రభుత్వమునకీయబడిన వయోజన విద్యాప్రచారక ప్రణాళికను ఆచార్యరంగాగారలే తయారుచేసిరి, ఈ ప్రణాళికను డా॥ పట్టాభి సీతారామయ్యగారలు హృదయపూర్వకముగ నంగీకరించి.

1937 లో అఖిలభారత వయోజన విద్యా సభలో, ప్రముఖ పాత్రను వహించి, దానికి జాయింటు సెక్రెటరీగాను, పిమ్మట వైస్ ప్రెసిడెంటుగా నుండెను.

1938 లో మదరాసు రాష్ట్ర వయోజనవిద్యా సభవారు, వయోజన విద్యాప్రచారమునకు, యీయన సేయుచున్న ప్రత్యేకమైన తీర్మానములతో నుగ్గడించిరి.

ప్రాథమిక విద్యాప్రచారమున కీయన యిచ్చిన అమూల్యాభిప్రాయమునకు, అంతర్జాతీయ కార్మికసంఘ డైరక్టరు బట్లరుగా రెంతగానో ప్రశంసించిరి. విద్యార్థులకుగాను ప్రత్యేకముగ పౌరసత్వ కళాశాలను, విద్యార్థి కాంగ్రెసుద్వారా నడపడాని కీయనయే ముఖ్యకారకుడు.

బొంబాయినగరమం సేయన స్థాపించిన పౌరుసత్వ కళాశాల యం దధ్యాపకునిగ నెన్నుకొనిరి

ఎడ్లపల్లిలో అవనిగడ్డలోను ఆంధ్ర విద్యార్థి కాంగ్రెసు అధ్వర్య క్రింద 1945 లో 1946 లో జరిగిన పౌరుసత్వ కళాశాలకు ఆచార్య రంగాగారే ప్రధానాచార్యులు

కీర్తిశేషులు శనివారపు సుబ్బారావుగారితో గలిసి వయోజన విద్య భారతదేశీయ విద్యోద్యమము లను గంథములను నాంగ్ల భాషతో రచించెను

వివిధరాష్ట్రంబు లీ వయోజన విద్యావిధానముల నంగీకరించెను కీ శే శ సుబ్బారావుగారు స్థాపించిన వయోజన విద్యా తంత్రంబును సాగుజేసి ఫలితమునకు దెచ్చినవారియందగ్రగణ్య డాచార్యరంగా యనియే నిశ్చయముగ జెప్పవచ్చును

కతలై నిల్చిన హైందవ ప్రజల దుఃఖధ్వాంత నిశీథిక ఎ
ద్వతి బృందంబుల బ్రద్దలింప ఉదయిచ్ పారించి విజ్ఞాన శో
భిత శక్తిన్ గణనీయ కార్యతతులన్ బ్రీతిన్ బచారించుటన్
వృతి సూత్రాతల నాశ భోగ మహామున్ దేదీప్యమానాకృతిన్

★

సాహిత్య సేవ

చవులూరించును సర్వమంగళ యశస్సౌదామినీ కాంతితో
దివినాడించుచు విశ్వమానవ ధరిత్రిన్ శబ్దవీణా సుధా
శ్రవణీయైక రుతంబులన్ విలుచు భాషాదేవి బూజించు మా
నవుడే పూజ్యుడు దేశనాయకుడనంత ప్రాజ్య ప్రావీణ్యతన్

రసహృదయంబుతో మృదువిలాసము చిప్పలు భావ నైపుణిన్
విశద నిసర్గ సమ్మద వివేకముతో మహనీయ శోభతో
విలుపక సాహితీ సతిని విశ్రుత భక్తిని పూజసేయగా
బూనగెను రంగనాయకుడు పూచిన తెల్ల గులాబి పూలతో

ఎన్నియ కావ్యాల నవకంపు తోటలో
రాణించు శబ్దాల రాసిబోన
తీర్చిన నదరైన తెలుగు కమ్మ గద్దెల
వలపూరు తలపుల మొలకలేరి
భట్రాజు మొనగాని భావాల గనిలోన
బలమైన శ్లేషార్థముల గ్రహించి
శ్రీనాథ విరాజు జిలుగు కైతల సాని
పరువంపు మెరుగుల బంల్లికే

పెద్దన ధ్వని కలముతో ముద్దులాడి
మలయు టత్తిరు చినుకుల జలుకరించి
తెలుగు దేవి డీ మొగసాల కొలువుసేయు
కైతి కన్నియ కాటుక కంటి జ…

విశ్వభారంల దేవి సవన దివ్య
చిత్రములకద్ది తద్బిబ్బ జందుచుండు
పూర్వకవిమత్త గజముల పుంకరింపు
శైలి సముస్సలర్పి చి సంతసించు

పూర్వ సంచకావ్యము పోశిష కెంతయు హాయి ఇందుచు
నవ్యసమత్వతత్త్వ వివశత్వము్తోడ విమర్శ సేస గం
ర్యులు మద్బగో హెలు గు ధర్మరసెక సూన భావనా
పర్వములు వెల్బు పరివ్యమనోజ్ఞ వ్రిసంశక్తచే

తెలు గు వసంబులా బయుకుదేటల జొంపపు దిండిప కుర్ కో
యలయి భావ తులు నుంచెడి సవ్యవంచి కావ్యాన్
లియుచు త్య ందుస్త్రం గ్రిందరితె వాకుటల మేళగించి డ
క్కులవలుంచె కొన్ని దెను క గోటయి స్వాగత మిచ్చిరెము + X

జలు గు గవిత్వవైఖరుల మసాబంగు మరంద భావనా
విలసిత కావ్య సౌధముల వేదుకతో దమిమల్లెచెండ్లతో
కులుకు నమస్సు కొంగ్రి గోమలికాటుక కంటిచూపు ము
ద్దుల వరియుంచి ముక్కడ నాలును సోలును విభ్రమంబుతో

అలద్దంతుల వంచి పండితుల దివ్యతజ్ఞాన భోగాంక రా
లక్షిడించిపరిష్క తెగలకు రాహుల్ పాసి విద్యా ఫకీం
దుల్రిల ఉన్పించి మహాయశోవి వ సంత పాంతరంగాన భా
నుదించగా గణపీయ కార్యముల న శ్రీ లోక పూజ్యంబు చా

శద్ధ మాధుర్య పముల నాంద్రనింప
యందరు నయత్రె న్యుత విద్యాలం

4

పది భాషల్లు గద్యను వ్రాయనేర్చె
పండిత కవీంద్రులెల్ల విభ్రాంతి జెంద

చెలిమిన్ జక్కవ కుంకుమాగముల సంగారించి క్రొంజాయ ని
గ్గులు వెళ్గొం దిడి జాబిల పసడివాకిళ్ల సొంపు నింపంగా
లు గుం గైతల క్రమ వెద్దలు దేశీ సౌ దిగ్దెశ భూ
ముల వాయిం దిరుగాడు తప్పిరి భ సమ్మోదంబు ఘమోస్థలీ

గుంపులు కెంపుత్త మెదలు కోటల పైకొను రాజయ సూ
ర్యెంపు రహస్యభావ నినదంబులు సారకు పొంగి పొర్లి రా
ణంపుల తో జరిత్రలుగ నిగ్గులు దీతి తెలుంగునాటిలో
సొంపెసలారి దిక్కులకు శోభ దనర్చను పగ్గ జాయుమున్

అలు గుబ రలందు బుప్పదేరుల రవ్వలపట్టు పాన్పుపై
గులుకు పసందు క్రొందెళుకు సింధుముపం దిలకంబు దిద్ది సం
పుల నెద జందు బడ్డయు పూచిన భవ్యపడి గామ్మ వీచి వ
రిల్లు కవితాసతీమణి ప్రేముడి మొక్కను ని రంబుతో

ప్రవాసనిగ్గళ దివ్యతేజముల సంభారంబు వాటాడ్డ నం
వా రంయుల వంటి పండితుల దీవ్యత్ ప్రజ్ఞ శ్లాఘించి క
రికి స్థానంపడి విశ్వవిద్యాల రశార్వ్యా గెల్పు జెంపాల భా
గ్యకథా ప్రాంచన రంగనాయకుని పూజ్య జ్ఞాన మాశ్చర్య మా

పొట్టకు లేక సత్కృతుల భూప్రకాంతి మప్పగించి లో
గుట్టగ గాలముం గడుప గోరుట కంటెను పూజ్యుడై కవుల్
చట్టుల ప్రబ్బలించి వ్యవసాయము సేయుటె ధర్మమన్న స
ద్ర్మాన్యగు పోతరాజ కవిమాన్యుని ప్రస్తుతి సేయు భక్తితో

నల్లని మబ్బు బాలికలు నవ్వుచు నాకసమావరింపగా
జల్లగ వీచుగాడ్పుల శాద్వలమల గరిపూలపై
మెల్లగ నాడుకొంచు మితిమీరి కులాసగ ఎంకిపాటలన్
సల్లపనంబు గాడుకొను చంకల గొఱ్ఱెను పొంపోవుచున్

ప్రజల సామాన్య సాంఘిక గాథకముల
కూర్చి చిత్రించు కవుల వాగ్గుంఫితముల
కెంతయే సంతసించి నితాంతభక్తి
దనివిదీర్చించి ప్రేమింప దారసిలును

భావయుతమ భక్తి బ్రకటింప హరిజన
నాయకుండు నవల నవ్య ఫణితి
బల్లె యారి నవల వ్రాసె యాంధ్రీకృతము
నమ్మబోసి గ్రంథమందు కొనిరె

కర్షక చరిత్ర కర్షకజ్ఞవి
పల్లెపట్టు కావ్యాలకు పరిచయంపు
వాక్యములవ్రాసి బ్రహ్మాండమైభవము న
దేలినాడు తత్కవుల గీర్తించినాడు

రాజకీయ యుద్ధరంగాన గంటలు
వేయుచున్న యాంధ్ర వీధులందు
పలుకు బూవు జాణి పాదాల భజియించు
మార్గమెంత యే ని మాన లేదు

మవ్వంపు బలుకుల పువ్వులపుప్పొడి
వలపుగాడ్పుల సెజ్జ బవ్వళించి
పరువంపు నాజూకు భావాలతోరంపు
వజ్రాల పందిళ్ళ బరువులెత్తి

పరిపక్వ రససుధా వార్ధి వీచీఝరి
కామాలికల పొత్తు గావించి
పరువంపు నవకంపు మెఱుగారు తొలుకారు
వెలుఁగు తీఁగలతోన మేళవించి

తెలుగు పొలమున నగిషీ దీర్చి దిటవునింపి
కమ నైతం నత్తావి గుమ్ములందు
దవిలి కొసరి ప్రభావ తములాడు
కొనుమ ముగ్ధనై సంతోషమున నూగు

అర్థిక శాస్త్ర గ్రంథంబులను జాతిపక్ష ఖ్యాతి గ్రంథంబు లనేకములు రచించి తెలుఁగులకు నైక కాంతుల కవ్యాగమా చైతన్యము ప్రసాదించె

ఆంధ్ర గ్రంథాలు

1 ఆధునిక రాజ్యాంగ సంస్థలు
2
3 హరిజన నాయకులు
4 నైతికూటి ప్రజారాజ్యము
5 పా స్థాన్

ఇత డెన్ని గ్రంథంబులఁ జేని ప్రతిభ
వ్రాసినను వ్రాయుచున్నను వాస్తవముగ
ప్రతి పదంబున ప్రత్యక్షరంబునందుఁ
గానుపించు తెలుగు జనరక్త విశ్వంబు

హరిజన నాయకుడు

ఏ నరపుత్రుండని జగతింగనని మనుష కావ్య కన్యకో
ఫాలకాంతియు బాప్పజ నీరత కండెడి నీచజాతి దు
ర్వ్యాకరణాకర్ యథావిధిగ ద్రావిడ సమ్మెక్యము గూర్పనెంచెనో
పోరుకు భారత ప్రజ ఋణికినచ్చిన గోకాపంచమున్

నానాదేశలుగా భ్రమించి విజ్ఞానాస్త్ర శాస్త్ర కళ్యాన సస్యా శ్రీ
వంశం జగ స్పృహనేతా శక్తై హర్షించి కనుంగు
శ్రీమన్నారాయణ వరాంపల్లి నానా లన్ వివరించె వి
జ్ఞాన జ్యోతిరా గారుశ్రీ సుజను ప్రేమించిన సకల

వ్యాసములు

విలువ కలిగిన మహాత్ముని కృతములుగ
ప్రబలుచున్నవి వార్త గర్భముల యందు
కన్న పుష్ప విరులు పుష్పమ్ము తాళ్ళ
రాలుచున్నవి యడవి వికాసములుగ

ప్రతిభావంతులు దేశనాయకులు సద్వ్యాఖ్యాక విద్యా మహా
నుకై నాంది నడచి పోయినదు న్యాయ పరిష్కారణం
గలుగు శోకపు దేశ భాగ్య తపు భాగ్యా లక్ష తత్త్వవేత్తనా
గని నాలోచన సేవ కర్మంగు పతాక కంకణము మహిమమున్

దేశసేవా ధురీణులా శ్రీమహితుల
కష్టము గ్రహించి హృదయము గావింప

మరచిపోయినవారి సమాధినైన
భక్తి బ్రాజించి ఋణము దీర్పంగవలయు

శక్తిగల మహామహుల పరిశ్రమ భూరి
రణ పుంజాల జ్ఞాన సంకీర్ణ మహామ
హెనుగ దోహద మొసగ దిగ్విధులందు
జగావింపవలె దేశము కీర్తి కొఱకు

అనుచు దేశభక్తుల సత్పరిశ్రమల గాని చూడుచు వారివారి యుద్ధరణ కొఱకు వార్షికోత్సవంబు జరిపింపుము—

రైతు జనాభ్యుదయార్థము
రాత్రియు బవలును వ్యాసరచనారటకో
నీతుల సూక్తుల తతితో
గొతుగ సేవలును యలో బడె బీరీ

జమీందారీ రైతు ఉద్యమము

భరత మోసగించి వెనుగియని ప్రజ్ఞను సందడించి వి
స్తార ధనంబు కాలికుల దగ్గఱ నేర్పున సంగ్రహించి తే
జో రమణీయ వస్తువుల శోభలతో దులదూగుచుం జమీం
దారు లహంకరించి మది దప్పిరి యుత్పలి తాగ్రిక గోత్రులై

వారియొత్తిడి గాటంపు బాధలకును
దద్దరిల్లుచు రైతులుద్దండ గతిన
తిరుగబడి పెద్ద గల్లంతు జరుపుటయును
మాన్పకుండె బ్రిభుత్వంబు మాపుజేయ

వ్రాటకొవ్వులచర్యల నీటుమాప
సతిసమర్థత రూపించి యిచ్చె బోల
రాజ్య రహస్య తంత్రముల బోనిం
రైతు పక్షంబు వాదించి రచ్చలందు
జయము సాధించి హక్కులు సంపాదించె

రీ సెటిల్ మెంటు ఆందోళన

ఉభయ గోదావరీ కృష్ణా మండలంబుల రీసెటిల్
మెంటుకై మద్రాసు గవర్నమెంటు హోన్సువరు అనునొక
యుద్యోగి ని నియమించెను శ్రీవారు

మండలత్రయంబు దిరిగిమానసీయ
భూమిఛాయ బరీక్షించి పూర్వమున్న
మొత్తమునకు రూపాయకు మూడణాలు
శిస్తు బెంచి సిఫారసు జేసె వోరె

ఈ సెటిల్ మెంటు ప్రతికేవగించి
ప్రభ దండు నారాయణ రాజుతోడ
నాంధ్రకేసరి యాధిపత్యమున గొప్ప
గోల చెలరేగె రాష్ట్రంబు గుబ్బటిల గ

అయ్యదేవర కాళేశ్వరావువరుని
తోడుతోడ నారాయణరాజుగారు
పటిమ శాసనసభల రీసెటిలుమెంటు
విషయ చర్చను జరిపె నాశేశమన న

అదుప్పై నా రిపోర్టులోని యంశంబుల విచారించుటకు శాసన సభ్యులతోగూడిన యొక కమిటిని 1928 సంవత్సరము నవంబరు 29 తేదీన ఆరోగ్యస్వామి మొదలియార్ అధ్యక్షతక్రింద ప్రభుత్వము వారు నిర్ణయించిరి భూగోళమందార్థిక శాస్త్రమందధిక ఖ్యాతినార్జించిన శ్రీ రంగాగారిని 400రూ వేతనము 320రూ బేటాలతో నెన్నుకొనుట కంగీకరించెను శ్రీ జాస్తి రామకోటయ్యగారిని ప్రెసిడెంటుగాను మరి 35గురుద్యోగుల నెన్నుకొనిరి అధికవ్యయప్రయాసలతో మండలత్రయంబుల బర్యటనంబుగావించి 103 గ్రామంబుల యార్థ విషయ రహస్యంబుల విచారణజేసి రైతులకష్టనష్టముల ప్రభుత్వమునకు తెలియజేసెను ఈయన పరిశోధించిన రీతిగా నెల 1టికి 100టికి 12రూ యవడ్డీతో యరము 1టికి 100రూ అప్పుతోనున్నదని తేల్చి తెలియజేసె నాటికమిటీయందు నిశ్చయించిన పెద్దలుగూడా మూడుజిల్లాలు తిరిగివిచారించి యిదివరకున్న రేటుయే మంచిదనియు దీనిపై రేటునుపెంచుట నుచితమనియు వెనుకటి రేటునే తగ్గించుట న్యాయసమ్మతమని సిఫారసుజేసిరి ప్రజాప్రతి నిధులుగావించిన రిపోర్టును గాలదన్ని తమయధికారిచెప్పిన చొప్పున అదనముగా శిస్తును వసూలుచేయుటకు ప్రభుత్వముత్తరువులను జారీచేసెను రైతులకు ధరలు తగ్గుటచేతను గ్రామ్యలిరైతుల రీసెటిల్మెంటు ఆందోళన ఫలించుటచేతను కాంగ్రెసు నాయకులు రైతుసంఘమువారు తీవ్ర గందరగోళము చేయనారంభించిరి శ్రీ మాగంటి బాపనీడు గారు శ్రీ మందేశ్వరశర్మగారు శ్రీ నారాయణ రాజుగారల యధ్వర్యాన ప్రచారకుల తయారు చేయునిమిత్తము పక్షము దినములొక పాఠశాలను స్థాపించి శిక్షణయిప్పించెను సత్యనారాయణ మూర్తి బి ఎ విడి బలరామకృష్ణయ్య బ్రహ్మయ్య శ్రీమతి మధుసూదనరావు తెన్నేటి సత్యనారాయణరాజు ప్రభృతులు ఆచార్య రంగా అధిపత్యమున తీవ్రముగ నాందోళనరేపిరి 1931 నవంబరు 1 తేదీ సెటిల్మెంటు వ్యతిరేకముగ నేర్పాటుజేసిరి ఆంధ్రదేశమందన్ని ప్రదేశములందు సభలుజేసి యధికమైన పన్నులకొరకై సమ్మతిని జాటిరి ఈ యుద్యమమును విజృంభింపజేసిన శ్రీ తిరు

మలరావు గారున్ను మొదలగు 9 మంది నాయకులను ప్రభుత్వము నిర్బంధించినది అంతలో శాసనోల్లంఘనపు గోలలు చెలరేగుట యీ ఆందోళన యీయాందోళన యందంతర్లీనమైనది ఈ ఆందోళన ఫలితముగ రైతుసంఘాలు గ్రామ గ్రామమున నెలకొల్పబడుటయే గాక హెచ్చించిన పన్నులను నాపివేయబడెను 1928—29 బార్డోలి ఆర్థిక విచారణ సంఘమును 929—1930 ఉభయ గోదావరీ కృష్ణా మండలంబుల యార్థిక విచారణకమిటీ గవర్నమెంటువారి సెటిల్మెంటు విధానములోని తంత్రిమంత్రింబులు ప్రపంచంబునకు వెంటనే ప్రకటింప బడినది

లండను ప్రయాణము

భావిభారత సామ్రాజ్య పాలనమును
గూర్చి చర్చించి శమలించు కొనుట కొఱకు
ప్రథమ రౌండుటేబిల్ సభ లండనుపురి
జరిగె గాంధిమహాత్ముని సమ్మతమున

భారతదాస్య పాశముల బాపి స్వాతంత్రత బొందు నాసతో
భారతదేశనాయకులు వందలువందలు ముందుముందుగా
స్ఫారబలాభిమాన వివశత్వము లండను పట్టణానికే
తేరి మకాము చేసకొని తీరిరి వాదనలందు బాల్గొనన్

మన ఆచార్యుడు రంగనాయకులు మున పద్ధైర్య సంభ్రమాన లం
డను కేతెంచెను రౌండుటేబిలు సభా రాజేంద్రము వాదోప వా
దనలందున విజయంబులంద గల తంత్రజ్ఞాము జూపి పో
టిని కూలార్చెను సమనాయకుల బీటిక్ జేసి రవ్వంతలో

అడవుల సందర్భమం దాచార్యుని యఖండకృషి

అడవులు భారతప్రజల కా శ్రయమై తగినన్నినాళ్లు దుం
గుడుకులు లేని సౌఖ్యవసతుల్ గలి గెన్ బహుజాతి పచ్చికల్
డుపులు నిండ మేస యుడ ంబుల రీతిగ గవ్మ్రుతరముల్
గిడవల నిండ బిండి కడగిండ్లను దీర్చ ముదంబు గూర్చ గన్

యము ని రైతు జనసంఘు విపత్తుల గంట జూచి యా
ప్యయుత శాస్త్రజాండముల బంచి ప్రభుత్వము సమ్మతింప బం
య యతి నష్టమేర్పడచి యాకలి దీర్చెను గోగణంబు దీ
యువు లంది వర్ధిలి విహారము సేయుచు భాగ్యమాయగన్

అల మునిస్వామినాయ డధ్యక్షు వీతి
లచి రంగ సెక్రెటరిగా గలసిమెలసి
వరి కృషి సల్పి రైతుల దిగులు బాపి
ప్పిడచరి వ్యవసాయ విధుల నెల్ల

చేనేతవారికి చేయూత

వస్త్రవిద్యం గెలుపొంది విజ్ఞవీరు
డెప్పుడు దారిద్ర్యదేవి దృష్టి
 స్యళ్యాణ సంపాద్త తోడ
ల్లి తూగను దశదిశల్ తొలగింప

పింఖు నారిబట్టలను వాల నేయ చు దక్షమై
పుల వన్నె పంటలను పూర్తిగ ధాన్యము గొట్ల నిం

దల బ్రతికించు త్యాగగుణ తత్పరతన్ బలె భారతంబు భూ
తలమున మిన్నయన్న బిరుదంబులు నిల్చెను శాశ్వతంబుగన్

మిర మగ్గంబుల వల్ల నైకొనెడి దౌర్భాగ్యంబు తన్మూలముక్
సరదాగా నరుదెంచు కష్టముల విస్తారంబు దేశీయ రా
ష్ట్రరమా దేవత పంపు మేలుల సుధామ్నాయంబు జర్చించి భా
సురతన్ బాగము నేర్పు నేతపనిలో శోభించు ధర్మంబులన్

చేనేతపనికి వలసిన
మానిత వస్తువుల నూలు మగ్గంబుల ని
చ్చెని ప్రభుత్వ సహాయపు
బాలిక నిప్పించె శక్తియుక్తుల తోడన్

క్షామబాధితులకు సహాయము

సిరులకు పాలవాలము ప్రసిద్ధి వహింపగ జలు ధాన్యముల్
మురువున గొల్ల గూర్చుకొను మూలమెఱిగిన భారతంబు దు
ర్భరమగు క్షామదేవతకు బానిసమై బలియై సదా వృథా
మరణ సమాధి గర్భగృహ మార్గాన సాగెను విప్లవాలలో

మన ప్రాచీనుల స్థైర్య ధైర్య విలసన్మార్గ ప్రభావంబు పా
వన దాతృత్వ యశః ప్రసన్న ధన భాస్వద్దివ్య సౌభాగ్య వ
స్తు నవీనత్వ సుఖైక చిహ్నకల నాస్తోకంబు జర్చించి పా
డిన భూలోకము నేగ నోర్చ గొనియాడి గీర్తిని స్పందిత—

అన్నపూర్ణ గృహమునం దన్నమే కరు
వైనదన్న యుగుల నఖిల భోగ
భాగ్య వస్తుతాని బండించు భారత
మాతృ గృహము కామ మార్గమయ్యె

నిన్న మొన్న —

ఎన్నిన యుద్ధమేఘముల గర్జించిన భ్రాంతపరిబల్
అన్నము రామచంద్రియని యాకలిబాధల కోరలేక యా
పన్నత జీర్ణదగ్ధమయి భౌతిక దేహము వీడికోట్లగా
మన్ననరాలి పోటురణమాత్రిములో జగజంపు జాలితో

దేశక్షేమముగోరి పాటుబడ నంతేశ్వ రూపింపగా
బాలిశ స్వ్యంబును జూపజంకుపడు కంటాక్ట్రరు దుర్మార్గులై
రాసుల్ రాసులుగా ధనంబుదిరి కూర్రత్వానకాజేసిబల్
మీసంబుల్ దెగదిద్దు చుందురు వృథా మేయంపువాగ్ధాటితో

ఒకనూరేడుల కంచనల్ నిలిపి ద్రవ్యోత్సేజ భాగంబు గో
ట్లకు హెచ్చించినగార్య రూపములు గంట్రాక్టర్ల మోసాన గం
ఎకు నాశంబగు పాలకుల్ ధనము గేటాయించి చేయింత్రు మా
నక వెన్నంట బ్రిజోపయోగమునకై న్యాయంబు బాధించుచుల్

అలిగిన మర్మదాంధతను నటిటు దిట్టుచు రోజుగొక్క మా
నెడు పనివాని జీతమున నెచ్చుచు రక్తమునాహరించి దుం
దుడుకున నేర్పడించిన మనోహర కాంతులు చెమ్మరించుచు
న్నడములు మాసిపోయెనకటా నిరుపేదల కంటినీటితో

దేశము సొంతమైన నెనుదీయక సర్వ వకీనదంబులన్
గాలి యానోట్టలనుగట్టి జలంబుల సాగుతో ధనా
వాసము జేతు మంచనిరి వచ్చె స్వరాజ్యము సింహపీఠికా
వాసము లభ్యమయ్యె బొరపాటున మానిరి పూర్వవాక్కులన్

ఎవడో కాటను ధర్మమూర్తియొకడెం తేబ్రజ్ఞ నింగ్లాండుకో
బవలున్ రాతిరి బోరిపోరి జయమున్ బండించి కృష్ణమ్మ నె
ల్లువతో నాంధ్రిని లోకపావనినిగా గ్రాంబూం హారాలతో
భువికీవించి చరిత్రివాణి శుభంబుల్ పంపె కుంభత్ప్రభ

అమ్మహాత్యాగమూర్తి దయార్ద్రహృదయ
సమజన్మించి ప్రాంతన చెరుటబొట్టు
ఫలము వెయ్యేండ్లు తెలుగుల పాలమంద
మలయు దేదీప్యమానసంపదలనించి

పరదేశస్థులకున్న గౌరవదయాభావంబు కార్యార్థమై
పరమప్రజ్ఞను దీర్చిపోసిన ప్రతిభావస్ఫూర్తి విశ్వాసధై
ర్యరసంబున్ నిజదేశవాసులకు రవ్వంతైన లేదన్న దు
ష్కరవాక్కుల్ వినసిగ్గు పైకొను న విశ్వాసంబు రేకెత్తుచున్

అమృతధారాపాతమందింతు గొండని
నందికొండ పలుపనంపుచుండె
కొల్లగ ధాన్యంబు గొలిపింతునంచు రాజ
పాదసాగరు వార్త బంపుచుండె
రతనాల గరిసెల రాసులు దీయింత
ననుగండికోట వాకొనుచు నుండె
అతులిత సౌభాగ్యమందింతు నని వచి
యింప మొదలిడె సిద్ధేశ్వరంబు

ఎన్నడింక కార్యంబుల కెలలదీఱ
ప్రజలయాందోళనము బాప బా నుపడు
క్షామరాక్షసి నరికట్టు సౌఖ్యవసతి
భరతమాతకు గలిగింప బడుట కొఱకు

కష్టకాల సంహారన గతులుమనకు
స్వాగతంబిచ్చె సంతోష స భ్రమమున
దేశము పురోభివృద్ధితో దేజరిలెడి
కార్యములనొన్ని జేయింప గడగవలయు

పండు పంటకు మించిన ప్రజలు గలుగు
భారతంబున వృత్తులు వేరు లేని
కారణంబున మామూలుగా వరింత్రు
క్షామదేవత లేటేట కావరమున

రువులు సంభవించెడి పుకారులు పుట్టిన తక్షణంబు న
త్వరగతి నా ప్రదేశముల దర్శనముఁ బొనరించి దులం
దరస ప్రభుత్వ పత్రికలకంపి ప్రసంగములిచ్చిసాయమున్
చురుకచేయ నూల్కొనును మాన్యుడు రంగయ దేశవృద్ధికై

నరసమగుధరలుత్పత్తి కొఱకు శ్రద్ధ
పురము పురమునచౌక డిపోలు సేవ
ని గు పద్ధతిలో క్షామనియతి కావ
ధర్మమంచునాదించి సూత్రముల దెలిపె

వంగవోల్ సీమ కఱవుచే బాధపడుట
గాలి క్షామనివారణ సంఘమందు

చేరి కృషిసల్పి జాయింటు సెక్రటరిగ
పశువులకు గడ్డివూర్తిగా బంచిపెట్టి
గడ్డిదొరయను బిరుదంబు గాంచినాడు

అరువదైదువేలెకరాల మెఱక నేల
పోరిపల్లపునేలగామార్పించి
మహిమ సమకూర్చి గుంటూరుమండలంపు
ప్రబలమైన స్తోత్రంపు టారతులబొంది

కరవురాయలసీమను గదిమినపుడు
కందులలోబులు" రెడ్డితో గలిసిమెలసి
ఘనత గల్లూరి సుబ్రావు గారి సాయ
మంది కృషిజేసి మిగుల ద్రవ్యంబు గూర్చి
తోడుపడినాడు పేదలు తృప్తిగాగ

కరవుపై జాగులోనిప్పు గ్రక్కువేళ
నా ప్రదేశంబు దర్శించి యలమటించు
క్షామ బాధితులకు బాటికరంవుదీర
ధనము నిప్పించెగ ప్రభుత్వంబుచేత

ఆంగ్ల రాజాను రాజవాఖ్యలు ము గను
రంగయకృతులయుగ నాంధ్ర మనజ మ
వార ఇప్పుసభ మ్యూజిల్లి పట్టమున
బ్రబల కంగ్రెసు నిర్వాహకగణ వ

1934—1935 సంవత్సరముల లో

నానారీతులుగా జయంబులను సంధానించి విద్యున్మహా
జ్ఞాన ప్రాభవరాసులన్ గురిసి యజ్ఞానాంధకారంపు శా
శానాదంబుల రేపు తామసతులన్ ఖంగారు గావించి యెం
తేనవ్యత్వము లంకరించెను రసార్ద్రీభూతభావంబులో

ఆదిమవాసుల కంద

గోదావరి గంజాముల
స్వాదుపులో మండలముల పడమర దిశలో
మేదుర పర్వతపంక్తుల
నాదృతి నొప్పారు తియ్యనగు ఫలములతో

కొండల ప్రాంతపు భూముల
కండగ జిల్లా కలెక్టరధినేతయునై
దండిగనేలును మంత్రుల
దండగలేమియును లేని దర్జా స్వేచ్ఛన్

ఇచ్చ కిరైతులు న్యాయపు
టిచ్చనువర్తించు చుందు రెంతయు భక్తిన్
మచ్చికను మురాదారుల
హెచ్చగు పెత్తనపు నలుగు లేల్బడి తోడన్

మిక్కిలి చౌకగు వీరల
చక్కనలభియించు వస్తుజాలము ధరయు-
దెక్కువప్రియమగు వీరల
కక్కరయగు వస్తుజా మంగడులందున్

౧౦ గా

వీరి యమాయక పద్ధతి
జూచి గొనిన మోసగాండ్రు జోక్కొట్టుచు వి
స్తార ధనంబు గ్రహింతురు
దారుణమగు మాయపనుల దండడిచేలిక

వీరినుద్ధరింప వెలసిరి వన్నెల
కంటిరాఘవయ్యగారు రామ
మూర్తికవివరుండు పుస లు రి కోదండ
రామయార్య వరు డు ప్రతిథ రం

ఎరి వలన గలు గు వెవ్వేరు లాభంబు
లంతెరింప నసడి యాశయమున
పాలకాళ్ళ పన్ని ప్రత్యే వ గ వీండ్ర
నుంచినారు నుద్ధరించ నె వి

ఆదిమ వాసుల చరితకు
ఖేదము బొడిగించి వంగి ముకి శ్రమతో
గాదుకొలిపెను బ్రిటిషుం
గాధిత శాససములగా చి 4 ప్రముఖులెన్నో

సెల రి కొండ జ తుల లీల లరు
వారి యార్థిక సాంఘిక పద్ధతులను
విలువు గ్రంథంబు రచియించి దిద్ది తి ఎ
మన మహాత్ముని మన్నన మును గడ చె

కొండ జాతుల వృద్ధికి గొదువ లేని
గా చెె రిచె చి త్తుయుసను

జన చైతన్య మొదవించి జెలుగు కీర్తి
ప్రసరించె భారత మాత భ్రమింప

కుల మతాదుల భేదాల గోడల గూల్చి
నా ప్రజలు నాదురక్తంబు నాయఖండ
భాగ్య భోగంబు లివియన్న భావమునను
త్యాగ మర్పించినవాడె మహాత్ము డలమి.

బర్మా యాత్ర

ధాన్యంబుల కట్టయై పసిడి గంధశ్రీప్రవాహంబునున్
వినుతింపంగల దాననిర్మలగుణావేశంబుతో విశ్వమం
డనమై భారతభూమినేస్తమున బర్మాదేశ మొప్పారు జ
కన్ని సౌందర్యము లీనువన్యలతికా కహ్లార షండాలతో

అప్పుడెప్పుడు దేశాన కావవాల్లు
క్షామరాక్షసి దెబ్బకు సన్నగిల్లి
ఆలుబిడ్డలతో గూడ నాంధ్ర సుతులు
వలసబోయిరి బర్మాకు బ్రతుకు కొఱకు

వలసబోయిన యాంధ్రుల వలగమంట
ద్రవ్యమార్జించి కొందరు దాత్రె చరిత
పదవులార్జించ చెమ్మట పదినట్లు
బాగు పడినారు కొందఱు ప్రతిభ గాంచి

అధిక సంఖ్యాకులునుగ దయనీయ పదిన
ఆంధ్రకార్మికజనవాళి కండగలుగ

య నాపుటపల్లి నారాయణుడు”
శక్తికృషి జేసినాడు విశ్రాంతిలేక

గాలి దరివ్యమూరకరమై కట్టలు కట్టలుగా గడించు మీ
స్త్రీలహాహాహాకారము రేగటచే గల గుండుజెంది
గృహ మైక్య సంఘము బలీయముగా నమరించి మించి కు
లలను బ్రసారి మదించిన దోపిడీనాపు దీక్షతో

అఖిల బర్మ కార్మిల సభాధిపత్య
సింహ పీఠిక దయతోడి జేత్రెగింప
మనవి చేసిన రంగ సమ్మతము జూ
గోవ యత్నించె భారతీదేవి తోడ

కొమ్ములు దిరిగిన మేస్త్రీ
లిమ్మగ ప్యాస్‌పోర్టు వాసి ఇయక దాము
క్లిమ్మోయి నాపిరి రంగా
యుమ్మి పడిన వారి యాటలుకుగు కించుక

కార్మికులు గోరు ప్యాస్‌పోర్టు కొకు వచ్చె
బర్మయాంధ్రుల కష్టాలగాపు నీకి
భారతీదేవిగారి కోప్పాప గకరం
జేరె రంగూను పట్టణ శ్రేష్టమునకు

వ్యతిరేకించిన మే స్త్రీ లోకంగా వ్యాపించి రంగాను స
మ్మతితో దర్శనముగా బొసగ్నియు మహా మర్యాదకో గొప్ప స్వా
గత సన్మాన మొసంగి వేడ్కమొయి పక్కా ప్రేమ రూపించి సం
శ్రిత భావం బాగ జనాజలక్ష్మి లాగా యారేగించిరత్యున్నతిగా

అఖిల బర్మ్మ లీల మహా భలు జ
యముగ జరిగించి మేస్త్రీ యోగడము ల
రెండి ఠ గిల యగచాల్ల దుండగముల
గా విజయంబు సమర్ధ్వ గా పడియె

రైతుకూలీ పరిజాలి కెందాలిల నెల్ల
దర్శనము జేసి వారివిధాన మార్గ
సూత్రముల నెల్లనారసి సుప్రశాంత
వాతెవు బోధించి గౌరవ ప్రతిష్ఠ గాంచె

హరిజనసేవ

మాదిగమాలలన్న గోలమాలిన వారను ఘోరమంత్రి స్వం
గాదునివేసినా డెవడో గాలిసు డైయది బీకిపై చుచో
నేది మర్లుమారునో అనే తెల పూనిన భారతంబు గో
లేదు కృపాశరోద్ధరణ లేశమవాచ్యులు సద్ధిజెందగన్

మనువ మానవజాతిని మానసీయ
ప్రతిభ బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రు
లంచు బంపిణీ జేసె యుగాది యందు
జగతి నా స్థితు పంచమ జాతి యంచు

స్మృతులన్ దిద్దిన పండితోత్తములు కొమిమ్మా జేసి తద్ధర్మ ప
ద్ధతులన్ బాత్తిగ మార్చి హైదన తెగన్ స్థాపించి యన్యాయ శ
గతలన్ నెత్తిన మోపి నూరి బయటన్ గాపాచి గల్పించి యు
ద్ధతి దాన్యంబుల కప్పగించిరి మహాంధీ బూత చేతన్మలై

ఆర్యులు రా ముందు భరతావని నేలిన సుప్రసిద్ధ భూ
వర్యులు మా మాదిగలె నాసన ధర్మము గప్పిపుచ్చి దో
ర్వీర్యము తంత్ర మంత్రముల నేంద్రము గర్వము స్వాభిమానపు
ప్రౌర్యము లేని నిమ్నజుల గాల్చెను భారత పూర్వ ధర్మముల్

ఆర్యుల ఘోరయుద్ధమున కాహుతిగా పడి మా మాదిగల్
శౌర్యము దివ్యరాజ్యము ను సొంతము వారల కప్పగించి
త్యార్య కలాపముల్ మఱచి దాస్య భయంకర జీవనంబు
ధైర్యము వీడి దైన్యము సదా రియు రిబయిళ్ళ గోడిలన్

యుగములు గొన్ని దాటినవి యుక్తము గాతులు నీచజా
వెగటు నదిట్టి దూరి వెలివేసి కారణ్యము నే టికైన జూ
పగలిగి సంఘధర్మముల బాటకూర్చి సమైక్య భావనా
ప్రగతిని నాదరింప గల పద్ధతి యోజనసేయ మేలగున్

సోదర దేశముల్ మనలజూచి పరాపక నవ్విజాలితో
వేదనజెందు పంచముల వృద్ధికి రక్తము గ్రుమ్మరించి వెం
కోదయనీయ పద్ధతుల కో నభిషేక మొసంగుచుండగా
మాదిరి నైన దేశజులు మారకపోవుట ఘోర శిక్షదా

కా ముమారిపోయినదిగాని మరింకను నిమ్నజాతుల
దేలిచి మేల్కొల్పు నెన్ని పూజితరాజకీయ గో
కాల సువర్ణ పరికల గౌరి హాయిని కూర్పుకున్న కా
వ్యాలు విమర్శ చేయు నగుబాట్లకు దింపును భావిలోకముల్

గురుతులు లేని నిప్పకల గుండము కన్నను కష్టపాత్రిమా
నరకము కన్న ఘోర మరణ స్థితి కన్నను మిన్నయైన వి

స్ఫురిత దళిత గాథలకు డాక్టరుని చే డ్పెడి పేదవారి యు
ద్ధరణ సమస్య ముఖ్యము ప్రధానుల మ్మయి గ్రహించగన్

మన దేశస్థులు నైజ వాండ్రు మనమే మన్నించిగాపాక న
వన క్రొంజాజుల బంపకన్న మరియె వ్యాధార్చి పోషించి పై
ను యన్నెంచెరు మిత్రమా నిజము సంభక్తిని గా ంచి వె
ంని ప్రత్యేకర మాయ నేర్చుకొను గల్గి జీవింపగన్

గెలువ నీడలు లేక నిలిచిన గతిలేక
శ్రకుల దమించి సాంస్కారికముగ
స్వరతత్వ భావాల గురుతు నేర్వగ జిక్కి
యలజడి గుందు చాధ్యాత్మికముగ
విక్రమ క్షీణి వెనుజిక్కి పిరి చే
నాయకులై రాజ యముగను
నొమ్మపొగరు జూపి దోచెంచు విషయాల
మాని చరించి వైజ్ఞానికముగ

వెనుకబడి కంటినీటి క్రొవ్వడి గ్రా
గాగపడెడి ధీరా జ్యోతి భాగ్యమరయ
లేక భూలోక నరకాన బ్రాకులాడు
హరిజనుల కెప్డు క్షేమంబులం ను కొనునొ

మన సనాతన ధర్మోన్నతిని గ్రహించి
హరిజనావస్థ దొలగింప నాసపడిన
రామకృష్ణుని గాంధి విరాట్టు దివ్య
జననములు సార్థకత్వ రూపమును ధరించు

౭౦గా

అణుమాత్రంబు ప్రయోగకార్యములకై యాలోచనం బెంత
యును యత్నింపం బర్వతాగ్రములపై ధ్యానస్థితిని దేవదే
వుని ప్రార్థించుట లాభమేమి వాతుడా పోరాడి వెన్వెంట నీ
పనికై బూనుము? పేదమానవుల జీవన్ సామరస్యంబుతో

మానవత్వంబునను నది మంట గలిప
వీడు మాలడు మాదిగవీడటన్న
తారతమ్యంపు దరువుల తీరుతోడ
ప్రొద్దు బుచ్చుట పాడియా బుద్ధిలే

జ్ఞానము నోరులేని పశుజాతి సుఖంబుగ మేతమేసి స్వే
చ్ఛాచరింప గోష్పదముగా నెకరంబులు బీడులుండ వి
జ్ఞాన మెఱుంగు పంచముల జాతికి చేరెడు నేల భారతే
స్థానము నందు లేదను వితర్కము మిక్కిలి శోచనీయ మా

మానవుకు లిక్కై పొలము మాపులు రేపులు దున్ని బొందితో
ప్రాణము బిగ్గపట్టుకొనువాడెవడో కని పెట్టనావ అ
న్నాని రాదు పంచమ విసముల్ చేసెడి విన్నపంబు వి
న్నానని యెంచి గర్వపడ నాశనమున్ సమకూర్ప కుండుమా

అవిగో చూడు క్షుధావ్యధాభరమువే సల్లాడు మల్లాడుచు
అవమానంబుల వాడి బాణముల కాహారంబునై క్రుంగి తే
కువతో మూల్గెడివారి యార్తకలు డొక్కల్ డొక్కలై దొర్లు చు
న్నవి యిందిన్ని యుగంబు లప్పదిజంతా నాకి దోగాడునో

హైందవ రాజ్యలక్ష్మి పరమావధి శక్తుల దాండవించి ము
న్ముందుగ వీండ్ర గాంచి పరిపూర్ణ సువర్ణ విశిష్ట రాజ్యమున్

పొందుగ మెచ్చి యిచ్చె నవి పోయెను వీండ్రినుగాన యెవ్వరో
పొందిరి హేయభావములు పూచెను గన్నుల నిప్పు గ్రక్కుచున్

మృగములు గాక కేవలము మృత్యులుగాక ప్రచండ మాభయం
బు గొలుపు వింత దయ్యముల బోలిన వారునుగాక యానతన్
వగపుల యంటు దోషముల నెజ్జ దపించుట వెట్టులక్కటా
యుగముల తెన్ను దాటవలెనో గద రేగిన నిప్పులార్పగన్

రణశూరుండు ప్రపంచమెన్నిన మహాప్రఖ్యాతి మేధావి శా
సన నిర్మాణ చణుండు సాగర సమస్థైర్యుండు నైచ్యంపు ట
గ్నినిజల్లార్ప గడంగుగండరుడు పగ్గెన్ బౌరుషం బేత్కరా
ర్యుని సేవాప్రతిపత్తిపూజ్యమగు భూలోంబు శ్లాఘింపగన్

సేవితు దైనుజోజ్జ్వలిత సీమల నాత్మకు లాభిమాన సం
భావిత వీరగానర వాహానులం బ్రవహించి పౌరుష
స్థావరమందు దిగ్విజయ దార్ఢ్యిక శక్తుల విస్ఫురించు జ
జ్జీవనరాము ధీప్రతిభ కీర్తితమైతగు భారతంబులో

ఆంధ్రజాతిం జనకుండు నమర జవి
ప్రథిత వీరేశలింగము పంతులయ్య
బోధనముల నస్పృశ్యతావ్యాధిమాన్ప
తల చు మొలచెను రంగాజి కలమునంద

యూరపునందున దలచిన
ఘోరంబగునంటు తనపు గుట్టుల నేల్లన్
బోరుచు బో ద్రోల దల చె
భారత భూములకు దిరిగి వచ్చిన పిపన్

సంఘ బహిష్కారంబుల
లంఘించెను బావినీరు త్రాగుట కొఱకై
సంఘమునం దిప్పించెను
సంఘటనము గూర్చెనన్న సత్రములందున్

హరిజనులును దేశజులను
మరుగుల వివరించి చెప్పి మౌఢ్యము బాపన్
పురముల దిరుగుచు బోధ
స్ఫురణము గావించె త్యాగ శోభనమతిచే

హరిజనాభివృద్ధి కార్థిక బాధా విధానసూత్రి
మంతరించుటత్యావ సరంబగు వ్యవసాయపు గూలి
సంఘాలను నిర్మించవలయుననియు రైతుకూలి
సమ్మేళనంబున సహకారపద్ధతులతో బరస్ప
రాభివృద్ధికి దోడ్పడవలయునని యుద్బోధించెను

ఢిల్లీనివాసులగు జనాబ్ మహమ్మదాలిగారింటియందు జరి న చర్చలందు డాక్టరు అనిబీసెంటుగారి కామన్‌వెల్తు బిల్లులోహరిజనులకు వయోజన వోటింగుహక్కును నుదహరింపబడవలయునని యామెతోవాదించెను మహాత్ముడందులకామోదమును బ్రకటించెను

1928-29లో సంయుక్త నియోజక వర్గములో హరిజనులకు గొన్నిస్థానంబుల రిజర్వుచేయవలయునని ప్రచారముగావించి నెగ్గించెను

1928-29లో వచ్చిన లేబరు రాయల్ కమీషన్ ముందు సాక్ష్యమొసంగుచు వ్యవసాయపు గూలీలకనీసపు సాంఘి కార్థిక ప్రణాళికను

సూచించెను. ఆ ధోరణితో నాయనచే తయారుగావింపఁబడిన ప్రణాళికను జన నాయక సంఘాని కంపెను.

ఇట్టిప్రణాళికను 1938లో నాంధ్రరాష్ట్ర రైతు సంఘము వారిచే యంగీకరింపజేయించెను. ఏ తద్వ్యాఖ్యానంబులనే దు కమ్యూనిస్టులనుఎంచుకొనుచున్న నాటి సోషలిస్టుపార్టీ నాయకులంగీకరించిరి.

1933లో మహాత్మునిచే దయారుగావింప బడిన హరిజన సేవాసంఘ ప్రణాళికను శిరసావహించి విప్లవ మార్గంబున జనవరి ఫిబ్రవరి నెలలలో రేపల్లి తాలూకాలో 30 గ్రామంబులందు హరిజన సేవాదళయాత్రను సాగించెను.

ఆ యాత్రా ప్రారంభము గూడవల్లి హరిజనవాడలో తొలక రించినది. వేలకువేలు ప్రజలఖండ స్వాగతమొసంగిరి. ఈయన చూపెట్టిన యాదర్శ ప్రాయయాత్ర మవలంబించుటకు నేటిభారతీయుల కంకా ధైర్యసాహసములు మొలకలెత్తలేదు. అఖిలభారత హరిజన సేవాసంఘకార్యదర్శి ఠక్కరబాపా యీ ప్రశస్త కార్యసంఘటన కెంతో యానందమనుభవించి ధన్యవాదములంపెను.

1923-1933 అగ్నిప్రమాదమున కాహుతీగాబడిన దర్శి నిడుబ్రోలు హరిజన గ్రామంబుల దర్శించి ప్రభుత్వ సాయమపారముగ గావించెను. గృహదహన సమయంబున నొక హరిజనుని వీపుపై కెక్కించుకొని యింటిపై కెక్కించి రక్షించెను.

1933 డిశంబరులో మహాత్ముడు గుంటూరుజిల్లాను దర్శించి నపుడు మండల హరిజనసేవా సంఘాధ్యక్షపదవి నలంకరించి శ్రీ వారి మెప్పుసాధించెను. ఏతత్సమయంబున నిడుబ్రోలు నుండి తాళ్ళపాలెమువరకునడచి ఏతద్గ్రామ హరిజనులను దర్శించి పునీతులను గావించెను.

1933 హరిజనోద్ధరణార్థమై మహాత్ముడు పవానము చేయు చున్నాడనివిని బగ్గన మంటలురేగు మేనెలలో గుంటూరు కృష్ణా నెల్లూరు మండలంబుల బర్యటనసేసి యస్పృశ్యతా ఘాతంబు నెదు ర్కొనియె

1935–45 కేంద్రశాసన సభలో తదితర కూలీలకు వర్తించు చున్న కనీసపు లేబరు శాసనాల హరిజనుల కుండవలయునని కోరెను హరిజనులకు తదితర షెడ్యూలు తరగతులకు సెంట్రల్ సర్వీసుల రిజర్వుడు ఉద్యోగాలుండవలెనని జయించెను

కోటి రూపాయల గ్రామ పునర్నిర్మాణ ఫండు హరిజనుల కుపయోగించవలెనని శాసన సభలలో శిఫారసు జేసి గెలుపొంది నేటి హరిజన బాల బాలికా వసతి గృహంబులకు సాయ చేయించు చున్నాడు

నిమ్నజాతుల విద్యార్థుల కుచిత విద్యాసౌకర్యము ప్రభుత్వము తప్పక కలిగించవలెనని వాదించి విద్యార్థి సభల ద్వారా ఆందోళన గలిగించెను

1934 – 1935 రైతాంగ విద్యాలయములందు హరిజన విద్యార్థుల కుచిత భోజనసౌకర్యము గలిగించి సంపూర్ణ సమానత్వ మొసంగెను

ఈ రైతాంగ విద్యాలయమందు తర్ఫీతు బొందిన హరిజన యువకులం దొకరు సైన్యమునందు కెప్టనుగను మరొకరు బెవిన్ ట్రైనింగునకు ఇంగ్లాండు వెళ్ళిరి ఇద్దరు డాక్టర్లు ఎందరో ఆయు ర్వేద వైద్యులు ఇద్దరు గుంటూరు అనంతపురము జిల్లాలలో హరిజన నాయకులు రైతాంగ విద్యాలయ పట్టభద్రు లారుగురు హరిజన హాస్టల్సుకు గుంటూరు పశ్చిమ గోదావరీ కృష్ణానంతపురము

జిల్లాలలో నడుపుచున్నారు దేవాలయ ప్రవేశము సపంక్తి భోజన వసతి కలిగించుచు హరిజనోద్ధరణార్థమై రక్తము చెమర్చుచు శ్రమించుచున్నారు

నెల్లూరు జిల్లాలో ఒవ్వేరు ప్రాజెక్టు క్రింద 500 యెకరాల మాగాణిని సహకార పద్ధతిమీద స్వల్ప వ్యయమునకు హరిజనుల కిప్పించెను

1925 తండ్రి కీ శే నాగయ్యగారి పేరితో మంచినీటి బావి నొక దానిని త్రవ్వించి హరిజనులకు సమర్పించెను

రైతు బంధువు హరిజన రక్షకుండు
కీర్తి సౌధాల విహరించు కృష్ణమూర్తి
ప్రథిత గుణరాశి ఆచార్య రంగగారి
నిష్కపట సేవ దిక్కుల నిండుగాత

గ్రామ పునర్నిర్మాణ సమస్య

కులముల కట్టుబాటులకు కోరిధనంబు గడింప గల్గు యు
క్తులకు మతాల యుద్ధరణకున్ బదవీమహాదేశ భోగవర్గ
బలముల కోసమై దుముకు భారత మెన్నడు దేశవృద్ధికై
దలపడ లేదు లేదను విధంబులు సత్యముగా ధ్వనించెడిన్

ఇక గ్రామంబులు వృద్ధిబొందుటకుగానే మేమియత్నాల బా
యకగావింతురు పాలకప్రముఖులా ప్రాయంబుగా దోచినం
తకు రైతాంగపు సొమ్ముతో నగరులన్ స్థాపించి యెన్నెన్నో భో
గ కళా దీప్తులనింపి సౌఖ్యవసతుల్ గల్గించి రత్యున్నతిన్

పయనింప ననువగు వాహనంబులు లేవు
వార్తలు వ్రాయింప వసతిలేదు
ప్రమదంపుటుద్యాన వనములు శూన్యంబు
విహరింప రస్తాలవీలు లేదు
వీనులకింపుగా వినుటకు సంగీత
సాహిత్యవాదన స్థలము లేదు
పరమ సంతోషంపు బరిపాటి సుఖముల
దనియించు ప్రకృతి చిత్రములు లేవు

రోగపీడిత ప్రజల కారోగ్యమొసగు
వైద్యశాలలు రాణించు వసతి లేదు
యాత్రికులు రాత్రులందున హాయి జెంద
దొరకదొక పూరికొంప మందునకు నైన

కమ్మ కైతల పొత్తు గాలంబు గడిపెడి
కవుల స్వేచ్ఛకు బందిఖాన కంపు
చిత్ర విచిత్రాల జిత్రించు శిల్పుల
భావాల సరికట్టు పాడుగోయి
ప్రకృతి సౌందర్యంబు బాలించు రసికుల
యానంద మణచు దయ్యాల గురువు
విద్యాభిలాషుల విశ్రుత విజ్ఞాన
బీజంబు గూలార్చు వేరుపురుగు

కష్టజీవుల రక్తంబు గంట జూచి
పిడికెడన్నంబు బెట్టని పేదరాలు
వర్తక వ్యవహార లాభముల కొఱత
బాధపడుచుండు సతము మాపల్లెటూరు

ధనగర్వంబున మూల్గు పెద్దలగు తంత్రజ్ఞుల్ సదామాట నే
ర్పున నస్పృశ్యుల వశ్యపర్చుకొని శేవుల్ మాపు లుద్దండ పా
త్రను మేమెక్కువ మీరు తక్కువను తాత్పర్యంబు సంధించి వం
చనగావింప నటించు పల్లెబ్రతుకే చండాల మన్నింటిలో

బాహ్యదృష్టికి నరక విశ్రాంతసమ
అంతరంగిక దృష్టికి ననుపమాన
మైన స్వర్గసామ్రాజ్య సౌఖ్యంబులనఁగ
వచ్చు దలపగ బల్లెల బ్రతుకుతీరు

మన మహాత్మునికై వడి మాననీయ
ప్రతిభ ప్రసరింప పల్లెలబాగుసేయు
పట్టుదల బూని నిడుబ్రోలు పల్లెటూరు
వానమునుపీడ కాదర్శప్రాయ డయ్యె

ఏ సభయందే బల్లెల
వాసంబొనరించు జానపదుల నెలుగు టా
శ్వాసంబుల జర్చించుచు
భాసిల జేయంగ శక్తి గావన పఱచున్

ప్రతిభ నేలిన సచివుండు పంగులూరి
నారసింహుని కాలాన పోరి మాట
ఖండితముగాగ గుంటూరు మండలమున
నేడు వందల పంచాయితీలనేర్ప
ఱచి పరిభుత్వపు గ్రాంటు తోడ్పాటు బొంది
చెఱువులనురోడ్ల బావులసిద్ధపఱచి
హరిజనావస్థ దొలగింప నడ్డపడియె
తెలుగు నేలకు వలపులు తొలకరింప

శిస్తురూపేణ పాలకుల్ సేకరించు
పణముఁబ్రజలకు కార్యరూపమున జూప
శ్రీ కుమారప్పమునుసామి చేయువాద
తీవ్రతరవృద్ధిఁ బంచాయితీలవేయ
బడెడిసెస్సును నర్ధణావరకుబెంచ
ధర్మమంచును దీప్తివాదనల సల్పి
ధనము హెచ్చించి పల్లెల దర్శనీయ
ముగ నొనర్పను నెంతేనిపూనినాడుఁ

స్త్రీలు వ్యవసాయ విధులకు తేటపడిన
పల్లెపట్టుల వసయింప భద్రపడిన
గ్రామములు కాంతిమంతమై గ్రాలునంచు
ప్రబల కృషి జేసి సూత్రాల బ్రచురపఱచె

కేంద్ర శాసన సభలో సేవ

శాసన సభలో నడుగిడె
నాసించెను రైతుజనుల యభ్యున్నతికై
వాసిగ శ్రీఖాన్ ముస్తా
జా సాహేబుల ప్రశస్త జాగ్రద్దీక్ష

పంచదార ఎక్సైజు డ్యూటినుండి సం 1 టిఁ 5 లక్షలు చెఱకు బండించు రైతులకు మార్కెటింగు సౌకర్యమును ప్రత్యేకముగ జేయించిరి

సెంట్రల్ ఫారెస్టు కళాశాలను స్థాపింప జేసిరి రకరకాల పంటలకు ప్లానింగు బాధ్యతను ప్రభుత్వముచే నంగీకరింప జేసిరి

దేశమందు బండు పంటలకు రైతులకు నష్టము లేకుండునట్టి ధరలను నేర్పాటు జేయింప నాందోళనము కేసిరి ప్రభుత్వము వీరి న్యాయసమ్మతపు వాదనల నంగీకరించెను

యుద్ధసమయములందు తదితరవస్తువులతోపాటు ధాన్యమునకు ధరను పెంచవలసినదిగా వాదించి 1942 లో జయమును సాధించిరి

1944 సం లోని పంటల ధరల నిర్ణయము రైతులకు గిట్టింపుగా నుండవలెనని వాదించి జయించిరి రిక్విజిషన్ ఎక్విజిషన్ లలో ప్రభుత్వోద్యోగుల లంచగొండితనము దౌర్జన్యములను నరికట్ట బహు తీవ్రముగ విమర్శించి తగ్గించిరి

ధాన్యముధర బస్తా 1టికి రు 11-0-0యలుండవలెనని కమ్యూనిస్టులవాదన రు 12-0-0 లుండవలెనను త్రిమూర్తుల వాదనలపై రు 11-4-0 వరకు ప్రభుత్వము ధరను నిర్ణయించి డిపోలద్వారా చౌకగ ప్రజల కమ్మించిరి నష్టములేని ధరలతో ధాన్యమమ్మించి రైతులకు సాయపడిరి పొగాకు వేరుశనగ నూనెక్రిమమైన ధర కమ్మించబట్టుపట్టిరి పశుచి క్నా విధానమత్యవసరంబని ప్రత్యేక విచారణ చేయింప బూనుకొనిరి

క్వెట్టా భూకంపముతో నష్టబాధితులగు రైతులకు రక్షణ కలిగింప బహుతీవ్రముగ శ్రమించె అజ్మీరు మార్వాన్ రైతులను ఇస్తిమారేదార్ అనే జమీందారుల నుండి రక్షింప రీసెటిల్మెంటు జేయించిరి

ఉప్పుబండించు నెల్లూరు విశాఖమండలపు రైతులకు సంఘంబు లేర్పాటుజేయించిరి ఉప్పుఎక్సైజు సందర్భమునలంచగొండితనమును చాలవరకు తగ్గింపు జేయించిరి.

ఋణాలు చెల్లించలేని రైతులను జైలులోనుంచ రాదనిచాల వరకు వాదించిరి

ఋణాల గురించి మారిటోరియమ్ కావాలని కేంద్రశాసన సభాహాలిక బృందము సాయమున నసెంబ్లీలో ప్యాసగునట్లు లేర్పాటు చేయించిరి

రిజర్వు బ్యాంకు వ్యవసాయ శాఖ రైతులకు పరపతి హెచ్చుగునట్లు జేసిరి కేంద్ర వ్యవసాయ శాఖా కళాశాలా స్థాపనకై చాలా కృషిచేసిరి గుత్తాల బెంచు పంజాబు రాష్ట్ర రైతు రక్షణ కెన్నెనో విధంబుల సాయపడిరి అస్సాం బెంగాలు రైతులకు వరదలు మురుగు మలేరియాలనుండి తప్పించుకొనుటకు కేంద్రప్రభుత్వము శ్రద్ధతీసుకోవాలని వాదించిరి

1935-193 సం లో తుంగభద్రాప్రాజెక్టు విషయమై కేంద్రప్రభుత్వము మైసూరు హైదారాబాదు ప్రభుత్వములతో ప్రాథమిక సంప్రదింపులు రాజీయత్నాలు పూర్తియగునటుల చేసిరి భూమి కోతనివారణకు ప్రప్రథమముగా భారతదేశములో ఆందోళన జేసి ప్రభుత్వము సాయపడవలెనని వాదించి నెగ్గించిరి

పశుజాతి కవసరమగు టీకాలను వగైరా మందులను రైతులకుచితముగానో కొద్దిధరలనో అందించునట్లు లేర్పాటు జేసిరి పొగాకు మీద ఎక్సైజుడ్యూటీ క్రమముగా నుండునటుల జేయించిరి ఇన్ఫ్లేషన్ రైతుల కనవసరముగ వృద్ధికాగూడదని వాదించినారు

★

కార్మికులకు

అస్సాము తోటల యుగచాట్లు పడుకూలి
వారిని శ్రద్ధగా పాడినాడు
బాధతో నడవుల బట్టిగా సిలుబర్మ
కాందిశీకుల క్షేమ గాచినాడు
సింహళ మలయాలుచేరిన భారతీ
యులకు జీవన భృతి మలిపినాడు
లేబరు చట్టాల లీలలు రైతుకూ
లీలకు వర్తింపజేసినాడు

పాలకులు వెట్టిచాకిరి పనులు నిలుప
వలయుననిన లేబరుసంఘ పద్ధతులను
అమలు పరుపంగను ప్రభుత్వ మధిగమించి
చికిలిగావించె పేదలు సిద్ధిజెంద

ఫ్యాక్టరీ యాక్టు నిబంధనలు కూలీలు 5 నుండి 20 వరకు పెట్టుకొన్న కార్ఖానాలకుగూడా వర్తింపవలయునని తీవ్రమైన కృషిసాగించెను. కూలీలపొరపాటు వలన అపాయము గలిగినప్పటికి కూలీలకు నష్టపరిహారము చెల్లించవలయుననిరి.

లేబరు సమస్య లన్నింటిలోను ప్రత్యేకమైన శ్రద్ధ వహించు శ్రీ ఎన్. యం. జోషిగారి కండగా వుండి 1936 సం రం వరకు వి వి గిరిగారికి తోడ్పడుచు 1937 నుండి 1942 వరకు అసెంబ్లీ కాంగ్రెసు పార్టీలో లేబరు సంఘము తరపున ప్రత్యేక నాయకుడుగా నుండెను

రైల్వే లేబరు రక్షణకు పనిచేయు ముఖ్యముగ క్రింది వర్గాలకు గృహములు ప్రావిడెంటు ఫండు సౌకర్యములుండ వలయునని వాదించిరి మోటారు పనివాండ్రకు ప్రావిడెంటు ఫండుండవలెనని స్టీమరు కూలీల రక్షణకై పాటుపడెను

బిర్లా ఢిల్లీ మిల్లులో కూలీలకు లీడరై సమ్మెను జయప్రదముగా సాగించి కాంగ్రెసు బిర్లావంటి కోటీశ్వరులకు గులాము కాదని నిరూపించిరి

మలేరియా వ్యాధి నివారణకు క్వినైను మన దేశములో కేంద్ర ప్రభుత్వ బాధ్యతమీద విరివిగా తయారుచేసి ప్రజల కందజేయాలని వాదించిరి

కిసాన్ కాంగ్రెసు

కమ్యూనిస్టుల దుండగంబుల కెండాడి శ్రీ స్వామి సహజానంద ఇందులాల్ యాజ్ఞికుల యఖండ సేవా దోహదంబున భారత కర్షకోద్యమము విజృంభింప జేసిరి

ఆచార్య రంగా ఏటేట భారతసామ్రాజ్య మందు జరుగు ప్రతి సభకు ప్రతి సమావేశమునకు అధ్వర్యము వహించి రైతులకు తేజము క్షేమము కలిగించి జీవింపజేసె

ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసు అధ్వర్యము

1885 సం మున కాంగ్రెసు సంస్థ స్థాపింపబడియె కాని యాంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసు సంస్థను 1918 సం వరకు స్థాపింపబడలేదు 1917 సం డిశంబరులో అనిబిసెంటు అధ్వర్యము క్రింద

కలకత్తానగరంబున జరుపబడిన అఖిలభారత కాంగ్రెసు మహాసభయం దాంధ్రరాష్ట్రసమస్య చర్చకుతేబడినది

ఆ రోజులందు నాడ యాకాశమున మధ్యందిన మార్తాండుని రీతి దేదీప్యమాన ప్రభలతో వెలుగుచున్న లోకమాన్య గంగాధర్ తిలక్ నిజమైన రాష్ట్రీయ స్వయం పరిపాలనకుముందు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రంబుల నిర్మించు టత్యవసరంబను విషయ బును స్పష్టపఱచి యామోదింప జేసెను రాష్ట్రకాంగ్రెసు సంస్థ వెట్టకేలకీ కరణంబున నంగీ రింపక తప్పనదికాక పోవుటచే 918 సం ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసు సంఘము స్థాపింపబడినది

1918 సంవత్సరము నుండి 1923వరకు

గురువై యాంధ్రులదేశసేవకులుగా గోజాడి జేర్పించి బం
ధురభావంబున గాంధిభక్తుడయి యెంతో త్యాగ మర్పించి మం
థరతన్ గోరిన దేశభక్తుడగు కొండా వేంకటప్పయ్య శే
ఖరుడా నను డునయ్యె గాంగ్రెసు సభ కళ్యాణ పీఠంబుపై

లాయరు వృత్తిచే గలుగు లాభము నెంతయు లెక్కసేయకే
ప్రాయము నంత దేశజుల రక్షణకై వ్యయమున్ బొనర్చి దీ
ర్ఘాయువు గూర్చి శాశ్వత విరాజిత కీర్తినిగొన్న త్యాగి యా
ధీయుత వేంకటప్పయ ప్రతిష్ఠలు మాయవు భారతంబులో

తదుపరి
దేశోద్ధారకు డగు నా
గేశ డు పాలించె నాలుగేడలు ధర్మా
వేశము దప్పని దయతో
దేశము గొనియాడి మెచ్చి దీవన లొసగన్

అటుపై ద్వాదశ వర్షముల్ క్రమముగా నధ్వర్య ఎరంబు దు
ర్ఘటుడై వెలెను శ్రీ ప్రకాశమ వలఁ రారాజు తేజంబుతో
పటుశక్తిఁ వెదజింది న్యాయమున శ్రీ పట్టాభి పాలించె దు
ర్ఘట ధైర్యంబున జ్ఞాన సంప్రభల తోడఁ లో ఖ వాటిల్లకే

ఆంధ్ర కేసరి పట్టాభి కడ్డు దొలి 1938
ఎటియయినాడు కాంగ్రెసు పీఠమెక్క
సమయము వరించె రంగాకు సన్నజాజి
హారతు లొసంగె రాష్ట్ర సింహాసనంబు 1946

ఊరేగింపుల పుష్పమాలిక తో నుత్తేజ భావాలతో
వీ రావేశ పరాక్రమోద్ధృతులతో విజ్ఞాన విశ్రాంతితో
ధీర స్ఫూర్తిగ నాంధ్రరాష్ట్ర సతి యుద్దీపించి రంజిల్లగా
సారాచారత నేలె నూత్న విధులఁ స్థాపించి సాధించుచుఁ

1951 సంవత్సర రాష్ట్రకాంగ్రెసు ఎన్నికలు

ఆంగ్ల పరిపాలనంబు సమాప్తమాయె
విజయ ఘంటికల్ స్వాతంత్ర్య వీధులందు
మ్రోగె భారతసామ్రాజ్య భోగమహిమ
కాంతి మంతమై దిక్కుల గాగిలించె

దేశహితంబు గోరి వెనుదీయకపోరి స్వతంత్ర భాగ్యముల్
రాసులు వోసి శాశ్వతపు రక్షణగూర్చిన గాంధిరాజుతో
బోసుమహానుభావుని ప్రపూత చరిత్ర సజీవమై సదా
వాసిగడించుచున్నయది భారత కాంగ్రెసు రాజ్య లక్ష్మితో

ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసునాయక వర్గమందభిప్రాయ భేదంబులు స్పష్టమై కాంగ్రెసుసంస్థ చీలిపోయెను ప్రభుత్వ పక్షమువారు ఇండిపెండెంటు కాంగ్రెసనియు ప్రజాపక్షమువారు కాంగ్రెసనియు వ్యవహరించుకొనుచు లోలోపల కక్షలు సాధించుకొను సమయంబున రాష్ట్రకాంగ్రెసు అధ్యక్ష్యపు ఎన్నికలు బయలుదేరెను ప్రజాపక్షమువారు పూజ్య శ్రీ ఆచార్యరంగాచే పోటీచేయించిరి ప్రభుత్వ పక్షమువారు శ్రీ నీలము సంజీవరెడ్డిచే పోటిచేయించిరి

పోటియిరుగడ పూర్తిగా పోతరించె
నాయకుల తంత్రమంతంబు మాటవచ్చె
ందుగొందుల గుసగుసల్ సాగుచుండె
కలిమిచెలరేగి వలపులు గొలుపుచుండె

విజయవాడ నగర వీధుల నన్నింట
జీపుదూర సందు చిక్కకుండ
ప్రజలు ప్రేరించి పందెంబు లొడ్డుచు
పార్టి బలము గట్టిపర్చుచుండ

మాటలు నేర్చిన పెద్దల
బూటకపుం బనులు సాగిపోయెడి కతతో
ఓటమి రంగా గాంచుకు
నాటెను నపత్ర కన్య నాలుక చాపెన్

కోటి పైగా వేచిన
నీటగు హారాలు కంటి నీటిని జింకెన్
గాటపు టాపద చిక్కెను
నేటి విజయవాడ నగరు మొదలక భీతిన్

చీలికలయ్యెను కాంగ్రెసు
నాలుగుగా బెద్దలంత నానారీతుల్
గోలల కేపిరి వాలిరి
తేలిరి యెవరంత వారె దీకొని తిరుగన్

1951 వచ్చె నసెంబ్లీ యెన్నిక
నచ్చిన పెడదారి బట్టి నాయకులంతన్
హెచ్చుగ బోదోడ గుటచే
జచ్చునబడె కాంగిరేసు సిగ్గున బుగ్గై

1955 సం ఎసంబ్లీఎన్నికలు

కొన్ని దినంబుల కా పై
నెన్నికలు తటస్థమయ్యె నీర్ష్యానూయా
పన్నత జిక్కిన పెద్దల
పన్ను గడలు రేగినట్టి బాధల వలనన్.

కనుగొనె దేశము రంగా
మన నీయాద్భుతపు శక్తి మహామోద్ధృతి శ-
మ్మని కబురంపెను కాంగ్రెసు
వినయముల నుపన్యసించి విపులము సేయన్

అంగీకరించి

ఊరూరుదిరిగి కాంగ్రెసు
తీరుల ధర్మంబులెల్ల దీపితశక్తిన్
నోరూరజెప్ప యువకుల
మారిచె జేతోవివాద మర్మాలెల్లన్

ఆంధ్రవీరుని బోధల హత్తుకొనిన
తెలుగువారల హృదయాలు పులకరించె
పూజ్యకాంగ్రెసు దుర్గాలభోరుకల గ
విజయదుందుభి క్వాణములు విశ్రుతముగ

ప్రతిభా స్వరూపము

భారతీయజ్ఞాన ప్రతిభకు కేంద్రంబు
హైందవ ప్రజల పుణ్యముల పంట
సాహితీ జగతి సౌరభహారంబు
శత్రురక్షణ దయాసాగరంబు
వ్యవసాయ సద్వృత్తి పరతకు జేయూత
దేశాభి వృద్ధికి దినకరుండు
పామపండితుల రక్షణ కుక్కు దుర్గంబు
దయను పాలించెడి ధన్యమూర్తి

ఆధునిక భారతావని కప్రతీత
శాసనంబుల సృష్టించు సారబలుడు
ధైర్యమేరువు కార్యసాధనకు బిడుగు
ప్రథితగుణరాశి ఆచార్యరంగబాబు

నా దేశము నా జనులని
వాదించుచు సేవజేయు స్వాప్నవర్ధ
కాదని స్వార్థము కొరకై
వాదింపడు మోసగింపు వాక్కులతోడ

కృషిసౌభాగ్యము హోమడామర కథాక్లేశాగ్ని జల్లార్చి స
ద్విషయాలోచనలన్ జిగిర్చునను సంతోష ప్రసంగాలతో
కృకశ్రేష్టులు గోడెడిన్ వరములన్ గీర్తిన్ బ్రసాదించుచున్
సుషమన్బోరు నఖండధైర్యసమతిన్ శోభించి ప్రోల్మాలకే

రాజకీయము నందు రవ్వల ఎడిబాకు
అర్థశాస్త్ర మందసమ బలుడు
వాదోపవాదన ప్రతిభలో జతురుండు
వక్తృత్త మెఱిగిన బల్లిదుఁడు
బహుగ్రంథరసముల పాకుగ్రోలిన మేటి
బహుగ్రంథరచనల పండితుండు
రైతులుద్యమపు నిర్మాణరారాజు గో
మాతల బూజించు రైతుబిడ్డ

వీరవర్యుల సేవించు వీరవరుడు
భరతరాజ్యంబుతో పాటు బాధపడెడి
పతితదేశాల స్వాతంత్ర్య భాగ్యమునకు
దీక్ష జెమరించు మొనగాని తెలుగుబిడ్డ

కాలు మడవకుండ గడియతీరిక లేక
తిరుగులోకమెల్ల తృప్తితోడ
నిమిష నిమిషమునకు నిర్మాణ నిపుణత్వ
ప్రతిభ జూపు చుండు పందెమొడ్డి

విద్యాప్రణాళికవిలసిల్లి విజ్ఞాన
ధనము వ్యయించిన ధర్మరాజు
దేశాభివృద్ధికై దీపితశక్తిని
ధారబోసనమేటి త్యాగమూర్తి

పరులక్షేమార్థమై సిరిదేవిపాదాలు
పూజింపవెఱచిన పుణ్యరాశి
సస్యఫలాహార సౌఖ్యంబుగలిగింప
పవలురాతిరిగుండు పండెగాడు

గద్దుప్రశ్నల మార్కొని గా గిలించి
జయముసాధించు నంతకుసన్నగిలక
పోరు సలుపు మహోద్రేక వీరవరు డు
రమ్యగుణరాశి ఆచార్యరంగశాబు

భారతవీరదుర్గములపై విజయధ్వజశౌర్య పుంజముల్
దీరివెలుంగు నంతకును దీపితశక్తి ని ధారబోసి బం
గారముతోడ రక్తమును ఖర్చునుబెట్టిన మార్గదర్శియై
తారసిలెన్ తెలుంగు ధ్రువతారగదిక్కులు మోకరింపగన్

బలికర్ణాదుల ధిక్కరింప గలభావస్ఫూర్తి బుష్పించి దా
తలబేరందిన దానకంకణ కళాధౌరేయు డై విశ్వ భూ
వలయంబుల్ గొనియాడు నభ్రికవు వ్యాపారంబు గాలించు ని
స్తులు డా వేంకట సుబ్బనాయ డు కదాచుట్టంబు రంగాజికిన్

అనతియిచ్చెనాయది శిలాక్షరమైతగు నట్టివానినే
బూనికమెచ్చెనాయతడు పూజితు డై విలసిల్లు నానెనా
వానిని జ్ఞాన పూర్ణునిగ పావనముం బొనరించు నిచ్చెనా
యేను గ పాడియంచు సుకవీంద్రులు మెచ్చిరి సమ్మతంబుతో

మురువున పెద్దలు వ్రాసిన
చరితల నవరించిగాంధిశాసన విధులన్

మరువ హరిజనవాడల
దిరుగనెత్తింగిన ఘనుండు ధీరత్వమునన్

ఎమలహృదంత రాగమునువిప్పి ప్రవీణతతోడ రాజకీ
యమును కవిత్వవైఖరులయందు దజుయించు మరందభావనా
క్రమమును నొక్కరీతిగను గౌరవ దృక్కుల సమ్మతించి సం
భ్రమమున నాదరించెనిడి విరాజ్ తిలకంబన జెప్పనొప్పెడిన్

ప్రస్తుతభయంకర నిగూఢరాజ య
సమరసముల నాచార్య శక్తియుక్తి
జెండిమూర్ఖుని నిలువనుద్దండుడైన
వంచుశిరమును రొమ్ముననానించలేక

ఇతని దీవనలందిన యెందరెంద
రాష్ట్రబాలురు విద్యా ప్రహర్షనము
బులిందేశోన్నత స్థానములవరించి
విజ్ఞవీగుచున్నారు విస్ఫురించి

500 041

తన విజ్ఞానము రాజయసుషమాధ్యోరేయ సంరంభమూ
ర్తి నిగన్నారగ గాంచునేటి భరతోర్వీదేవి ప్రేమాభిలా
షలు సంఘించి సముంచిత ప్రభలకోజాంపేయ సన్మానమం
పను మర్నించను నోచలేదనెడి లోపంబెంత శాధించెడిన్

చదువన్ ద్రవ్యములేక శక్తుల ప్రభాసారంబు గస్నిటితోన్
గుదువంబెట్టి దిగంబరత్వమున నాక్రోశించి భూమీ స్థలిన్
బడవల్ జెంది విషాద ధూమములతో బ్రాల్మాలు విద్యార్థులన్
ముదమారన్ దరిజేర్చి వాంఛల విధంబున్ దీర్చు శోభిల్లుచున్

కమ్మని తేనె పల్కుల నిగారవు భాండము బ్రద్దలించి ధై
ర్యమ్మున మెత్తమెత్తనగు రమ్యపదంబుల మాటుబెట్టి యం
దమ్ముగ మాటలాడి సరదారుల గుండెల కందళించి శ్రే
ష్టమ్మగు శాసనంబులను సన్నుతపర్చుఁ బ్రతాప వహ్నితో.

కవులగాంచి విసిగి కన్నీరు జెమరించు
కష్టకాలమందు, గవుల బిలిచి
సత్కరించు తనకు సరిపోల్చ నెవ్వారు
గలరు నేటి తెలుఁగు గడ్డయందు.

తెలుగు కాంగ్రెసు తనవల్ల తేజరిల్లె
తెలుగుకై తలు తన మేలు తలచుచుండె
తెలుఁగు జరితలు తనకీర్తి విలుఘుచుండె
తెలుఁగు విలసిల్లి కలుముల తోలకరించె.

పరమభక్తి సేవాగ్రామ పట్నమేగి
గాంధిధీరుని దర్శించి గౌరవమున
పూజఁగాంచి కొన్నాళ్లు ప్రొద్దుఁబుచ్చి
దీవనములంది మురిసిన ధీవరుండు.

ఏపట్నమేగిన నేపల్లెకేగిన
పూజా నమస్కారపూర్వకముగ
స్తుతులతోఁ బుష్పాల శోభతో హారాల
వలపుతోఁ బన్నీటి జలముతోడ
వాద్యవిశేషాల వైభవస్ఫూర్తితో
ఖద్దరు దుస్తుల కానుకతోడ
సన్మాన పత్రాల సాగనంపులతోడ
జై జై నినాదహస్తాలతోడ